22

PUBLICATIE SAPTAMINALA EDITATA DE

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL III ● Nr. 18 (119) ● 8-14 MAI 1992

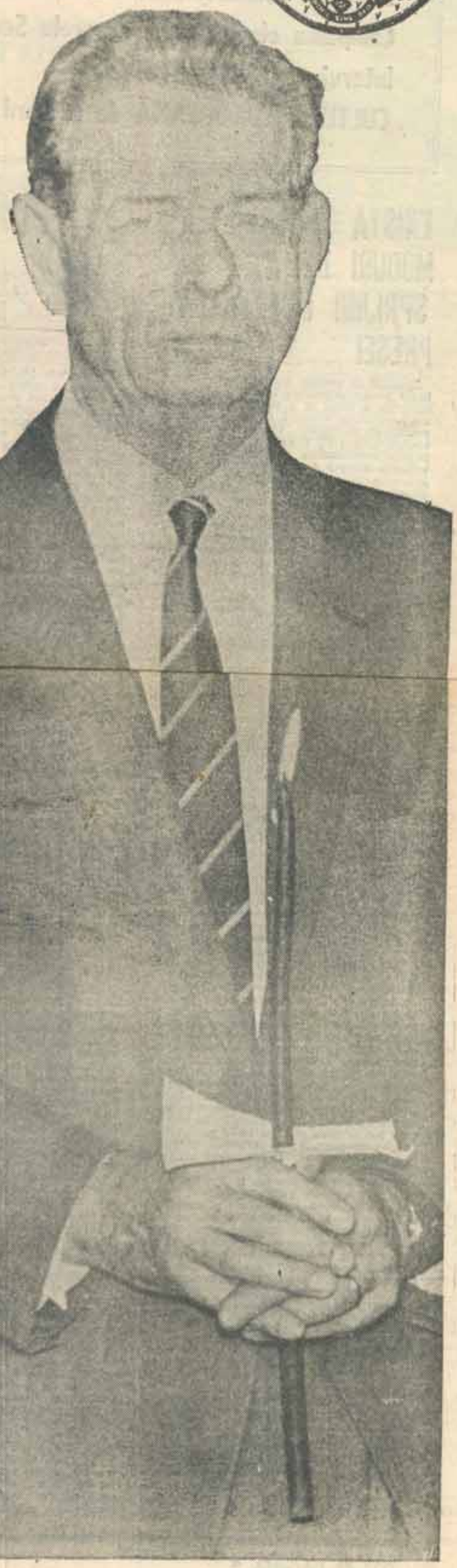

ANDREI PIPPIDI

RAȚIUNEA ȘI NATURA

De două sute de ani, de cînd se pune periodic problema modernizării României, a reducerii decalajului istoric care ne-a marginalizat în Europa sau ne-a scos în afara ei chiar, două principii se înfruntă în cugetarea celor pe care drogostea lor de carte sau numai de putere îi îndreptățește să-și spună cuvîntul în această privință. Unul este rațiunea, avînd ca expresie statul și propunînd ca procedeu de reorganizare reformele. Celălalt este natura, *origine simbolică a națiunii și inspiratoare a revoluțiilor* ca cea mai dreaptă cale de a regăsi o libertate pierdută. Numai o ciudată rătăcire a făcut ca Revoluția Franceză să se închine zeiței „Rațiune" și ca romanticii individualiști, agitați, violenți, să fie ostili Revoluției. Aventura secolului nostru a dus pînă la ultima consecință aceste principii : comunismul este pentru cel dintîi ceea ce este fascismul pentru al doilea, exagerări pervertite amîndouă. Pe plan religios, rațiunea se manifestă nu în ateism, potrivnic ambelor principii, ci în protestantism și în catolicismul modern, pe cînd ortodoxia și tradiția catolică consideră supunerea lor față de emoție ca un semn că au rămas credincioase naturii.

Cercetătorii societății și gîndului românesc știu că ideea de stat și cea de națiune, deci întruchipările celor două principii, au fost alături sau chiar contopite numai în vremea, ceva mai scurtă decît un veac, dintre Unire și proclamarea republicii. Statul național s-a identificat cu monarhia constituțională. Republica n-a fost niciodată națională și a pus în serviciul statului o uriașă forță de constrîngere. Viața republicii a însirat, pînă acum, 45 de ani dintre care n-a fost unul nepătat de brutalitate, de injosire și de minciună. A trecut prea puțin timp pentru a crede că această tristă condiție caracterizează definitiv poporul român.

Monarhia românească, spre care se îndreaptă speranțe și devotament, are un trecut și are un prezent. Faptele mari din trecutul ei au intrat în patrimoniul tuturor românilor. Larg conciliatoare întotdeauna – în afara eclipsei de libertate din 1938–1944 –, ea a reușit să asigure stabilitate și egalitate în cadrul comunității noastre. Republica a stîrnit și dezvoltat resentimentele interetnice, a cultivat nu numai tensiunile dintre români și minorități, ci chiar reacțiile de discriminare între românii înșiși, pedepsind pînă și urmașii pentru normalitatea în care trăiseră odinioară părinții. Ar fi ușor de continuat o comparație în care inferioritatea regimului pe care-l cunoaștem cel mai bine este vădită. N-ar fi însă demn de monarhia românească, ale cărei victorii sau înfrîngeri sînt ale noastre, ale tuturor, indiferent de opiniile pe care le avem.

Monarhia românească e prea nobilă pentru a pleda. Ea n-are nevoie de un avocat. Titlurile ei nu se arată decît egalilor. Noblețea ei nu vine de la strămoșii cei mai îndepărtați, oricît de mulți și răsfirați în istoria europeană, oricît de ilustri. Carol I a fost ales de poporul român, printr-un plebiscit a cărui decizie au respectat-o, din exil, și Cuza și alți foști domni dinaintea Unirii. Pentru Carol I, învingător în războiul Independenței și organizator tenace al instituțiilor noastre moderne, pentru Ferdinand, regele reformator, care a cunoscut în celălalt război, al Unificării, umilirea și biruința, hotărîtoare au fost serviciile aduse țării și credința față de români. Legitimitatea creată de ele s-a răsfrînt din prima clipă asupra succesorului direct al lui Ferdinand, Mihai I, de la a cărui suire pe tron se vor împlini la 20 iulie 65 de ani. El a dobîndit noi drepturi, proprii, de suveran legitim prin curajul bărbătesc cu care a salvat în 1944 onoarea României și ființa ei de stat. În anii grei care au urmat, pentru țară și el, s-a format o legătură care s-a dezvăluit iarăși, indisolubilă, ca o punte peste îndelungata lui absență.

Că monarhia românească este utilă sau chiar necesară, lucrul se poate dovedi. Mai important este să fie iubită. Și aici dovada am început s-o avem. Realiștii vor spune : „Trebuie să-i iubiți pe aceia care dispun de parlament, de armată, de poliție și de S.R.I., într-un cuvînt, de consens". Totuși, în toamna 1989, existau și consensul, exprimat de Congres, și Marea Adunare Națională, și armata, și miliția și securitatea. Pe cînd iubirea, care nu intră în aceste calcule, n-a fost vizibilă decît acum, cu o intensitate copleșitoare. Monarhia românească e o instituție vie datorită fidelității și onoarei. Iar un popor mai înclinat să asculte de aceste sentimente decît de argumentele realiste care țin seama doar de forță e un popor nobil.

DIN SUMARUL NUMĂRULUI URMĂTOR:

Anchetă asupra unei instituţii în declin: SECURITATEA
Procesul comunismului: DEPORTĂRILE ÎN BĂRĂGAN
Campania electorală şi dosarele Securităţii
Interviu cu COEN STORCK
CULTURA EUROPEANĂ de Richard Wagner

EXISTĂ MAI MULTE MODURI DE A SPRIJINI LIBERTATEA PRESEI

FIEJ

Fédération Internationale des Éditeurs de Journaux

Trecînd în revistă atentatele la libertatea presei petrecute în 1992, cu ocazia celei de a doua zi a libertăţii presei (3 mai), raportul întocmit de **Reporters sans frontières** menţiona marele număr de ziarişti ucişi : 72. Cum a arătat însă 1992 pentru mass-media românească ? Dacă violenţa directă asupra ziariştilor români a scăzut în ultimul an (nu putem însă să nu ne reamintim moartea suspectă a d-lui Dumbrăveanu), presiunea financiară, cu preţurile pentru hîrtie, tipar, difuzare, crescînd galopant, menţine presa independentă într-o zodie ameninţătoare.

În parte, cu astfel de dificultăţi se întîlneşte şi restul presei din Estul şi Centrul Europei, nevoită să suporte dificultăţile tranziţiei, ezitările şi inexperienţa unei profesiuni redescoperite. O cunoaştere şi un sprijin recioroc a fost scopul întîlnirii Federaţiei Internaţionale a Editorilor de Jurnale (FIEJ), ţinută la Varşovia, între 27—29 aprilie 1992, cu participarea unor delegaţii din Bulgaria, Ceho-Slovacia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, România, Croaţia, Slovenia, Serbia. Discuţiile au fost monitorizate de reprezentanţii FIEJ (directorul general Timothy Balding, directorul sindicatului presei pariziene Laurent Dubois, preşedintele ales al FIEJ Prescott Low, coordonatorul pentru presă Johnston Michell şi directorul asociaţiei de ziare din Anglia Dugal Nisbet-Smith). Printre oaspeţi s-a remarcat prezenţa reprezentanţilor fundaţiei Freedom Forum (Greg Berzonsky, Christine Wells).

Fondată în 1948, FIEJ este o „asociaţie de asociaţii", grupînd laolaltă 41 de asociaţii de editori de jurnale din 38 de ţări, reprezentînd deci industria jurnalistică a cca. 15 000 de publicaţii. Obiectivele majore ale FIEJ sînt : 1. Apărarea şi promovarea libertăţii presei şi a independenţei economice a ziarelor, ca o condiţie esenţială a libertăţii lor. 2. Relaţii externe şi contacte între conducerile executive ale publicaţiilor, menite să sprijine procesul editării. 3. Promovarea cooperării între membrii asociaţiilor grupate în FIEJ. Prin statutul său, FIEJ este delegat să reprezinte industria ziarelor la UNESCO, O.N.U. şi Consiliul Europei.

Numai că, la ora actuală, nu în toate ţările din fostul lagăr comunist există astfel de asociaţii ale editorilor de ziare: în România de pildă, doar la ultima şedinţă AZR s-a format un grup de iniţiativă, nucleu al viitoarei asociaţii a editorilor de presă din România. (În finalul întîlnirii de la Varşovia reprezentanţii FIEJ au anunţat asistenţa şi participarea lor la viitoarea şedinţă de constituire a asociaţiei române.) O discuţie de clarificare s-a deschis şi în privinţa noţiunii de „editor de jurnale" **(publisher)**: în multe ţări din Estul Europei redactorii şefi sînt directori generali, uneori mai sînt încă şi ziarişti. La fel a fost şi în Franţa după război, a amintit Laurent Dubois, cînd presa a trăit un început asemănător. A durat o generaţie pînă cînd s-a creat o nouă administraţie, timp în care, într-adevăr, o parte dintre jurnalişti s-au transformat în patroni. Deci este patron editorul de jurnale ? au întrebat unii dintre cei de faţă. Problema proprietăţii trebuie separată de problema gestiunii, s-a răspuns, şi definiţia cea mai simplă a fost cea dată de reprezentantul publicaţiilor engleze (Nisbet-Smith). Editorul de jurnale nu face parte din categoria acelor oameni foarte bogaţi pe care ziariştii îi văd foarte rar la faţă. Editorul este de fapt directorul activ şi efectiv, cel care semnează cecurile.

O altă discuţie a fost cea referitoare la **legea presei** şi la diferitele ei modele. În Franţa, de pildă, ea este riguroasă, enumerînd nuanţe şi obligativităţi : un loc prioritar este acordat dreptului la replică (înţeles însă ca o corectare de informaţii eronate sau false, nu ca o pledoarie **pro domo**, cum îl aplică de regulă presa românească). La polul opus se află Anglia, unde nu există o lege a presei. Există însă enunţate libertatea presei şi dreptul la opinie şi există reglementări în codul penal asigurînd respectul faţă de cetăţean, blocarea informaţiilor false, a posibilităţii de calomniere — deontologia profesională a ziarişului, pe scurt. (Aplicînd diferitele modele la realităţile presei româneşti ne-am putut da seama că importantă nu este în acest moment o lege amînunţită a presei, ci în primul rînd garantarea libertăţii ei. Cît priveşte necesitatea apărării cetăţeanului de insultă şi calomnie — ca cele care în acest moment se revarsă din paginile revistelor gen **România Mare**, întreţinute de securitatea ceauşistă —, ea este cu atît mai presantă cu cît este legată de o funcţionare normală a societăţii, a justiţiei, a legilor unui adevărat stat de drept.) Alte prevederi legale se referă la **transparenţa** întreprinderilor de presă (numele proprietarilor, transferul de proprietate, prioritatea ca acţionari a celor ce lucrează direct în mass-media asupra proprietarilor publicaţiei, ca şi la obligativitatea comunicării în scris a cifrelor de tiraj pentru a apăra interesele celor ce publică reclame şi anunţuri publicitare în ziare : pentru că oriunde, în „lumea liberă", ziarele se întreţin, în medie, între 40—70% din **advertising**.

„Poate unora dintre dumneavoastră vă sună puţin cinic, dar noi privim presa ca o afacere" a spus zîmbind reprezentantul presei engleze. „Aceasta este modul de a asigura o presă independentă. Situaţia financiară şi succesul comercial al unui ziar sînt foarte importante, pentru că ele îi asigură longevitatea. Jurnalul trebuie adaptat pieţei libere şi aşteptării clienţilor. Trebuie ştiut ce aşteaptă aceştia de la noi, adică : **informaţii obiective**, nu a-i convinge de un fapt sau altul. Codul presei o orientează spre **consumator** — el trebuind protejat, nu guvernul, de pildă."

Discuţiile de la Varşovia au permis fiecărei delegaţii să prezinte situaţia tipografiilor, a difuzării, a posibilităţilor de achiziţionare de hîrtie din fiecare ţară : diferenţele dintre ţări permiteau observarea legăturii dintre regimul politic şi momentul constituirii unei prese independente, România neavînd, ca atare cum să se afle decît pe ultimele locuri. Situaţia cea mai dramatică a presei este însă cea din fosta Iugoslavie : sărăcirea populaţiei, tăierea căilor de comunicaţie, paralizarea economiei, preţul hîrtiei etc. au dus la dispariţia multor publicaţii. Un „jurnalism patriotic", al cărui comportament n-are nici o legătură cu o presă civilizată, născut cu cîţiva ani înaintea războiului, reprezintă şi el un factor de agresiune faţă de cele cca 10 ziare, posturi de radio şi tv. independente — restul fiind în mîna guvernului. „Trăim într-o ţară în care legea nu contează faţă de guvern" a spus Petar Luković, redactorul şef al săptămînalului **Vremie**, una dintre cele mai bune publicaţii ale Estului. **Inoxusjator** a fost însă faptul că reprezentanţii presei din fosta Iugoslavie stăteau alături la masa de discuţii şi vorbeau în aceeaşi limbă. **(G.A.)**.

Venirea regelui Mihai I în ţară cu ocazia sărbătorilor de Paşti a scos încă o dată în evidenţă o trăsătură a publicisticii autohtone : consecvenţa. Antimonarhiştii au rămas antimonarhişti, promonarhiştii promonarhişti, iar oportuniştii oportunişti. Cei din urmă, după ce i-au aplaudat în iunie '90 la scenă deschisă pe mineri, după ce i-au ridicat în slăvi pe Iliescu şi Roman, au făcut acelaşi lucru şi cu regele. Să fi aflat ei ceva ? ● La egalitate de puncte în topul prostiei şi mitocăniei se află publicistii Corneliu Vadim Tudor (de la **România Mare**) şi Sergiu Andon (de la **Adevărul**). La ei, antimonarhismul se confundă cu atacul la persoană. Ex-poetul de curte al lui Ceauşescu profită în continuare din plin de slăbiciunile şi ambiguităţile Codului Penal cu privire la calomnie. De această dată însă, calomnia încalcă pînă şi definiţia calomniei, întrucît el vehiculează minciuni cu privire la istoria naţională a românilor. După ce afirmă că „dacă vreun lider politic actual, sau vreun simplu cetăţean ar fi făcut într-o viaţă de om numai pe sfert cît a făcut acest Mihai, ar fi putrezit după gratii", C.V.T. îl acuză pe Mihai I pentru tot ceea ce s-a întîmplat rău în perioada cît a stat pe tron. ● Delirul istoriografic al directorului săptămînalului „absolut independent" de adevăr capătă proporţii geopolitice, atunci cînd, în editorialul **Jandarmul universal nu joacă cinstit**, susţine teza „că S.U.A. vor să înfeudeze România", pentru că „e de preferat pentru americani un cap de pod al N.A.T.O. aici, la răscrucea tuturor drumurilor Est—Vest şi Nord—Sud, oricum e mai bine situat decît vechea lor bază în Turcia". Tonul acesta propagandistic este identic cu acela al liderilor fundamentalişti musulmani : „ne-au vîndut la Yalta în 1945 cu scopul secret de a capta bunăvoinţa lui Stalin în vederea întemeierii statului care, de fapt, îi preocupa în cel mai înalt grad : Israelul". Iar dacă ipoteza lui C.V.T. se va confirma şi americanii ne vor coloniza foarte de ce întîrzie atîta ?), eulogului nu-i mai rămîne decît o singură şansă : să emigreze prin zona pe unde a fost şi Ceauşescu în ultimele zile de guvernare şi să devină purtătorul de cuvînt al lui Yasser Arafat sau **speech-writer**-ul lui Saddam Hussein. ● O soartă asemănătoare ar merita şi Sergiu Andon, deşi cu liosa lui de talent şi de competenţă n-ar fi fost ideal decît ca **speech-writer** al lui Brejnev. Ultimele sale articole din **Adevărul**, intitulate **Feriţi-Vă de biză, Majestate !** şi **A venit, l-am văzut, a plecat**, pun sub semnul îndoielii toate eforturile depuse în ultimul an de acest cotidian pentru a determina presa şi opinia publică să uite că a fost organul de presă al C.C. al P.C.R. Adresîndu-se regelui Mihai cu „neică" „matale", „n-ai de unde să ştii" şi cu îndemnul „Dacă vrei să joci ceva, lesi be Lipscani, unde domneşte egalul matale. Regele Romîlor şi joacă alba-neagra, că pare-se că ăsta e viitorul nostru", Sergiu Andon ne face să ne întrebăm dacă nu cumva şi-a făcut studiile în camioanele de bătăuşi ale lui Dej, de unde, după ce s-a dat jos, s-a urcat direct la prezidiul şăliei de învăţămînt politico-ideologic de partid, unde l-a uitat Dumnezeu propagandist. După ce a transformat Societatea Ziariştilor Români într-un sindicat neputincios şi a provocat părăsirea lui de către o bună parte a ziariştilor, Sergiu Andon îşi continuă netulburat opera sa malefică. Oare ce aşteaptă colegii săi din Consiliul Director ? Publicarea dosarului ? ● După ce dosarele fostilor informatori **Deleanu** (Sorin Roşca Stănescu) şi **Olaf** (Florin Gabriel Mărculescu) au fost trimise pe adresa ambasadelor şi publicate în **România Mare** şi **România liberă** este de aşteptat ca în viitorul apropiat să dispară — pentru o vreme — o mulţime de nume celebre din publicistica postrevoluţionară. Ar fi însă preferabil ca, măcar în al doisprezecelea ceas, ziariştii implicaţi să realizeze că adevărul iese oricum pînă la urmă la iveală şi să mărturisească, luînd-o înaintea S.R.I.-ului. Ar fi o uşurare şi pentru ei şi pentru toată lumea.

(D.F.)

ANUNŢĂM PE CITITORII DIN ŢARĂ ŞI DIN STRĂINĂTATE

În continuare, revista noastră asigură contractarea unor abonamente avantajoase la sediul redacţiei. Doritorii se pot abona în următoarele condiţii : costul unui abonament ridicat de la sediul redacţiei **(cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp) este de** 230 de lei pe trimestru **(deci cu o reducere de 24% în raport cu costul real).**

Abonamentele pot fi expediate şi prin poştă, **dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poştale** (144 lei). **Costul abonamentului va fi de** 374 lei pe trimestru.

NOU !

Redacţia „22" îi anunţă pe pensionari că beneficiază de aceeaşi reducere de abonament la revista „22" ca şi elevii, studenţii, cadrele didactice, foştii deţinuţi politici şi veteranii de război. Ca urmare costul unui abonament pe trei luni la revista „22" pentru cititorii din categoriile amintite va fi doar de 225 de lei (diferenţa de preţ urmînd a fi suportată de Institutul pentru Democraţie în Estul Europei cu sediul la New York). Cei interesaţi sînt rugaţi să expedieze prin mandat poştal suma de 225 de lei (pe adresa : Revista „22", cont 45 10 35 32, B.C.R. Filiala sector 1, Str. Londra nr. 10) şi un talon de pensie, pe adresa : Revista „22", Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti, pentru Serviciul de Difuzare).

Cititorii din străinătate se pot abona la Revista „22" depunînd costul abonamentului în contul nr. 47218 16 00030 — BCR, sector 1, str. Londra nr. 10 **(cu specificaţia : pentru Revista „22") sau trimiţînd un cec pe adresa : Revista „22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1 Bucureşti, România.** Costul unui abonament pentru zona europeană este de **60 dolari** pe an **(30 dolari** pe 6 luni, **15 dolari** pe trimestru) **sau echivalentul în orice monedă convertibilă (100 DM** anual, **50 DM** pentru 6 luni, **25 DM** trimestrial, **360 franci francezi** anual, **180 franci** pentru 6 luni, **90 franci** trimestrial)

Pentru celelalte continente, preţul unui abonament este de **72 dolari** anual, **36 dolari** pe 6 luni, **18 dolari** trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacţie. În costul abonamentului sînt incluse şi cheltuielile de expediţie.

Redacţia Revistei „22" anunţă că îşi rezervă exclusivitatea pentru difuzarea revistei în străinătate. Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizaţi de redacţia Revistei „22" este interzisă.

GABRIEL LIICEANU

DE CE REGI ?

Cea mai grea vorbă care se poate spune despre un om este : „Nu are nimic sfînt". Un om care nu mai are nimic sfînt poate face orice şi, mai ales, cu el se poate face orice. Asemeni oricărui om, un popor, pentru a nu se destrăma şi pentru a nu fi ameninţat să dispară din istorie, trebuie să aibă mereu ceva sfînt.

Un domn, un rege, un monarh există pentru a garanta că un popor poartă în el ceva sfînt. Cînd un popor îşi pierde suveranul, el întrerupe legătura cu Dumnezeu şi pierde ceea ce în chip esenţial îl ţinea laolaltă. Oamenii care îl alcătuiesc rămîn împreună în virtutea inerţiei doar, a unui loc geografic şi a limbii pe care o vorbesc. Dar legătura dintre ei, care se întemeia pe legătura lor cu divinul, a dispărut. Un asemenea popor îşi pierde punctul cardinal şi el poate fi lesne dezbinat. Un popor căruia i s-a luat regele îşi pierde fereastra spre cer şi posibilitatea de a privi în sus.

„Maiestate" înseamnă „măreţie". În rege, un popor îşi recunoaşte măreţia, şi ultimul om, cel mai umil, privindu-şi regele, se transfigurează şi îşi primeşte de la el chipul lui de sărbătoare. Oamenii au nevoie de regi pentru ca să se recunoască şi în altceva, mai înalt decît ei. Ei au nevoie să comunice şi cu altceva decît cu lucrurile de pe pămînt. Regele, ca simbol, este posibilitatea acestei comunicări. Monarhul nu este un stăpîn, nu este nici măcar conducător ; el este doar garanţia înălţării noastre şi a legăturii noastre de oameni cu ceva care este mai presus decît noi. Regele este capul întors spre cer al unui popor întreg, fiinţa noastră adunată laolaltă într-un punct înalt. Cînd unui popor i se ia suveranul, lui i se ia capul întors către cer. El este decapitat. Poporul român a fost decapitat astfel la 30 decembrie 1947.

Începînd din acea clipă cu noi s-a putut întîmpla orice. Vorbele noastre şi-au pierdut valoarea, cuvîntul dat nu a mai fost ţinut. Ne-am pierdut încrederea în noi şi ne-am pierdut-o în ceilalţi. Ne-am pierdut demnitatea, curajul şi speranţa. Am putut fi călcaţi în picioare. Am intrat în imperiul fricii şi am uitat ce înseamnă libertatea. Am devenit laşi, grosolani şi răi. Nu am mai avut în noi nimic sfînt.

Amintiţi-vă de acele imagini din ziua de Paşti. Şi amintiţi-vă apoi de convoiul prezidenţial care trecea în viteză pe strada pustiită, de trecătorii ţintuiţi locului sub privirile iscoditoare ale haitelor de pază care brodau trotuarele Căii Victoriei. Niciodată unui conducător comunist nu i s-a mîngîiat, cu trupurile oamenilor, maşina care îl purta. Pentru că nimeni nu se recunoştea în el. Pentru că nimeni nu îl iubea.

Patruzeci şi cinci de ani de despărţire. Am fost cu toţii, în acest răstimp de istorie, bolnavi din lipsă de iubire : nimeni nu ne-a iubit şi n-am avut pe cine iubi. De cînd nu s-a mai revărsat din noi atîta iubire ? Şi cînd, în istoria noastră, sufletul nostru colectiv, degradat în multe feluri, uscat de suferinţă şi de lipsa speranţei, s-a mai deschis cu atîta disperare şi tandreţe ?

Mîngîiat de sute de mii de oameni. Freamătul acestei mîngîieri uriaşe nu se putea naşte din altceva decît din disperarea iubirii regăsite. Discursul regal s-a încheiat cu o declaraţie de iubire lipsită de emfază, austeră chiar. I s-a răspuns, la rîndul lui, că este iubit. De ce atunci acela căruia i-am declarat iubire şi care ne-a mărturisit iubirea lui a trebuit să plece ? De ce, iubindu-ne, a plecat şi de ce s-a strigat, zadarnic, în urma lui, „nu pleca" ? Pesemne pentru că trăim de patruzeci şi cinci de ani într-o poveste urîtă şi pentru că vraja blestemului nu s-a destrămat încă. Cortina a căzut, după acea zi de Paşti, peste scenariul unei iubiri neconsumate.

ILEANA MĂLĂNCIOIU

DUPĂ SFÎNTA SĂRBĂTOARE A ÎNVIERII

După sfînta sărbătoare a Învierii — la care din deznădejdea ce cuprinsese mireasa ţară s-a reîntrupat o nouă speranţă —, Regele Mihai îşi continuă exilul.

Organele de presă aservite actualei puteri nu s-au sfiit să-şi exprime satisfacţia că după 45 de ani fostul suveran a părăsit din nou România. Noua pribegie a Regelui — ca şi aceea a sutelor de mii de cetăţeni români pe care republica prezidenţială postceauşistă îi determină încă să stea departe de locul în care s-au născut — n-ar trebui să constituie, totuşi, un motiv de mîndrie. Dacă adepţii cei mai convinşi ai tovarăşului Iliescu nu s-au pierdut cu firea şi, în ciuda oricăror evidenţe, au aşternut pe hîrtie tot ce credeau dumnealor că i-ar putea aduce acestuia o alinare, tovarăşul Iliescu n-a putut să facă faţă situaţiei. Degeaba s-a chinuit din răsputeri să pară stăpîn pe sine la slujba de Înviere şi degeaba a luat (ca un credincios) lumină din lumina Preafericitului Părinte Teoctist s-o împrăştie celor care-i înconjurau. Prezenţa sa acolo ne-a făcut, fără să vrem, să păcătuim abătîndu-ne de la cele sfinte şi gîndindu-ne că în Dealul Mitropoliei nu s-a schimbat cine ştie ce. Apoi realizatorii emisiunii Viaţa spirituală ne-au făcut să nu ne mai îndoim că aşa stau lucrurile. Fiindcă deşi susţineau sus şi tare că Biserica nu are nimic comun cu politica, ei nu s-au sfiit deloc să monteze alternativ imagini ale lui Ceauşescu şi ale Regelui, cu toate că, pentru orice om de bun simţ, această paralelă nu numai că era de neconceput, dar o făcea şi mai evidentă ne aceea care ni se impune tuturor de la sine. S-a dovedit astfel încă o dată — dacă mai era nevoie — nu numai ce rol ingrat joacă Televiziunea în toate momentele importante, ci şi faptul că tributul pe care i-l plăteşte Bisericii noua putere comunistă de la Bucureşti nu este mai mare decît cel plătit în continuare acesteia din urmă de înaltele fete bisericeşti.

Un sfetnic bun ar fi trebuit să-l facă pe tovarăşul Iliescu să nu mai recurgă la aceleaşi metode care, prin repetare, pot fi descoperite de oricine şi nu-i mai pot fi de nici un folos.

Un sfetnic bun ar fi trebuit de asemeni să-l facă pe actualul conducător al statului să înţeleagă că, dacă după 45 de ani de pribegie, Regele a venit în ţară doar pentru trei zile ca simplu cetăţean, atunci în aceste trei zile ar fi putut să renunţe şi dumnealui la orgoliul nemăsurat pe care-l dă puterea şi din bună cuviinţă să se transforme într-un simplu cetăţean. Să rămînă pe post de suveran doar poporul al cărui nume e luat în deşert de politica neocomunistă ori de cîte ori se află în încurcătură. Transformîndu-se de bună voie şi nesilit de nimeni în simplu cetăţean, preşedintele ar fi avut posibilitatea să-şi ia în propriile mîini capul său de locuitor al Palatului regal de la Cotroceni şi maşina sa blindată şi să dea o fugă pînă la Otopeni. Prin acest gest ar fi fost în stare să deruteze încă o dată lumea, şi să dea astfel lovitura şi în noaptea de Paşte, aşa cum a dat-o în cea de Crăciun. Apărînd în faţa mulţimii alături de Rege — care nu venise să-şi ia tronul cu forţa, ci doar să se închine la mormintele strămoşilor săi —, nimeni n-ar fi mai ştiut ce să facă.

Aşa cum s-au petrecut lucrurile, poporul a fost pus în situaţia de a alege şi nu se poate spune că nu şi-a arătat deschis opţiunea.

La început am avut sentimentul că marele entuziasm cu care a fost întîmpinat pretutindeni Regele venea din deznădejde şi din ura pe care le-o poartă orice om cinstit celor care, pentru a-şi atinge scopul, au făcut totul. Adică nu s-au sfiit să se folosească de cei ce au murit pentru libertate ca să poată să ia puterea ; nu s-au sfiit să-i împuşte pe înaintaşii lor în noaptea de Crăciun, ca să poată evita un proces real al comunismului ; nu s-au sfiit să cheme anumite pături sociale împotriva altora ca să poată dezbina şi să poată supune ; nu s-au sfiit să invente lovituri de stat inexistente pentru a dovedi necesitatea Securităţii ; nu s-au sfiit să determine noua Securitate să se apere împotriva întregului popor, ameninţînd cu sutele de mii de dosare pe care le deţine şi pe care le-ar mai putea inventa la nevoie.

Primele voci pe care le-am reţinut din secvenţa televizată de la Putna, avînd în vedere toate acestea, sînt : Maiestate Vă iubim, ori învingem, ori murim.

La un simplu semn al Regelui, aceste voci s-au stins ca de la sine.

A doua zi, după A doua Înviere, pe străzile pline de lume aveam să constat că ura dispăruse ca prin miracol şi odată cu aceasta păreau dispărute cu totul şi obiectul ei. Iliescu înceţase să mai existe. Exista doar Regele şi o mulţime care nu mai era stăpînită de ură, ci de o mare speranţă care se născuse din disperarea că totul merge din rău în mai rău.

Din această atmosferă sărbătorească a Învierii n-a putut să ne scoată nici măcar vocea destinului. Ea ne vorbea din nou prin gura de aur a domnului Stolojan care, pe ultimele două rosii, ne-a citit fără să clipească imensa listă a noilor scumpiri.

În atmosfera aceasta l-am ascultat nepăsători, ca şi cum ceea ce spunea nu ne privea pe noi. Singurul lucru care ni s-ar fi părut nefiresc ar fi fost dacă ni s-ar fi spus că aşa-zisa liberalizare a preţurilor ar fi produs tocmai acum şi o ieftinire, oricît de neînsemnată. Am fi fost în stare să o luăm drept o mituire jignitoare : astfel de promisiuni (de neluat în seamă în momente de răscruce) nu a riscat decît Ceauşescu în 21 decembrie şi ex-premierul Petre Roman care, în ajunul căderii guvernului, ne-a vorbit de pe micul ecran despre ieftinirea amestecului de porc şi de vită.

S-au făcut multe speculaţii cu privire la cei care ar putea ieşi în cistig şi din vizita regelui. Domnul Stolojan părea să fie ultimul care ar putea avea vreun beneficiu din asta, dar iată că nu era chiar aşa. În alte condiţii calculele sale de contabil constiincios al situaţiei dezastruoase în care am fost aduşi n-ar fi fost primite cu atîta nepăsare. După un timp, dacă se vor estima cît de cît corect măsurile de protecţie necesare pentru a supravieţui, lumea se va obişnui şi cu această măsură şi vom merge înainte, pînă unde se mai poate merge pe această cale.

Dacă premierul Stolojan n-a reuşit să ne trezească din visul nostru, deşi dumnealui i-ar fi fost indiferent ce se întîmplă, Senatul a reuşit. De cum şi-a reluat lucrările, vocea inconfundabilă a celebrului Dumitrascu ne-a făcut să părăsim lumina din lumină a Învierii şi să cădem din nou în plin Caragiale.

Ce s-ar fi întîmplat, se întreba dumnealui uimit de amploarea pe care a luat-o vizita făcută ca un simplu particular de fostul suveran, dacă Mihai de Hohenzollern venea într-o vizită oficială ?! Discursul său la care hohotea toată lumea a sfîrşit drastic : cerea să fie pedepsite ministerul de interne şi cel de externe.

N-aş fi crezut niciodată că eu voi fi cea care ar putea apăra aceste ministere, dar fără să vreau m-am gîndit : de ce să fie ele pedepsite tocmai acum ? Fiindcă ştiam că Regele n-ar fi putut în nici un caz să vină în România în vizită oficială ca să-l primească tovarăşul Iliescu la Cotroceni.

Reacţiile domnului senator Dumitrascu în favoarea preşedintelui nostru nu au fost depăşite în ridicol decît de preşedintele însuşi care — imediat după supliciul cu greu îndurat pînă la capăt — a părăsit palatul şi a plecat... pe drumul de costise ce duce la Vaslui.

Acolo mai întîi s-a ocupat de eroziunea terenului de sub picioarele sale, în care este un mare specialist. Apoi a pipăit cu mîna lui prezidenţială un smoc de lînă merinos (aflată din nu ştiu ce motiv într-un stoc îngrijorător de mare) şi s-a uitat cu ochiul stăpînului care îngraşă vita la vieţuitoarele dintr-o gospodărie de stat, pregătită pentru astfel de situaţii. Abia apoi, cînd oficialităţile fesenişte ale locului au reuşit să adune lumea în piaţă după vechile obiceiuri, a avut prilejul să-i aducă aminte cinstitei adunări că poporul a ales şi că, orice s-ar întîmpla, monarhia n-ar mai putea avea nici o şansă.

Cu toate că votaseră masiv cu F.S.N.-ul, cetăţenii din Vaslui nu păreau cu desăvîrşire convinşi de ceea ce le spunea fondatorul acestui partid despicat în mai multe bucăţi, datorită luptei pentru înfiletate.

Dar să zicem că m-am înşelat eu, întrucît imaginea nu era prea clară.

Şi să presupunem că tot Vasluiul — trecut cu arme şi bagaje din Frontul pur şi simplu în Frontul democrat al Salvării — a stat în faţa tovarăşului Iliescu cu sufletul la gură, aşa cum a stat Bucureştiul în faţa Regelui. Ar putea dovedi acest lucru că poporul a ales ? Nicidecum. Ar dovedi cel mult că, la alegerile locale de dată viitoare, dumnealui ar putea, eventual, să iasă primar la Vaslui.

Ceea ce nu i s-ar putea întîmpla în nici un caz la Iaşi, unde abia a reuşit să mai iasă din primărie.

În ciuda constatărilor făcute mai sus, vă asigur că nu am uitat nici o clipă că tovarăşul Iliescu este încă şeful legitim al statului şi că ordinea de drept pe care o reprezintă e necesar să fie apărată. Ca urmare îneerc să sper că noua noastră poliţie (care, cu ocazia recentei vizite a fostului suveran al României, a dovedit că isi poate împlini misiunea fără măsuri de prisos, cu zîmbetul pe buze şi cu politeţea necesară de care nu o credeam în stare) va reuşi să-l aducă acum încolo cu aceeaşi seninătate şi pe „actualul suveran". Măcar atîta timp cît acesta se bucură încă de mandatul unui preşedinţie votat pentru liniştea noastră.

ULTIMA ŞANSĂ A ROMÂNIEI

SORIN MĂRCULESCU

Nimic nu mai poate fi la fel în viaţa noastră după vizita Regelui Mihai I. Orice comparaţie cu scena politică de pînă acum e zdrobitoare pentru ce a fost şi ce va fi, dacă nu ne vom plasa la înălţimea darului făcut. Ceea ce era ridicol, ticălos, sau meschin apare şi mai intens aşa, iar ceea ce era măreţ ni s-a arătat în superba reacţie comunitară a unui popor care-şi redescoperă splendoarea, ca sub atingerea unei priviri magice. Mă întrebam cum a reacţionat puterea, Groissecul isteriei antimonarhice a lui Ion Iliescu, la Vaslui şi Bîrlad, i-au demonstrat iarăşi, dacă mai era nevoie, obtuzitatea şi arţagul de comunist irecuperabil: a tremurat pesemne de frică la Cotroceni, unde nu e decît un intrus şi a ţinut discursul abia după ce a rămas singur în securizatul său anacronism. Şi cum aş putea comenta, sub unghiul demnităţii şi al precarităţii răspunderilor în stat, hamletizările premierului Stolojan despre efmaţii de porc afumaţi? Dar de cînd ne-am revăzut Regele şi l-am întîmpinat, nu mai pot spune, precum obişnuiam, că avem conducătorii pe care-i merităm, ci că avem un Suveran pe care l-am meritat cîndva şi-l merităm şi azi.

Bănuiesc însă că nimeni nu se aştepta la un asemenea triumf, nici adversarii, nici admiratorii. Calculele, şi de o parte, şi de alta, vor trebui refăcute. Puterea, acceptînd vizita regală, a mizat probabil pe un efect de reclamă pentru studiul procesului de democratizare din România, cu dublul scop de a mai obţine bonificaţii în străinătate şi voturi în ţară. Ceea ce se va fi realizat în ordinea imaginii externe nu-i va reveni însă cîtuşi de puţin puterii, iar în interior efectul a fost exact contrar celui scontat. Cu excepţia mediilor comunizante, fesenişte şi extremiste, cred că nu greşesc dacă afirm că şocul acestei formidabile învieri a istoriei noastre, încă sugrumate de o propagandă mincinoasă, i-a atins pe toţi cetăţenii normali ai ţării, indiferent de vîrstă. A trecut printre noi un stîlp de lumină, răsărit incredibil dintr-un trecut întunecat şi funebru, un val de normalitate, de frumuseţe morală, docenţă şi măiestrie a mînjit ţara întreagă. O pagină de istorie universală şi naţională ni s-a redeschis simplu, modest şi cenuşeşte în faţa ochilor. Regele s-a întors, trăiască Regele!

Şi revin: diferenţa dintre Suveran şi restul oamenilor politici actuali, indiferent dacă din rîndurile puterii sau ale opoziţiei, în ordinea prestigiului, ponderii morale şi impactului istoric, este atît de copleşitoare, încît toată strategia vieţii noastre politice va trebui regîndită în sensul ideii că monarhia este efectiv singura salvare pentru ţara noastră. Şi ideea aceasta ar trebui asumată — poate suna paradoxal — chiar de către adversarii, indiferent din ce motive, ai revenirii Regelui pe tron. Prezenţa Regelui în fruntea ţării ar fi singura garanţie de stabilitate şi echidistanţă politică. Regele Mihai e singura personalitate, cu imens prestigiu istoric şi moral, capabilă să patroneze dificilul proces de reconciliere naţională: cei care astăzi îl se opun cu vehemenţă şi chiar trivialitate ar fi trebuit să-şi fi dat seama cînd au impus în chip fraudulos o constituţie ridicolă în republicanismul ei încăpăţînat că numai Tronul le-ar fi putut asigura şi lor buna integrare într-o societate românească eliberată de comunism şi securitate. Pînă şi necesarul şi mult cerutul proces al comunismului s-ar putea desfăşura într-o atmosferă mai tolerantă, mai înţelegătoare decît aceea pe care ar putea-o garanta oricare guvern anticomunist ajuns la putere într-o Românie organizată în sistem republican. Va exista oare această luciditate de ultimă oră?

Am certitudinea că mersul istoriei noastre a reintrat, în zilele de Paşti, pe făgaşul cel bun: repunerea în drepturi a monarhiei. Am trăit palpitul solidar al unei naţiuni care uitase gustul fericirii şi al demnităţii: Regele este iubit, şi România se trezeşte din somnul uitării, ca să-şi iubească şi să-şi cheme înapoi Suveranul legitim. Şi evenimentul e înălţător din cel puţin încă un motiv esenţial: revenirea Regelui în ţară a fost meritul celeilalte instituţii fundamentale a existenţei noastre în spirit: Biserica. Pe sub arcul înălţat astfel între Altar şi Tron avea-va oare onoarea de a trece şi altă instituţie fundamentală, indisolubil legată de monarhie, am numit Armata avea-va ea capacitatea de a redeveni ceea ce cu cinste a fost, Armata Regală? Să nu pierdem ultima şansă a redresării noastre ca naţiune.

PUTERE ŞI AUTORITATE

ZOE PETRE

În marea agoră de la Vaslui, zilele trecute, preşedintele s-a nevoit să explice mulţimii cu argumente etimologice că mon-arhia, conducerea unuia singur, este contrarul demo-craţiei, puterea poporului. M-as bucura dacă Aristotel ar fi luat locul clasicilor marxismului în sistemul de referinţe al discursurilor oficiale, dar pînă atunci nu pot să nu observ că tratamentul care se aplică fără remuşcări conceptelor antice este la fel de aproximativ şi de trunchiat ca în orice improvizaţie de activist. Pentru anticii, democraţia era una din constituţiile posibile, şi însemna puterea suverană a întregului corp civic; doar forma ei bastardă şi pervertită, ochlocraţia, reprezenta puterea mulţimii şi a numărului mare asupra, ba chiar împotriva minorităţii şi a elitelor, cam cum ar rîvni să se înţeleagă discursul prezidenţial. Monarhia desemna autoritatea legitimă a unui rege, în contrast cu tirania, putere uzurpată şi nelegitim exercitată de o persoană care nu avea nici prin naştere, nici prin fapte, calitatea regală, basileia. Între arché şi kratos este o diferenţă de nivel şi de registru pe care nu se cuvine să o facem uitată: prima desemna autoritatea, cealaltă — puterea.

Nu dintr-o pedantă pornire de clasicist am amintit aceste elementare definiţii, şi nici măcar fiindcă tratamentul la care sînt ele supuse este abuziv. Preşedintele simte nevoia să propage un fals, şi îl maschează cu un adevăr trunchiat al etimologiilor (trecînd şi drept unul care ştie greceşte, în faţa unor bieţi oameni pe care un sistem de învăţămînt anticultural i-a împiedicat să ştie toate astea). Confuzia între autoritate şi putere, ca şi între democraţie şi puterea absolută a majorităţii, trimite la definiţii de universitate seară de marxism, unde aflăm că democraţia socialistă e cea mai democratică democraţie posibilă, fiindcă priveşte cel mai mare număr posibil de oameni ai muncii. (Nu pot să rezist să nu amintesc definiţia „underground" pe care am vehiculat-o cu voluptate ani de-a rîndul: democraţia este faţă de democraţia socialistă ceea ce este scaunul faţă de scaunul electric.)

Dar nu asta interesează acum, ci lacuna care, ca un lapsus care ar face deliciile lui Freud, eludează tot ce ţine de legitimitate şi reduce totul la o problemă de putere. Al treilea termen aruncat în discuţie în treacăt — şi pe care vreau să cred că doar neglijenţa crainicei SOTI l-a botezat autarhie — ar fi, în termenii discursului la care mă refer deocamdată, statul autoritar; mă pot întreba, retoric, de ce acest concept, care nu e prea grecesc, a luat locul tiraniei în politologia de buzunar care ni s-a propus, în vreme ce conţinutul puterii tiranice şi absolute a fost insidios atribuit monarhiei.

Dacă tot e să vorbim greceşte, să spunem că, prin modul în care a cucerit puterea, preşedintele seamănă întrucîtva cu tiranul Pisistrate, care era cumsecade şi iubit de popor, dar care, pentru a monopoliza o putere la care nu avea nici un drept, a pus în scenă tot felul de false atentate ca să obţină o gardă de „purtători de măciuci", coryneforii; şi care, ne spune Tucidide, n-a schimbat legile cetăţii, dar a avut grijă ca magistraţii şi sfatul să fie aleşi doar dintre prietenii săi. A deţinut astfel mulţi ani o putere a cărei autoritate a fost constant contestată.

Aristotel scria că o tiranie poate dura doar dacă imită cît mai bine regalitatea. Construcţia „în oglindă" a recentului turneu prezidenţial, început la Patriarhie cînd regele era la Putna, continuat în Moldova de Jos cînd regele abia plecase din Moldova de Sus, şi încheiat la Ruginoasa pentru a răspunde cu un morminţ necropolei voievodale unde regele s-a recules, este omagiul involuntar al puterii faţă de autoritatea pe care o mimează. Vizita de lucru s-a străduit, cu o meschină invidie, să smulgă la ordin sacralitatea spontan regăsită de sute de mii de oameni ai acestei ţări de înviere.

Fotografii de E. Pârvu

Fiindcă problema crociată pe care o evită cu îndîrjire discursul oficial, dar care îi măcină în secret premisele, este tocmai diferenţa între arché şi kratos şi între regalitate şi tiranie: cea a legitimităţii puterii. Succesor nelegitim al unei puteri nelegitime, dar care nu dispune, pe măsura predecesorilor, de instrumente represive sistematice, şi nici de secretul indispensabil exercitării durabile a unei puteri fără charisma, preşedintele a mimat o legitimitate revoluţionară şi plebiscitară la TV. Ştiind însă mai bine ca oricare dintre noi că acesta e un spectacol şi o făcătură, şi-a întărit puterea cu ajutorul coryneforilor din iunie '90, dovedind singur şi fără putinţă de tăgadă că puterea pe care o exercită nu se întemeiază pe nici un fel de autoritate.

Dincolo de butaforia supărătoare prin kitsch, mimarea unei legitimităţi inexistente este generatoare de rău. Fiindcă această imitaţie ca într-o oglindă de bîlci, înşelarea asta care perpetuează schizoida lume din care am vrea să scăpăm este o formă a răului universal. Haosul şi violenţa tranziţiei nu au altă motivaţie decît această exercitare spectaculoasă şi vană a unei puteri fără autoritate reală. Încercarea de a înlocui originalul cu replici răstîlmăcite a fabricat falsi parlamentari, false constituţii, false războaie civile, falsi extremişti şi falsi patrioţi, false definiţii şi false comemorări, gesticulaţii ale unei puteri fără autoritate care, pentru a masca această inexorabilă carenţă, ne-a înşirat toate cinteceie şi toate praznicele, ne-a cufundat în năucitoare scenarii şi, înspăimîntată de propria-i ilegitimitate, ne obligă să trăim în fals şi în nelinişte pe toţi.

Dacă tot şi-au pus la cale contra-peleriaje, haideţi să-i confruntăm cu originalul. Aşezaţi pe două coloane imaginile şi comparaţi firescul gesturilor regale şi prefăcătoria stîngace a participării oficialităţilor, încremeniţi ca la prezidiu, la un ritual a cărui somptuoasă poezie le va rămîne mereu străină; comparaţi acele tălăzuiri infinit sărbătoreşti cu care a fost regele întîmpinat de bucureşteni şi rîndurile placide ale publicului pe care, la Vaslui, s-a silit să-l încite, în orele de program, replica serviciului de propagandă oficială. Între puterea fără autoritate şi autoritatea fără nici o altă putere decît cea a spiritului, diferenţa a devenit brusc palpabilă.

Nu vreau să afirm că singura legitimitate posibilă a acestui sfîrşit de veac tulburat ar fi aceea decurgînd din aliajul de tradiţie, de mîndrie naţională şi de cinstire a valorilor consacrate, care îmbină monarhia cu respectul neclintit al cetăţeanului faţă de legi şi al statului faţă de cetăţean. Văd doar, cum vedem cu toţii, că o lume socotită negreşit nărăvaşă s-a supus de bună voie şi sărbătoreşte unei autorităţi pe care a recunoscut-o spontan, cu afecţiune şi demnitate miraculos regăsite. Un milion de oameni în stradă, şi nimic rău nu s-a întîmplat. Aurolacii au fost cuminţi şi n-au căzut de prin copacii în care se căţăraseră, oamenii de bază ai Pieţei Universităţii n-au pomenit de nici o cucuvaie, n-au fost nici încăierări, nici capete sparte, nici violenţe de limbaj măcar. Pînă şi pretorienii, cinstiţi, au renunţat la orice fel de provocare. Am retrăit vremea aceea euforică din decembrie, cu civilitatea ei cvasi-generală, cu simpatia reciprocă şi spontană a străzii, cu libera asumare a unei proaspete discipline şi cooperări. O coresponden ţă secretă pare să se fi instituit într-o alchimie care seamănă judecăţilor seci şi predicţiei raţionale, între tricolorul cu o gaură de cer al Crăciunului eliberării şi tricolorul cu stemă regală al Paştilor acestui an. Indiferenţa la vînzoleala nocivă şi la maimuţărelile puterii, o legitimitate spontan percepută de noi toţi leagă în mod indisolubil aceste două triumfuri ale autenticei autorităţi.

DE NEÎNŢELES PENTRU UN COMUNIST

NICOLAE CONSTANTINESCU

Ziua întîi de Paşti, ziua venirii Regelui la Bucureşti, a fost o zi de graţie. O zi care n-a fost controlată în nici un fel de oameni, ci doar de puterea divină. Şi-n sprijinul afirmaţiei mele aş vrea să aduc (chiar dacă vor părea banale) cîteva argumente de ordin medical: există în cazul marilor mulţimi care stau în soare — mulţimi heterogene şi din punctul de vedere al vîrstei dar şi al sănătăţii — există deci, o patologie care naşte, printre altele, stări de leşinuri. Spitalul Colţea atît de aproape de locul atîtor manifestaţii a înregistrat de multe ori astfel de cazuri. Ei bine, în acea zi de duminică n-am auzit să se fi înregistrat astfel de situaţii. Deci, o existat o forţă care i-a chemat pe oameni şi care i-a făcut să rămînă treji. Citeam undeva, zilele astea, că mereu distanţă dintre Rege şi d-l Iliescu nu este o distanţă de persoană sau de poziţie ci este distanţa dintre zîmbetul contrafăcut şi lacrimile autentice. Aşa încît, aş putea spune că Regele n-a venit singur. Regele a venit cu acea stare transcendentă care ţine de puterea lui Dumnezeu. De aceea Bucureştiul s-a oţiot în ziua întîi de Paşti într-o stare de graţie. Şi eu cred că Bucureştiul merita acest lucru pentru că, în primul rînd, el are, la ora actuală, ceea ce noi numim oameni informaţi şi oameni martori. În al doilea rînd, Bucureştiul a fost cel mai bătut, şi la propriu şi la figurat, în ultimii doi ani şi jumătate. Nu s-au făcut mineriade nici la Adjud, nici la Copşa Mică, nici la Iaşi. Mineriadele s-au făcut la Bucureşti. Şi-a fost cel mai bătut pentru că a fost cel mai non-conformist faţă de ceea ce voia democraţia originală a lui Ion Iliescu, adică reinstalarea stării de obedienţă. Deci, Bucureştiul merita o răsplată şi această răsplată n-a venit de la oameni, ci a venit de la Dumnezeu, în prima zi de Paşti, cînd Regele se află printre noi.

Am văzut oameni care plîngeau cum nu i-am văzut niciodată plîngînd, oameni care plîngeau la o idee şi nu la o realitate, pentru că Regele reprezintă în România un simbol care nu are nimic de-a face nici cu puterea executivă, nici cu cea legislativă — el are de-a face numai cu Dumnezeu. Iar lucrul acesta nu-l va putea pricepe niciodată, nicăieri în lume, nici un conducător comunist, pentru că de la început, comunistul rupe legătura cu Dumnezeu.

FUNDĂTURILE ISTORIEI

asupra alternativei

REPUBLICĂ – MONARHIE

DAN PAVEL

La geografia urbană, străzile laterale care se desprind din cele principale și care nu dau niciunde se numesc în mod paradoxal intrări. În orașul Giurgiu, ele se numesc în mod adecvat fundături. Astfel, înainte de revoluția sugrumată, din bulevardul 23 August se desprindea Fundătura 23 August. Era o scăpare a edililor comuniști, cu valoare de simbol însă pentru ceea ce s-a întîmplat cu România după intrarea în țară a Armatei Roșii, pentru că noi am intrat atunci într-o fundătură a istoriei, far izgonirea ilegală a regelui din țară, fără consultarea populației, a fost unul dintre primele succese în războiul rece al mașinii organizatorico-ideologice bolșevice la noi în țară. Ceea ce îți Occidentul crede a și este că războiul rece s-ar fi terminat. Este adevărat, s-a terminat pentru occidentali, în sensul că nu mai este posibilă deocamdată o confruntare între cele două superputeri, între cele două „lagăre". Numai că războiul rece se desfășura și în spatele frontului. Ceea ce nu reușiseră să omoare, să tortureze, să întemnițeze, comuniștii combăteau prin propaganda lor. Cu diferența că războiul rece nu era pe față. Interesant este însă că la occidentali războiul rece se desfășura deschis, îot în spatele frontului; să ne aducem aminte de maccarthism sau de aderiunea masivă a intelectualilor francezi, italieni, americani etc. la comunism și vom începe să înțelegem că unii își experimentau ideile utopice pe pielea noastră și a altor sute de milioane de nevinovați. Și la ei continuă războiul rece din spatele frontului. De pildă, în spatele conflictelor rasiale și interetnice din ultima săptămînă la Los Angeles, iar apoi la New York, San Francisco, Atlanta etc. stau tulburări sociale izvorîte din acest război. Dar cu privire la aceste lucruri, cu altă ocazie. Cînd vom reveni la ideea că în războiul rece nu ar exista învingători. Doar mai învinși și mai puțin învinși.

La noi, succesul frontist la alegeri, provocările interetnice, atacul minerilor asupra intelectualilor, studenților și partidelor istorice, sentimentele antimonarhice încă atît de răspîndite sînt un semn că războiul rece lasă urme de neșters asupra celor mai învinși. Pe de altă parte, persistența mentalităților comuniste după căderea formală și instituțională a comunismului ne indică faptul că poporul nostru are o putere cam exagerată de asimilare, asimilînd nu numai valorile popoarelor migratoare trecute pe aici, dar și maleficele ideologii, moravuri și comportamente venite din afară. După ce corupția otomană-fanariotă (de tipul bacșiș, pesches etc.) a contaminat adînc și plăcut ființa morală a carpato-danubiano-ponticilor, ei au trebuit să suporte „în extaz" repercusiunile mentalităților sovietice, cooperatiste. Ele s-au instalat (și nu prea vor să plece) peste tot unde există prostie, lene, parvenitism, incompetență, lașitate, spirit gregar, demagogie, agresivitate de turmă, antiintelectualism, antiaristocratism, antimeritocrație etc. Ne vom mai lupta cu mentalitățile socialiste încă secole de-acum încolo, mai ales că ele au conviețuit în timp, prosper, cu cele fanariote. Popularitatea lui Iliescu în rîndurile unei „anumite părți a electoratului" se explică prin aceea că el chiar îi reprezintă, fiind o emanație, nu a revoluției, ci a esenței fanariote-bolșevice. Aceasta reacționează violent la ideea reîntoarcerii monarhului ce simbolizează aristocrația occidentală. Ei știu că ei nu ar tolera privilegiile asigurate de prostia și incompetența unor oameni situați în vîrfurile ierarhiei securisto-administrativo-legislativo-juridice. Și nici reviste precum România Mare, Europa, Totuși Iubirea, Gazeta de Vest (Timișoara). Iar dacă ele nu sînt tolerate, înseamnă că dreptului de opinie al cititorilor devotați ai acestor gazete i se impun severe restricții principiale, morale, legale.

După atîta istorie și filosofie a istoriei, ar fi stupid să mai credem că există vreo „formă de guvernămînt" (vorba lui Montesquieu) — fie ea democratică, monarhică sau tiranică — perfectă sau care să se potrivească tuturor popoarelor, zonelor geografice, condițiilor climaterice, epocilor istorice, ca să nu mai vorbim de indivizi, sexe, minorități sexuale, sociale, etnice, religii, culte, ideologii, vîrste, orizonturi culturale, moravuri etc. Montaigne, Montesquieu, Pascal și, cu mult înaintea lor, gînditorii greci știau aceste adevăruri. Noi tindem să le uităm. N-ar trebui să uităm însă un alt lucru: opțiunile politice pe care le face electoratul la un moment dat sînt opțiuni între alternativele care i se oferă. Cînd n-ai un Bush sau un Havel, un Walesa sau o Thatcher și nici măcar un Gorbaciov, ce ia faci? Or, între alternativele care acum ni se oferă a apărut instituția monarhică, infinit superioară de jure și de facto instituției republicane autohtone care n-a produs decît monștri. Ca să nu mai punem la socoteală că tentația prezidențială ni i-a făcut antipatici pe Rațiu și Cămpeanu, pînă într-atît l-a împins ambiția să strice șansele primei coaliții serioase a forțelor democratice, antitotalitare, antinomenclaturiste, antisecuriste.

Ceea ce rațiunea și istoria au în comun este ambiguitatea. Într-un astfel de sistem de referință nu putem gîndi comunismul sau monarhia unilateral. Fundăturile istoriei apar acolo unde nu te aștepți, pentru că istoria nu este nici evoluționistă, nici involuționistă, nici măcar dialectică, ci labirintică. Prin urmare, ceea ce la un moment dat pare a intrare, poate fi o fundătură. Să luăm comunismul. Să-l judecăm fără patimă, ca pe un simplu capitol din istoria ideilor. Vom avea ca revelație ceea ce Occidentul știe de mult, pentru că ideea comunistă este occidentală.

Doborîrea monarhiilor sau restrîngerea puterii lor, eliminarea sau separarea de viața politică a Bisericii, egalitarismul sau emancipareа individului, cosmopolitizarea societății, economiei, politicii și culturii, omogenizarea și masificarea societăților, prin eliminarea rădăcinilor istorice și a tradițiilor culturale locale — toate acestea au fost o consecință a ceea ce s-a numit Cultul Rațiunii sau, în alți termeni, Iluminism. Mitul raționalității integrale, credința că masele populare pot fi emancipate, educate, iluminate prin cultură și că deci au dreptul să facă istorie au fost rădăcina comună și legitimitatea conferită mișcărilor violente care au culminat cu Revoluția Franceză, Revoluția Americană (și bastarzii ei sud-americani), Revoluția Bolșevică (și bastarzii ei est-europeni). Originea ideologică, iluministă comună a liberalismului și comunismului explică multe lucruri. **În mod neconvenabil, poate prea multe. Această origine comună a stat, de pildă, și la baza luptei comune împotriva fascismului și nazismului — care erau revolte ideologice și politice împotriva modernității, a iluminismului și cultului rațiunii! Complicitatea ideologică — cea de dinaintea Războiului Rece, care tocmai de aceea a fost rece pentru că a fost un război fratricid — s-a manifestat și în faptul că occidentalii au închis mereu ochii atunci cînd era vorba de experimente politice pe care ei le făcuseră deja sau în aflarea rezultatelor cărora erau interesați: alungarea vreunui monarh de pe tron, desființarea proprietăților private, secularizarea societății, cultura de masă, manipularea opiniei publice etc.**

Aceeași origine explică și de ce nu va exista și nici nu poate exista niciodată un proces al comunismului. Fiind fața și reversul aceleiași ambiguități iluministe, liberalismul și comunismul pot numai să se condamne reciproc pentru abuzurile comise. De aceea, cu toate că nu va exista un proces al comunismului, va exista procesul torționarilor și ucigașilor supraviețuitori, deși a fi torționar și ucigaș ține de felul în care omul e făcut, de caracterul său, de pornirile și datele sale genetice. De aceea, nici sfîntul Francisc din Assissi nu ar fi putut fi Mare Inchizitor și nici Karl Marx conducătorul Armatei Roșii.

Doi simpatici critici literari și gazetari la Cuvîntul, Ioan Buduca & Radu G. Țeposu, au semnat împreună o notiță intitulată Procesul comunismului nu va avea loc **(nr. 15/1992), din care citez următorul fragment: „Petre Țuțea a înțeles, fără patimă, rațiunea pentru care procesul comunismului nu va avea loc. Vorbele lui pot sta lîngă acelea pe care le-a spus Mircea Vulcănescu înainte de a muri, în închisoare. «Să nu ne răzbunați», le spunea Vulcănescu, muribund, celor mai tineri. «Nu faceți procesul comunismului, fiindcă veți ajunge la procesul evreilor», spunea Țuțea în ultimii doi ani de viață". Afirmația este total neadevărată. Procesul comunismului nu va avea loc pentru că s-ar ajunge la procesul iluminismului și la procesul fratelui geamăn al comunismului, liberalismul. Aici nu este vorba de o conspirație, cum ar spune Sorin Dumitrescu, Vatra Românească sau** România Mare. **Aici este vorba de istorie și de istoria ideilor. Și cum să faci procesul celebrului slogan al Revoluției Franceze,** Libertate, Egalitate, Fraternitate? **Ar fi ilogic. Poți face numai procesul celor care în numele acestor idei au denaturat ființa morală a semenilor și au falsificat istoria. A celor care pretinzînd că știu unde se duc au împins-o într-o fundătură.**

Cine citește cu atenție cartea de interviuri realizată de Mircea Ciobanu cu Regele Mihai I și publicată la Humanitas **va vedea de cîtă discreție este în stare regele atunci cînd vine vorba de rolul occidentalilor în abolirea monarhiei și instaurarea comunismului. Istoria modernă a României nu a dat încă un răspuns satisfăcător cu privire la afinitatea totală și reală a românilor cu liberalismul (Eminescu și Caragiale ne-au oferit explicații geniale și satire convingătoare în această privință), fascismul sau comunismul. Se pot găsi argumente pro și contra, pentru că nici una din aceste alternative nu a apucat să-și ducă lucrarea pînă la capăt. Din nefericire, sau din păcate, singurele noastre certitudini istorice sînt monarhia și Biserica, ele au conferit identității etnice a românilor dimensiunea politico-statală și spirituală fără de care ei nu ar fi supraviețuit nici popoarelor migratoare, nici expansiunii marilor imperii și nici chiar zguduirilor istorice ale acestui secol.**

Pentru cei care efectiv nu pot opta pentru monarhie le mai rămîne varianta realismului politic. Cînd vezi că opțiunile de tip republican, comuniste sau postcomuniste, te-au dus și te țin într-o fundătură a istoriei, încearcă să ieși din ea. Deși ateu, Voltaire opta pentru necesitatea credinței în divinitate, spunînd: „Dacă nu ar fi există, Dumnezeu ar fi trebuit inventat". Noi nu trebuie să ne mai inventăm un rege, istoria l-a inventat deja, încă îl mai avem, iar dacă ne mai lăudăm cu ceva istoric, ea este legată în principal de monarhie. Și s-ar putea ca pînă să facem noi un referendum, istoria să ne-o ia din nou înainte.

REGE

Am încă un desen de la ultima ceremonie de 10 mai din satul unde urmam școala primară, în 1947, la Poiana Mărului...

Vederea Regelui Mihai al României depășește însă cu mult reprezentările intelectuale ce le aveam pînă acum, despre monarhie, rege și ziua națională de 10 mai. Nu pot spune decît lucruri banale, dar, fiind sentimente trăite cu siguranță de foarte multă lume, capătă reprezentativitate și dreptul de a fi așternute pe hîrtie... Avem șansa unui rege adevărat, monumental și smerit, modest și important, expresiv și de aceea economic în toate manifestările vizibile. Văzîndu-l, nu am mai putut suporta ideea unei guvernări prezidențiale și nu am mai putut vedea pe cineva care ar putea sta alături de el, orice „concurent" (alternativă sau juxtapunere) capătă ceva derizoriu. Noi sîntem toți oameni mai frumoși sau mai urîți, mai curați sau mai murdari, mai deștepți sau mai proști; el este Rege. Născut Rege! Ziua națională de 10 mai a avut loc de Sfîntul Paști pentru noi și pentru Rege. Cel mai frumos Paști petrecut de noi, cînd Dumnezeu a vrut ca totul să conlucreze pentru a bate acea boare de dragoste ce cuprinsese străzile orașului.

P.S.: Am un singur regret: pentru Rege și pentru țară era bine să aibă loc întîlnirea între Regele ortodox Mihai I al României și *Prea Fericitul Patriarh Teoctist*. Regele și Patriarhul au dorit foarte mult asta și ar fi fost încununarea firească a triumfului acestei vizite; unii oameni n-au înțeles importanța acestei întîlniri (din diferite motive, în general meschine – personale adică!) și așa se face că întîlnirea n-a avut loc.

HORIA BERNEA

4 mai 1992

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

împreună cu

UNIVERSITATEA ECONOMICĂ DIN BUDAPESTA

Oferă burse de studiu pe durata de un an la Universitatea Economică din Budapesta pentru studenți din anii 3 și 4.

Cursurile sînt susținute de profesori invitați de la University of California și University of Wisconsin pe probleme economice, politice, istorice și culturale ale perioadei de tranziție în Europa de Est.

Domeniile de studiu sînt următoarele:

– Economie: istoria economiei planificate; istoria reformelor economice în Europa Centrală;

– Istoria gîndirii economice: în Polonia, Ceho-Slovacia.

– Sociologie-Antropologie: istoria societății civile în Europa Centrală și de Est; strategii de supraviețuire și rezistență în societățile centralizate; istoria subculturilor; antropologie istorică a regiunii.

– Psihologie socială: istoria psihanalizei în Europa Centrală; teorii ale totalitarismului; drumul către societăți pluraliste.

– Istorie: istoria modernă și a evului mediu în țările Europei Centrale; istoria monarhiei austro-ungare.

– Cultură: cinema în Europa Centrală (noul val în Polonia, Ceho-Slovacia, Iugoslavia, Ungaria, Uniunea Sovietică); curs comparativ de dramă; arte vizuale avangardiste în Europa Centrală în secolul 20; muzica est-europeană la începutul secolului; cultura țărănească și populară.

Actele necesare înscrierii:

– curriculum vitae în limba engleză;

– copie a foii matricole și o traducere a acesteia (nu neapărat legalizată);

– scurt eseu în limba engleză cu subiect la alegere pe probleme de actualitate ale zonei Europei Centrale;

– 2 scrisori de recomandare (traduse).

Ultima zi de primire a dosarelor este 15 mai a.c.

Actele se pot depune la sediile Fundației Soros din țară:

BUCUREȘTI: Calea Victoriei 133, CP 22-196, cod poștal 71102, tel.: 59 74 27, fax: 12 02 84

TIMIȘOARA: Piața Operei 2, et. 3, cod poștal 6, tel. 961/3 61 94

IAȘI: Bulevardul Copou 19, CP 1356 of. poștal 6, tel. 981/4 72 41

CLUJ: Str. Galaxiei 1 A, cod poștal 3 400, tel.: 95/15 01 63

REGELE, ATUNCI ȘI ACUM

„Măcar știu că o să mor în țara mea"

Interviu cu istoricul DAN CERNOVODEANU, fost coleg de liceu cu Majestatea Sa Regele MIHAI I — realizat de Andreea Pora

— D-le Dan Cernovodeanu, ați fost coleg de liceu cu Majestatea Sa Regele Mihai. În ce an s-a format clasa regală și dacă s-au avut în vedere niște criterii speciale?

— Clasa s-a înființat în 1923, făcîndu-se o selecție din cei mai buni elevi din toate provinciile țării. Condițiile de admitere erau: media 10 la examenul de admitere în liceu și o condiție fizică bună. Am fost examinați de o comisie medicală și unii au fost respinși.

— Cine a făcut selecția?

— S-a format o comisie, alcătuită din gen. Traian Grigorescu, băiatul lui Eremia Grigorescu, eroul de la Mărășești, care era atunci aghiotantul regal, profesorul Bratu, directorul Învățămîntului Secundar la Ministerul Educației Naționale, și profesorul Saxu, care fusese profesorul Regelui în clasele primare, pe care le-a făcut în particular, dar a aparținut de Școala Primară din Sinaia.

— Care au fost colegii Majestății Sale?

— Așa cum spuneam, s-a făcut o selecție din toate provinciile țării, s-a urmărit, deci, aducerea unui transilvănean — Gh. Dușa, din comuna Toderița, jud. Făgăraș, un muntean — Mărgelatu, din Constanța, apoi Mircea Ioanițiu și cu mine, care eram din București, un bănățean — Jurchescu, din Timișoara, Moldova era reprezentată de Gh. Grămadă, din comuna Stroiești, jud. Suceava, iar Bucovina de Rodion Cheaburu. După aceea, în anul doi, s-a completat clasa pînă la 12 băieți, cu doi reprezentanți ai minorităților, un maghiar din Tg. Mureș — Kovács, și un sas din Brașov — Walter Heltman.

— A cui credeți că a fost inițiativa formării acestei clase?

— A fost o inițiativă combinată a Regelui Carol al II-lea, Iorga și Dimitrie Gusti, care pe atunci era ministrul învățămîntului. Cred, totuși, că inițiativa a aparținut lui Carol al II-lea, care, văzînd că fiul său era un copil mai mult sau mai puțin izolat, a avut ideea de a-l integra printre alți copii de vîrsta lui, care în același timp să reprezinte toată țara și toate straturile sociale.

— Care au fost relațiile de colegialitate cu Majestatea Sa Regele Mihai?

— La început era foarte rezervat, foarte timid, timiditatea fiind una dintre caracteristicile sale, nu prea vorbea, dar după aceea relațiile s-au normalizat și a fost în tot timpul școlii un camarad desăvîrșit. Nu făcea nici o diferență între noi, avea acest tact, deși preferințe o fi avut, niciodată însă nu și le-a manifestat, ne trata în mod egal, cu aceeași prietenie și amabilitate. De la început, cînd s-a constituit clasa, Regele Carol al II-lea, asta am aflat-o mai tîrziu de la profesori, la primul consiliu profesoral a atras atenția: „Domnilor, în clasă Mihăiță trebuie să fie ca orice alt băiat, nu faceți nici o diferență. Și dacă elevul Mihăiță nu știe lecțiile, vă rog să-i dați nota doi".

— Și se respecta acest lucru?

— Desigur, dar el nu s-a prezentat niciodată nepregătit. Mai ioa cîte un 8, un 9 sau chiar un 7, profesorul de matematică era mai zgîrcit. Chiar și clasificarea de la sfîrșitul anului a demonstrat aceasta, în clasa întîi eu am fost șeful promoției, el fiind numai al doilea, iar în clasa a doua a ieșit chiar al treilea.

— Se spunea că avea o deficiență de vorbire...

— Nu, doamnă. Adevărul este că atunci cînd era copii a purtat ca alte sute de copii un aparat ca să-i îndrepte dinții. Dar asta la vîrsta de 11—12 ani. Noi nici nu remarcam.

— Spre ce materii avea înclinație Regele Mihai?

— Odată, Regele Carol al II-lea m-a chemat la el și mi-a spus: „Dane, văd că îți place istoria, literatura, materiile umaniste, aș vrea să-i dezvolți și lui Mihai gustul pentru așa ceva". Mihai era foarte dotat pentru științele exacte, matematica, fizico-chimia, mecanica, era un perfect cunoscător al motoarelor. Era as în conducerea mașinii și mai tîrziu în a avionului.

— Vă amintiți vreo întîmplare mai aparte din această perioadă?

— Am să vă povestesc o întîmplare, nu știu dacă amuzantă, dar în tot cazul deosebită. Noi aveam profesori eminenți, universitari chiar, am avut, de exemplu, pe părintele Nae Popescu, care era membru al Academiei Române, la religie, istorie și limba română, pe profesorul universitar Cristian Musceleanu la fizico-chimice, pe Ion Conea, conferențiar universitar al lui Simion Mehedinți, marele nostru geograf. Acesta ne ținea niște cursuri pe care uneori nu le înțelegeam, el făcuse studii de geografie în Germania și nu prea putea să se coboare la nivelul de înțelegere al unor copii de 14 ani. Odată ne-a ținut un curs atît de doct, încît nici unul nu am înțeles nimic, și ne-a mai dat și o temă pentru acasă. Ne-am consultat toți băieții ce să facem, Regele ne telefona din sfert în sfert de oră să vadă ce am hotărît și pînă la urmă am optat pentru grevă. Așa ceva era cu totul neobișnuit, clasa regală să facă grevă! Deci nimeni nu și-a făcut tema, de altfel nici nu știam s-o facem. A doua zi, am fost chemat de amiralul Fundățeanu, directorul nostru de atunci, care mi-a făcut o morală grozavă, spunînd că eu am incitat băieții la grevă. Intors în clasă, am bănuit că cel care informase despre grevă a fost Regele. Cînd a apărut și el în clasă, nimeni nu i-a răspuns la salut. Bineînțeles că s-a mirat foarte tare și atunci i-am spus că „nu stau de vorbă cu delatorii". S-a făcut roșu, n-a zis nimic și la recreație a dispărut. În recreația mare, am fost chemați toți la „Casa nouă", acolo unde s-a petrecut și arestarea lui Antonescu. Era o clădire în curtea palatului: la etajul întîi locuia Regele Carol și, după plecarea lui, Regina-mamă Elena, iar la parter, Mihai, care avea un apartament foarte modest, un simplu dormitor și un salon. Acolo am urcat la etajul întîi în biroul Regelui, care ne-a făcut morală. „Băieți, eu nu știu de grevă de la Mihăiță, să nu credeți că Mihăiță este un delator." În realitate, se aflase pe o cu totul altă cale, prin serviciile telefonice ale lui Morozov: să nu credeți că atunci telefoanele nu erau ascultate. Noi am înțeles și ne-am cerut scuze.

— După terminarea studiilor v-ați mai întîlnit?

— Bineînțeles. Fiecare ne-am terminat studiile. El însă, fiind rege, nu putea să urmeze facultatea de litere, de istorie, drept, sau Politehnica, el, ca rege, trebuia să fie un om cu cunoștințe multiple. Trebuia să știe de toate. Și atunci a urmat cursuri pe care i le țineau profesori de la toate universitățile din București, de la istorie, litere, agronomie, Politehnică, Academia de Război, deci îl inițiau în toate domeniile. El, ca rege, trebuia să se descurce cu toți miniștrii. Pregătirea aceasta specială a durat pînă în '41. După venirea lui Antonescu, ea a încetat. Cînd Antonescu a venit la putere, ne-am întîlnit mult mai greu, el făcea o triere și a restrîns mult relațiile Regelui. A fost mai izolat. Și despărțirea de mama lui a fost dureroasă, însă Carol a înțeles acest lucru. În fiecare seară, între 20 și 20,30, oriunde s-ar fi aflat Regina, vorbea jumătate de oră cu ea la telefon. Iar vacanțele întotdeauna era cu ea. Nu a fost o despărțire completă.

— Vi s-a părut vreodată că există o diferență între Regele Mihai ca rege și colegul de clasă Mihai, vreun comportament diferit?

— Niciodată. Regele Mihai a fost un om de o gentilețe, modestie, amabilitate și căldură perfecte. Chiar după ce am terminat școala și ne întîlneam între noi, băieții, ne spuneam pe nume și retrăiam momentele de prietenie din liceu. Desigur, cînd eram în public, cînd venea cineva, vreun aghiotant, îi spuneam Majestate sau Măria Ta, cum se spunea pe atunci. Și acum, după atîția ani, cînd ne-am revăzut la hotel „Continental", cei patru colegi: Lascăr Zamfirescu — inginer, nepotul scriitorului Duiliu Zamfirescu, Rodion Cheaburu, Mărgelatu, cu și singurul profesor supraviețuitor din clasă, filozoful Ion Zamfirescu, se vedea că îi face aceeași plăcere să ne întîlnească. A arătat aceeași amabilitate, gentilețe și amiciție.

— Pînă anul acesta nu l-ați mai revăzut?

— Ba da, eu l-am mai văzut în exil, dar ceilalți nu. Prima oară a fost în '79, după 32 de ani. În acest timp nu am avut nici un fel de contact, atîta mai trebuia, și el a înțeles așa, că îmi poate face rău. Și așa am fost la închisoare, am fost arestat la 24 de ani și practic m-am eliberat la 50, cu mici „vacanțe de pușcărie" de cîte un an-doi. Dar mi-a făcut o plăcere deosebită să constat în '79 că parcă nici nu ne despărțisem. Patru zile am stat continuu acolo ca să-i povestesc despre România, despre oamenii care fuseseră arestați, despre străzi. Mi-am dat seama, după interesul pe care îl manifesta pentru țară, de nostalgia pe care o avea pentru România. Ceea ce mi-a spus atunci m-a impresionat în mod deosebit: „Dragul meu, nu e vorba că vreau să mă întorc să-mi iau tronul, ci pur și simplu, dacă lucrurile se normalizează și regimul se mai destinde, vreau să vin ca simplu român, ca simplu cetățean, îmi iau nevasta și aceleași dintre fete care doresc să se stabilească în România, îmi cumpăr o căsuță și voi locui acolo. Măcar știu că o să mor în țara mea".

Diferența dintre

Cumplita vară a lui '44... Bombardamentele nimicitoare din București. Fuga la rudele din Ardeal. Știrile de la Radio Londra ascultate cu înfrigurare. Și nici o veste de la cei dragi de pe front. Doar comunicatele oficiale despre lupte grele. Și armata noastră care se retrăgea. Și lupte grele și iar retragerea. România devenise teatru de război. Un război care se știa că e pierdut. Și mareșalul care ne vorbea despre onoare. Onoare plătită cu distrugerea țării? Asta se întreba populația înfricoșată. Și n-am auzit pe nimeni să spună atunci că mareșalul e mare patriot. Nici că ar fi o onoare să lupți alături de Hitler care cotropise Europa. Despre oamenii arși în cuptoarele din Germania nu se știa încă. Sau poate că nu se vorbea. Se vorbea, în schimb, despre o rezistență pe linia Carpaților. Însemna că peste restul țării se va revărsa puhoiul rusesc. Și cum jumătatea din Ardeal o dăruise Hitler ungurilor, ce mai rămînea din România? Atunci de ce să rezistăm? Și ei? Și cum? Așa ne frămîntam tremurînd după fiecare bombardament asupra Bucureștiului unde fiecare avea pe cineva. Pînă ce, în seara de 23 August am auzit glasul regelui la radio. Întorceam armele împotriva nemților! Uite, la soluția asta nu ne gîndisem! Mai bine zis nu îndrăznisem. Curajul era într-adevăr foarte mare. Să întorci armele sub nasul comandamentului german din București! Cu nemții care forfoteau pe străzi. Cu trupele lor amestecate cu ale noastre. Nimeni nu s-a îndoit însă atunci că armata română nu-l va asculta pe rege. Toată lumea a înțeles că salva România de la un dezastru. Am putea spune chiar că a salvat existența Romă. nici ca stat. Pentru că o rezistență în munți, care ar fi întîrziat sfîrșitul războiului, nu ne-ar fi fost iertată de aliați. Riscam ca țara să fie împărțită, poate chiar transformată în republică sovietică. Asta era teama noastră și a regelui cînd a luat hotărîrea. Regele nu era doar un simbol, cum se spune acum. Era cel care trăia toate spaimele noastre și toate speranțele și durerile. Și cea mai mare durere a lui, care se simte și acum în interviuri și declarații, a fost trădarea Occidentului. Ca toți românii, regele a crezut într-un fel sau altul că vor veni americanii. Și a făcut tot ce i-a stat în putință ca pînă atunci să ne apere. Și singura lui posibilitate de a ne apăra era să rămînă pe tron. Poporul a înțeles, la rîndul lui, că singura piedică în calea comunismului este regele. O piedică serioasă pentru că era foarte iubit. Și dovada au avut-o la manifestația din 8 noiembrie '45 din București. Cînd m-am

PESTE ISTORIE, MANIFESTAȚII PENTRU REGE

(8 noiembrie 1945 — 26 aprilie 1992)

Am participat la toate manifestațiile de atunci care au avut ca erou principal pe regele Mihai. În 8 noiembrie 1945, la sugestia lui Iuliu Maniu, PNȚ a luat inițiativa organizării manifestației de simpatie pentru rege. A fost pornită de tineretul nostru în frunte cu studențimea, dar ea a sosit în Piața Palatului pe la orele 11, cînd deja fusese ocupată de noi după lupte dirze. Guvernul a adus echipe întregi de așa-ziși muncitori, cu camioane, cu rîngi și bîte, pentru a împrăștia manifestația. Disputa a durat cam o oră, camioanele au fost răsturnate și li s-a dat foc, iar „muncitorii" au fugit. Au fost și victime, pentru că la lăsarea serii, cînd lumea începuse să se mai rărească, au început să tragă. Chiar eu am asistat la scene, cînd erau „răpiți" unii dintre noi și băgați la Ministerul de Interne. Pe loc nu ne-am dat prea bine seama ce se întîmpla. De Paștele din 1992, după o jumătate de secol, am trăit evenimente pline de entuziasm, ca atunci, și cu același înțeles: apărarea libertății și democrației, pentru că regele simbolizează acum, ca și atunci, revenirea la această libertate și democrație.

(Ion Diaconescu — vicepreședinte al PNȚCD)

„Măi Teoharie, ăștia sînt agenții tăi?"

De 8 noiembrie 1945 a fost mai complicat, veniserm de curînd de pe front, eram atunci tînăr avocat. În seara zilei de 7 noiembrie, trecînd pe la clubul din Clemenceau, am găsit un morman de manifeste care chemau oamenii la manifestația de a doua zi. Am luat și eu un teanc și m-am dus în Piața Palatului să le dau. Am fost înhățați de patru agenți și dus la Prefectura Poliției. Am stat arestat la Jilava pînă în 27 noiembrie, după care am fost anchetat de vestitul procuror Iorgu Popescu și eliberat. Numai Mișu Tarța a stat arestat pînă în aprilie anul următor. În 18 mai '46 nu au fost victime, pentru că exista deja precedentul din '45. S-a hotărît organizarea manifestației numai cu vreo 10 zile înainte și ei nu au avut timp să afle ce se pregătește. În ziua respectivă, coloanele uriașe de studenți au ocolit prin Piața Dorobanți și au ieșit la statuia Aviatorilor, unde erau cordoanele de polițiști, a urmat un „Hei-rup" care a rupt cordoanele și s-a ajuns în Piața Victoriei unde erau tribunele. La tribună era și Groza căruia i-am strigat „Nu uita că ești român" și Gută Tătărăscu. Lumea îl aclama din tot sufletul pe rege. Cînd manifestația s-a sparț și regele a plecat la Palat, toată lumea s-a dus acolo și a urmat o mare manifestație de entuziasm. După aceea a circulat o glumă. Dezordinea din momentul în care s-a spart manifestația era așa de mare, încît țigănușii începuseră să se bage printre picioarele miniștrilor. Lucrețiu Pătrășcanu i-a spus lui Teohari Georgescu „Măi Teoharie, ăștia sînt agenții tăi ?".

Și acum de Paște s-a văzut același lucru, că Regele este și a fost elementul de cimentare a solidarității naționale. Familia Regală are un anumit magnetism, este un catalizator al sentimentelor naționale.

(Sergiu Macarie — trezorier PNȚCD)

„Nicolski în persoană a venit să mă aresteze"

Manifestația de la 8 noiembrie a fost organizată de PNȚ, am avut la fiecare colț de stradă din jurul Athenée Palace cîte un sector al capitalei. Am defilat pe Calea Victoriei, Academiei, ne-am întors pe Regală și am intrat în Piața Palatului unde au început luptele cu „muncitorii" cu rîngi. Mai tîrziu s-a tras, au fost 18 victime acolo. A doua zi, toate ziarele comuniste au scris că PNȚ a tras, jocul complet neadevărat pentru că victimele au fost de partea noastră și s-a tras din Interne. După 8 noiembrie am fost la dl. președinte Iuliu Maniu, în strada Schitu Măgureanu, unde locuia, la Aurel Leoveanu, fost ministru. De acolo m-a trimis cu niște rapoarte la misiunea americană, engleză și la guvern. Am fost urmăriți de Siguranță și, cînd mi-am dat seama, am intrat în hotelul Athenée Palace unde locuia doamna Mary Tayor, care era prietenă cu mine și care și-a dat seama imediat că eram urmărit. La puțin timp a venit o echipă să mă aresteze, dar dînsa l-a dat afară. Peste alte 15 minute a venit, trimis de Teohari Georgescu, chiar Nicolski în persoană, să mă aresteze și să-și ceară scuze pentru ce se întîmplase pe teritoriul american. Dînsa a spus că fără mandat de arestare nu mă lasă să părăsesc camera. Între timp am fugit din Athenée Palace și m-am ascuns.

(Șerban Gh'ea — strănepot al marelui om politic Ion Ghica)

„Cînd s-a tras, domnul Câmpeanu s-a evaporat din piață"

Nu pot să vă descriu entuziasmul de atunci al unor tineri, pe care pot să-i compar fără nici o reticență cu tinerii din decembrie '89, este o continuitate în comportamentul acestor două generații, care dovedește că este ceva ce ține de substanța acestui popor. Pentru mine, 22 decembrie a fost o continuare firească a lui 8 noiembrie '45. Mi-aduc aminte că pe vremea aceea iubeam o fată și am mers la manifestație ținîndu-ne de braț și strigînd cît ne ținea gura. Am nimerit în Piața Palatului și la un moment dat a început să se tragă. Era foarte greu să-ți dai seama de unde veneau împușcăturile, dar intuiția și logica îmi spuneau că din Ministerul de Interne, lăcașul lui Teohari Georgescu. M-am ascuns după statuia lui Mestrovici — Carol al II-lea călare. În deruta care s-a produs ne-am despărțit, ne-am împrăștiat. Țin minte că atunci am remarcat că deodată dispăruse din piață un personaj care își dădea multă importanță la data respectivă, e în felul lui să-și dea multă importanță, dl. Radu Câmpeanu. În momentul în care a început să se tragă, acest stimabil domn s-a evaporat pur și simplu. Sînt atîtea de spus despre 8 noiembrie... dar în această ordine de idei, ce s-a întîmplat anul acesta de Paște, manifestația pentru rege, a întrecut-o cu mult pe cea de atunci. Atîta lume, atîta entuziasm, n-am văzut la nici o manifestație. Vă dau un termen de comparație : cînd manifestam noi, se umpleau piețele, străzile, dar se umpleau cu coloane care se deplasau. De data aceasta s-au umplut de oameni care stăteau înghesuiți gata să se sufoce, pe un traseu de cîțiva kilometri. Ceea ce s-a petrecut acum, a depășit cu mult ce s-a petrecut în '45—'46, cînd de asemenea era vorba de o luptă inegală. Ne simțeam obligați să fim permanent mobilizați, zi și noapte, eram gata să sărim la orice chemare, la orice apel, dar niciodată nu am reușit o asemenea performanță ca aceea reușită de bucureșteni la 26 aprilie '92, în mod spontan, fără nici o organizare, fără nici un partid care să-și cheme simpatizanții.

(Ilie Păunescu — redactor șef al ziarului Dreptatea)

„Singurul punct de la care poate începe restructurarea este Regele"

Cu ocazia vizitei Majestății Sale de acest Paște, am revăzut, desigur cu figuri schimbate, același entuziasm, dinamism și încredere, pe care le-am văzut la timpul ieșirii în Piața Palatului din 8 noiembrie '45. Desigur, de data aceasta cadrul a fost schimbat, n-au mai existat forțe antagoniste care să încerce stoparea manifestației. Este și explicabilă reticența lor, nu au putut să rîste iluzia la care s-ar fi expus.

Există intuiția foarte clară că în degringolada morală, socială, economică, politică în care se află țara, singurul punct solid de la care ar putea începe restructurarea este Regele. Și atunci și acum a apărut convingerea că unicul factor de stabilitate este Regele, în jurul căruia să se reconstituie instituțiile democratice.

(Corneliu Coposu — președintele PNȚCD)

Pagini realizate de ANDREEA PORA

STAREA DE GRAȚIE

Revenirea în țară a Regelui Mihai I a însemnat o extraordinară regăsire după un dublu exil ce a durat 45 ani : exilul Majestății Sale în afara hotarelor țării, în urma abdicării forțate de la sfîrșitul anului 1947 și exilul interior, încheiat de curînd, al poporului român.

Ceea ce s-a întîmplat în aceste zile, de sfintele sărbători ale Paștelui, între rege și poporul său, nu poate sta decît sub semnul stării de grație, al unui transfer regenerator de iubire și credință. Altfel nu se poate explica nicicum felul în care mulțimea a venit să-și întîmpine suveranul, valurile nesfîrșite de oameni transfigurați de emoție, dar care erau, cu excepția unui procentaj minor, generațiile ce nu l-au cunoscut niciodată, ba, dimpotrivă, fuseseră educate, prin filele unei istorii strîmbe și perverse, să urască instituția monarhică și ceea ce a reprezentat ea pentru România. A avut loc, atunci, într-un elan sigur și rapid, nesovăielnic, reînnodarea istoriei peste decenii.

Suveranul României a știut să se îndrepte spre noi pe calea cea mai sacră — Putna —, în clipa celei mai sacre sărbători — Învierea. Un Domn creștin, uns de Biserică, venit să se închine la mormîntul lui Ștefan cel Mare.

Aceste trei zile, care ne-au zguduit inimile și conștințele, ne-au dat în același timp măsura exactă a deznădejdii unui popor sătul de comunism, de fărădelegi, lăcomie și false promisiuni, egalată doar de speranța, care a renăscut, în reînvierea țării. Poporul român a mai cunoscut o dată, de curînd, o asemenea stare de grație, în decembrie 1989, sau, poate, și prin acea tristă bătaie de aripă, treptat diminuată, sfîrșită în violență, care a fost Piața Universității din primăvara anului 1990. Zilele de atunci au fost treptat acoperite cu straturi incilcite de minciună, cu vicleșuguri mai mari sau mai mărunte, cu ură. A rămas însă neîndoielnic ceva, anume ceea ce un mare filosof român, dispărut de curînd, a numit „voința de deplasare a spiritului în lumea normelor", voința de a ieși din confuzie și de a trăi corect.

Felul în care au fost întîmpinați suveranul României, regina Ana și ceilalți membri ai familiei regale a demonstrat cu prisosință acest lucru.

Într-o lume cutremurată de violență, războaie, atentate și conflicte, pe care le urmărim îngroziți și neputincioși, exemplul României, unica țară în care peste un milion de oameni au ieșit în stradă spre a-și striga iubirea și speranța, este cu atît mai edificator.

* * *

Poate nici n-ar mai trebui să amintim mărunțul efort prezidențial de elistigare a unei popularități aflate în cădere liberă, vizita de lucru prin cîteva tîrguri și orașe moldovene, reputate fidele, punctată apoteotic de preumblarea printr-o fermă de suine (stilnițific și pudic astfel denumite) și una de ovine, sfîrșită în huiduieli la Iași.

MARIA BERZA

EI și NOI

dus dimineața, în jurul orei 9, să-i felicit pe rege iscălind într-un caiet, coada era deja formată în fața aripii stîngi a Palatului Regal. Oameni de toate vîrstele, intelectuali, burghezi și elevi ca mine. Apoi lumea a început să se strîngă în jurul statuii regelui Carol I și să strige „Regele și patria !". Piața s-a umplut treptat, mulțimea a devenit compactă și mi s-a făcut frică. Poate pentru că știam că tancurile rușești sînt în București. Și prezența lor o asociam cu imaginea mortului cu trei degete tăiate ca să i se ia inelele. Așa mi-a explicat o femeie care auzise noaptea împușcăturile. Mortul zăcea pe trotuar fără luminare. Cele trei degete tăiate au fost pentru mine prima lecție despre comunism.

În piață lumea a început să se agite și să strige că armata împiedică studenții să vină la Palat. Între timp au început să treacă printre noi camioane în care se aflau „ei". De fapt „ei" voiau să treacă peste noi. Da, atunci am făcut prima oară diferența dintre „ei" și noi. Și atunci am văzut prima oară români luptîndu-se cu români. Apoi coloanele de studenți au pătruns în piață și din ce s-a întîmplat în continuare, nu-mi mai amintesc decît niște camioane răsturnate și tirul de mitralieră. Cred că au fost și alte împușcături. Se trăgea dinspre Ministerul de Interne. Mă aflam în fața Palatului unde am văzut căzînd doi băieți, deși în locul acela nu s-a tras. Sau poate că nu mi-am dat seama. Cum am reușit să ies din piață nu mai știu. Nici cîți studenți au murit. Dar acum trebuie să vină americanii, îmi ziceam. Acum, că s-a tras în studenți au un motiv, și nu se poate să nu vină.

O manifestație, poate și mai mare, a fost la 10 mai 1946. Eram studentă și organizarea s-a făcut de la om la om. Ora și locul întîlnirii. În cîteva minute ni s-au împărțit stegulețe și s-a format coloana, care pe bulevard a devenit uriașă. Ca să intrăm în Piața Victoriei a trebuit să sărim peste camioane și mașini militare care blocau intrarea. A urmat o luptă cu soldații, în care vîrfurile ascuțite ale stegulețelor au fost foarte eficace. Loviturile pe care le-am încasat n-au mai contat pentru că valul m-a aruncat chiar în fața tribunei unde regele se afla între Gută Tătărăscu și Petru Groza. Lui Gută Tătărăscu i s-a strigat : „Trădătorule !". Regele n-a făcut nici o mișcare și nici nu ne-a zîmbit. Dar știam că este al nostru și el știa că sîntem ai lui.

(Alexandra Ioachim — scriitoare)

„Am văzut zîmbetul României pe acest chip tînăr"

— În acest moment, popularitatea monarhiei în România este în creștere. Sînteți desigur la curent cu acest lucru.

Da. Pentru că este nevoie de stabilitate și stabilitatea nu vine decît de la o persoană în care ai încredere : o persoană care a avut întreaga sa viață o conduită exemplară, care nu a mers strîmb niciodată în viața ei. Aceasta cred că este cheia care explică creșterea popularității Regelui Mihai în România. Așa cum Regele a spus de atîtea ori compatrioților săi : că se poate avea încredere în el. Și românii au această încredere, dar au nevoie și de ajutor, pentru ca încrederea să se fortifice.

— Ce fel de ajutor este cel de care au nevoie românii ? Ajutor occidental ? Al forțelor politice externe ?

Noi vom fi ajutați cînd vom avea stabilitate. Dar cred că prin noi înșine, noi românii, vom găsi această stabilitate în țară.

— Care ar fi posibilitățile concrete de revenire la sistemul monarhic, mai ales acum ?

Constituția din 1923 cuprinde drepturi și libertăți mai mari chiar decît cele ale unor constituții din țările Occidentale. Constituția din 1923 este inspirată după liberala Constituție belgiană. Sigur, ar trebui făcute unele modificări în legătură cu drepturile femeilor, cu dreptul de vot, trebuie adusă la zi, pentru că țările evoluează, și constituțiile de asemenea. Și eu cred din tot sufletul că tinerii vor reda României un viitor bun. Mă gîndesc la tinerii din toate mediile : la tinerii din mediul muncitoresc, la cei din universități — și chiar la cei din școlile primare. Pentru ei, România va fi din nou România Mare. Pentru că ei au speranța, curajul, și ei vor face viitorul — în mult mai mare măsură decît oricine altcineva. Noi am văzut acest elan al tinerilor care vor să știe, care vor să învețe : de aceea sînt importante schimburile culturale între țări. Cei ce vor să plece este bine să vină să vadă, să învețe — dar să nu-și părăsească de tot țara. Pentru că avem nevoie de tineri. Plecarea tinerilor este desigur un fenomen al Estului — dar și al lumii întregi. Cei de-acum pleacă fiindcă au fost închiși într-un sistem de a munci și a nu gîndi. Ieșind din țară, au libertatea de a vorbi, de a se cunoaște pe ei înșiși, de a vedea. Și tinerii au nevoie să vadă, să compare, să înțeleagă. Dar e nevoie de muncă, nimeni nu-ți dă ceva gratis. Trebuie muncit pentru a ajunge la bunăstarea Occidentului, cu toate defectele lui.

— Ați întîlnit personalități culturale ale exilului, foști disidenți, cei care au ajutat printr-un efort dezinteresat România, în timpul regimului Ceaușescu ?

Da, am întîlnit totdeauna astfel de personalități, pentru că ele dau farmecul țării.

— Proiectați să vă întîlniți și cu reprezentanții partidelor politice din țară ?

Eu cred că proiectul se află deja de mult în urmă. Am întîlnit români din toate mediile, pentru că nu trebuie făcute niciodată deosebiri între felul cum gîndesc, între ceea ce sînt și între forța fiecărula dintre ei.

— Ce credeți despre trecut ?

Trecutul este trecut totdeauna. Trebuie să uiți și să ierți. Pentru că voi a trebuit să trăiți, și ca să trăiți a trebuit să vă apărați. Ce înseamnă „trecut" ? Un moment prost. Trebuie să priviți acum spre viitor. Cum spune Regele : nu trebuie făcută vînătoare de vrăjitoare. Nu e treaba noastră, aceasta este treaba justiției.

— Cînd v-ați întors în decembrie 1991 ați putut vedea ceva din țară ? Cît a durat ?

A durat 11 ore, România, despre care auzisem vorbindu-se de atîția ani, de cînd mă căsătorisem, devenise țara mea. Deși era noapte, vroiam să o văd. Și mi-amintesc că am mers la o fereastră, as fi vrut s-o deschid (eram ținuți într-o cameră cît ni se aranjau pasapoartele) și un soldat tînăr din cealaltă parte a ferestrei a încercat s-o deschidă, mi-a spus : „nu pot" și mi-a zîmbit. Și pe acest chip tînăr am văzut zîmbetul României. Pe urmă am plecat spre Pitești, iar cei ce ne-au înconjurat — nu mai erau români. Înțelegeți ce vreau să spun ? Nu aceasta este România. Erau ca de gheață.

— Nu v-ați gîndit că era periculos ?

Nu ne-am gîndit nici un moment, deși sigur, cu toate mitralierele acelea și celelalte, putea fi periculos. Dar acesta este și el de-acum trecut și trebuie să privim înainte. Și mai vreau să spun un lucru : familia este foarte importantă, ea este forța fiecăruia dintre noi. Eu și frații mei astfel am fost crescuți.

— V-aș ruga să oferiți cititorilor noștri cîteva informații biografice despre Majestatea Voastră.

Sînt născută la Paris, acolo am și fost educată și am învățat într-o școală obișnuită. Am trăit într-un apartament obișnuit, cu părinții și cu cei trei frați ai mei pînă în 1939, cînd a trebuit să părăsim cu toții Franța, pentru că tatăl meu (René Baurbon Parma) era amenințat că va fi internat într-un lagăr. Am mers cu vaporul de la Lisabona la New York și aici părinții mei au muncit, tatăl meu la o companie de gaz, mama într-un magazin de pălării. Am trăit în continuare la New York, într-un apartament de 3 camere, obținut cu ajutorul prietenilor. Cei doi frați mai mici au plecat în Canada, la studii, pe urmă s-au întors la New York și fiecare dintre ei a lucrat : cel mai mic, care a fost un timp vînzător de ziare, a intrat apoi la 16 ani ca voluntar în armata franceză și a devenit parașutist. Eu am fost vînzătoare într-un mare magazin (Macys), pe urmă împreună cu alți refugiați francezi mutați la New York, am lucrat în armata franceză, la serviciul ambulanțelor militare. Am fost cu armata franceză în Maroc (a doua divizie blindată) și am participat la campania din Franța. Războiul s-a terminat pentru noi la Stuttgart, după 2 ani și jumătate : am fost decorată cu Crucea de Război (La Croix de Guerre). Ca toți ceilalți soldați, am fost demobilizată în '45 și mi-am reluat studiile la Paris. Cu Regele Mihai ne-am cunoscut în Anglia, în 1947, cu ocazia căsătoriei Reginei Angliei. Pe Regina Mamă Elena o cunoșteam dinainte, pentru că venea uneori în vizită pe la mama mea. Căsătoria noastră a fost celebrată la Atena, la 10 iunie 1948. După aceasta m-am ocupat doar de familie (mereu în creștere) adică de menaj și de educația copiilor. Ca orice femeie obișnuită.

— Ați gîndit vreodată că vom ajunge să trăim astfel de momente ?

Era un vis și o speranță. Am vorbit de multe ori cu Regele despre viitorul României, despre ce se va putea face ca să ajutăm. Și atunci cînd zidul Berlinului a căzut am spus : și România va fi liberă, imediat. Am crezut doar că va fi puțin mai tîrziu, în februarie. Nu știam că va fi exact de Crăciun.

— Majestatea Voastră este optimistă în privința șanselor noastre de viitor ?

Dumnezeule, da ! Sînt foarte optimistă.

— Și Regele de asemenea ?

Bineînțeles, în fiecare zi vorbim despre asta : despre România, despre ce putem face — pentru tineri, pentru bătrîni, pentru cei săraci. Și pentru a reda speranța. Pentru că aceasta este datoria noastră.

„Dacă nu semnezi repede, îi vom lichida pe toți tinerii arestați"

— Din cîte știm, Regina-Mamă Elena a avut un rol important în formarea Majestății Voastre. Am fi vrut să ne răspundeți cîte ceva în legătură cu acest lucru.

— Se știe, probabil, că a trebuit să plece definitiv din cauza bucluciurilor cu tatăl meu, în 1923 — fără drept de reintoarcere sau de viză. De atunci, din 1922 sau 1923, am rămas singur cu ea. Și ea mi-a inspirat în acești 9 sau 10 ani ,cîți au fost, o mulțime de lucruri care mi-au rămas pînă astăzi : credința, adevărul, dreptatea, felul de a mă purta cu oamenii simpli. Acestea sînt lucruri de bază în viața cuiva. După ce a fost silită să plece, cu puteam să mă duc să o văd numai de două ori pe an, cîte trei săptămîni odată. Și deși ne vedeam atît de puțin, influența ei a fost primordială pentru viața mea.

— V-a influențat și în anii '40—'44 cînd ați luat decizii politice importante, deși erați atît de tînăr ?

— Este unul din faptele pentru care am fost foarte recunoscător lui Antonescu: pentru că a chemat-o înapoi. Tatăl meu a plecat la 8 septembrie sau începutul lui octombrie. În rezumat, pot să spun că nu știu ce aș fi făcut în acei ani dacă ea nu era pe lîngă mine.

— Pentru că erau momente politice foarte dificile ?

— Da. Și nu se mai afla nimeni aproape. Era numai principesa Elisabeta, cu care nu aveam o legătură specială. Timpuri grele, o relație foarte dificilă între Antonescu și mine, dacă n-ar fi fost ea, acolo, ca să mă îmbărbăteze ca să spun așa (rîde înduioșat), **ar fi fost foarte greu...**

— Dificultățile cu Antonescu se datorau dorinței sale de a acumula toată puterea ?

— Aceasta cred că era o parte a explicației. Dar mai era și altceva... El nu putea să-l sufere pe tatăl meu, și într-o grămadă de lucruri avea dreptate. Dar eu cred că își închipuia că îi voi urma întocmai tatălui meu (ceea ce nu s-a întîmplat deloc). Și atunci se purta foarte rece... dictatorial, de fapt (rîde, cu îngăduință). **Îi mîna pe toți din Palat, aghiotanții și toți ceilalți dimprejurul meu erau de fapt spionii lui. Cu mama nu prea îndrăznea să se poarte chiar rău, pentru că totuși ea avea o anumită prestanță. Dar era o viață destul de dificilă.**

— Aș vrea să ne spuneți exact ce a însemnat greva regală ?

— Este o poveste destul de lungă, dar în două cuvinte : cred că puțin înainte de 23 august 1945, președintele Americii și guvernul englez au declarat oficial că nu vor încheia tratatul de pace cu noi, cu România, pînă cînd nu vom avea un guvern reprezentativ. Nu se vorbea pe atunci atît despre democrație ca astăzi, doar se spunea „guvern reprezentativ". Or, guvernul Groza numai asta nu era, cu paza lui Vișinski și tot restul. Și atunci, eu i-am cerut lui Groza să-și dea demisia, ca să-mi faciliteze formarea unui guvern care să fie recunoscut de către Aliații din Apus : el a refuzat. Din punct de vedere constituțional, aceasta însemna conflict deschis între mine și națiune. Din cauza lui. Atunci am refuzat să mai am de-a face cu oricare membru al guvernului, nu am mai semnat nici o lege, și am plecat la Sinaia. De atunci și pînă în ianuarie 1946, n-am mai avut nimic de-a face cu guvernul. Asta este ceea ce se cheamă „greva regală" (surîde).

— Știați tot ce se întîmplă în țară în acel timp ?

— Da. Mi-aminteșc acum o scenă, de pildă : așteptînd să vină cortegiul ambasadorului rus la Palat, eram cu Tătărăscu, în sala Tronului. Eu mă uitam pe fereastră, afară, în Piața Palatului și vedeam cum bătăușii comuniști loveau oamenii care veniseră acolo. Și mi-aduc aminte cum un ofițer, care avea Ordinul Mihai Viteazul pe piept, a reușit să intre în curtea Palatului, plin de sînge. Și atunci i-am spus lui Tătărăscu să se uite acolo la ce se întîmplă și l-am întrebat dacă asta vor ei să facă din Țara Românească ? El n-a răspuns. N-avea ce să răspundă.

— Știați atunci că România era cedată zonei de influență sovietică ?

— Ne dădeam seama, din ce în ce, că lucrurile se înrăutățesc din această cauză, dar nu ne-am dat seama că pînă la urmă Aliații din Apus n-au să facă, totuși, ceva. De acest lucru ne-am dat seama doar la sfîrșitul lui '47.

— Majestatea Voastră a trimis în '45 un memoriu lui Roosevelt...

— În ianuarie '45 am trimis o scrisoare și un memoriu arătînd ceea ce făceau rușii la noi. Documentele le-am găsit acum, după atîția ani. Și am găsit și o scrisoare a ministrului de externe american de atunci, care îi sugera președintelui să nu mi se răspundă.

— Aș vrea să vă întreb despre viața în exil : cum ați trăit, cum v-ați cîștigat existența Majestatea Voastră și familia.

— La început, în primele luni, mi-am zis că e un sacrificiu să nu explicăm, pe șleau, exact ce s-a întîmplat, ceea ce urma să se întîmple la noi. Sînt destui „binevoitori" care au spus că eu am stat tăcut timp de două luni, cînd eram în Elveția, cu toate că știu foarte bine că elveții nu permit să se facă declarații politice. Primul loc însă în care am putut să vorbesc a fost la Londra, în drum spre America. După aceea m-am întors în Europa și au fost pregătirile pentru căsătoria noastră. Ne-am mutat mai tîrziu în Anglia (din '50 pînă în '54). Acolo aveam o grădină de zarzavaturi, creșteam și păsări, ne ocupam noi de ele și vindeam produsele, local. În '55, trecînd prin Elveția, am întîlnit un industrias american din industria aviației. Și cum eram pilot din țară, mi-a spus că va începe o nouă societate de industrie aviatică în Elveția și m-a rugat să lucrez cu el. Apoi, timp de doi ani am lucrat cu el. Din puținul care s-a putut aduna bănește am făcut toți cei care rămăsesem după plecarea lui o mică societate de electronică. Asta a durat 7 ani. Concurența însă a fost mult prea puternică și nu s-a mai rezistat. Și atunci Regele Paul al Greciei, fratele mamei, a vorbit cu proprietari de vapoare, foarte bogați și mi s-a propus să devin agent de bursă. Aceasta nu corespunde deloc sentimentului meu, dar n-aveam ce face. Am dat mai multe examene, ca să am o licență pentru asta, la New York, în '64. Ca agent de bursă, lucrezi de obicei pe baza comisioanelor. Și cu asta am putut să trăim restul anilor.

— Revenind la perioada formației Majestății Voastre, voiam să ne spuneți cîte ceva despre personalitățile culturale românești care au avut o influență deosebită în perioada adolescenței, a anilor de studiu.

— Erau profesori aleși din învățămîntul românesc, bine cunoscuți, oameni de mare valoare fiecare. În domeniul lui. Poate cel care mi-a lăsat impresia cea mai puternică a fost N. Iorga. Cu toate că n-a fost direct profesorul meu. Dar îl puteam vedea din cînd în cînd, ca și pe toți cei care veneau pe la Palat.

— Vă așteptați să fie asasinat ?

— Nu, nu mă așteptam. Dar pe atunci Antonescu deja îi pusese pe toți în afară. Și eu nu mai aveam nici un contact cu ei.

— La 23 august aveați numai 23 de ani. Cum vă explicați maturizarea atît de rapidă a Majestății Voastre ?

— Războiul, dificultățile cu Antonescu, fel de fel de discuții clandestine (dacă le putem spune așa) cu opoziția, cu Maniu, Brătianu, cu Titel Petrescu (eu îmi dădeam foarte bine seama unde merge România cu războiul), conștiința națională, interesul țării, plus inspirația din partea mamei m-au ajutat mult.

— V-aș ruga să ne vorbiți despre condițiile abdicării. Din cîte știm, a fost un șantaj în legătură cu studenții arestați.

— A fost de-a dreptul șantaj — un șantaj dublu. Primul cu studenții : „dacă nu semnezi repede, îi vom lichida pe toți tinerii arestați" (pentru că tinerii erau cei mai vehemenți). O serie întreagă erau arestați din '46. Pe lîngă aceasta, aveam telefoanele tăiate, santinelele arestate și schimbate cu cei de la „Tudor Vladimirescu". Și un al doilea cerc în jurul casei, cu artilerie. Și Groza, cu pistolul în buzunar. Venise cu Gheorghiu-Dej. Și, după ce s-a terminat, Groza (avea obiceiul să facă glume, foarte deplasate, de fapt ei credea că sînt glume), cu zîmbetul pe buze, mi-a arătat buzunarul și mi-a spus : „Pipăiți". Am pus mîna acolo și am simțit că are pistol. S-a întors către mama și a spus: „Ca să nu mi se întîmple ce i s-a întîmplat lui Antonescu". Cu alte cuvinte, dacă aș fi intenționat să-i arestez, ar fi tras.

— Dacă Majestatea Voastră se întoarce în țară, există oameni din exil care se vor întoarce împreună și vă vor ajuta, sau aveți senzația că vă veți întoarce singur ?

— Eu nu pot să spun că dacă putem să ne întoarcem acolo, au să vină cu noi toți românii din afară (rîde). **Nu, pentru că și ei sînt de toate felurile și mulți sînt împrăștiați în toată lumea. Există, bineînțeles, printre ei specialiști, care vor veni cu mine (sau vor veni după). Țara are nevoie de specialiști. Afară de asta, primesc scrisori ale românilor din toate colțurile lumii care îmi spun că ei nu se mai întorc în România atîta vreme cît durează situația aceasta, dar în momentul cînd ne vom întoarce noi, vin și ei. La început însă, în orice caz, nouă ne trebuie specialiști.**

Interviuri realizate de
GABRIELA ADAMEȘTEANU

CONSILIUL EUROPEI LA BUCUREŞTI

Intre 23 şi 25 aprilie 1992 a avut loc la Bucureşti o reuniune privind Convenţia europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale.

Organizatorii au fost : Consiliul Europei, **prin Direcţia pentru drepturile omului,** Comisia Europeană a **Drepturilor Omului** şi Curtea **Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg ;** Facultatea de Drept din Bucureşti şi Asociaţia pentru apărarea drepturilor omului – Comitetul Helsinki – România. **Din partea Consiliului Europei au participat : dl. Pierre-Henri Imbert, director adjunct al Direcţiei pentru Drepturile Omului şi profesor universitar, conducătorul delegaţiei amintitului Consiliu, dl. Wolgang Strasser, membru al Secretariatului Comisiei Europene a Drepturilor Omului şi dl. Philippe Boillat, seful secţiei de drept european şi al afacerilor internaţionale. Facultatea de Drept din Bucuresti a fost reprezentată de un grup de universitari in frunte cu prof. Valeriu Stoica. D-sa, pe lingă calitatea de coordonator pentru România al acestei reuniuni, pe care a organizat-o impecabil, a fost, alături de dl. P.H. Imbert, unul dintre cei doi principali animatori ai reuniunii. Ca şi conducătorul delegaţiei acestui consiliu, dl. prof. V. Stoica a susţinut o comunicare despre Rolul Convenţiei Europene in procesul de democratizare a tărilor din Europa Centrală şi de Est. Deschisă de dl. Mircea Ionescu-Quintus, ministrul justiţiei, sesiunea de comunicări informativ-ştiinţifice a debutat cu strălucita alocuţiune a d-lui P.H. Imbert despre Consiliul Europei şi protecţia drepturilor omului, prezentare sintetică, dar substanţială a genezei, structurii, funcţionării, realizărilor şi perspectivelor de viitor ale organismelor din cadrul Consiliului Europei.**

In ansamblu, reuniunea s-a axat pe trei teme principale : Prezentarea Generală a Convenţiei Europene, Raportul dintre Convenţia europeană şi aplicarea ei in dreptul intern şi Sistemul protecţiei drepturilor omului conform Convenţiei Europene. **In cadrul acestor teme au fost prezentate comunicări (urmate de discuţii) din partea unor cercetători ştiinţifici, ca şi a unor instituţii guvernamentale şi forumuri judiciare (ca Ministerul Justiţiei, M.A.I., M.A.E., Curtea Supremă de Justiţie, Procuratura Generală), precum şi a unor organisme non-guvernamentale (de pildă Asociaţia Drepturilor Omului din România – Comitetul român Helsinki). Pentru unele dintre aceste instituţii şi organisme au vorbit insişi titularii lor, ca domnii miniştri Mircea Ionescu-Quintus şi Adrian Năstase. O alocuţiune remarcată – şi remarcabilă – a rostit spre finele lucrărilor dl. Radu Filipescu din partea Comitetului român Helsinki. O participare pasageră, cu accente (uşor) polemice au mai avut dl. senator Antonie Iorgovan şi dl. Nicu Stăncescu. In finalul acestei succinte prezentări a reuniunii ţinute pentru prima oară la Bucureşti de către Consiliul Europei, două remarci ni se par necesare. Prima priveste afluenţa neobişnuit de mare a tinerilor juristi – judecători, procurori, studenţi la Drept. Ea ilustrează interesul, de bun augur, al celor chemaţi să schimbe chipul desfigurat de comunism al justiţiei, incurajind speranţele in reinnoirea democratică a dreptului românesc.**

A doua remarcă are in vedere „premoniţia" d-lui P.H. Imbert privitoare la iminenţa primirii României in Consiliul Europei, dar şi avertismentul său că primirea ţării noastre in acest Consiliu este doar un inceput, iar nu un final aducător de foloase imediate pentru victimele violării drepturilor omului in România. Progresul democraţiei, in cadrul căruia respectarea acestor drepturi se inscrie la loc de frunte, a subliniat d-sa, este un proces continuu şi, de fapt, fără sfirşit. Un proces in care trebuie să se implice in primul rind juristii, dar ale cărui roade nu pot fi obţinute finalmente decit prin participarea activă, bazată pe convingeri profund inrădăcinate in conştiinţa tuturor cetăţenilor, că efectivitatea drepturilor omului este o operă a intregii societăţi. (Doru Cosma)

N. red. : In numărul viitor, publicăm fragmente din comunicarea prezentată de domnul Doru Cosma şi concluziile sale privind reuniunea de la Bucureşti.

MOMENTUL 1949-1954

(Urmare din pag. 16)

propulsarea dilelantismului şi a grafomaniei, atitate impotriva „asa-zisilor specialişti" : „In tară se scrie mult (...). Despre ce scriu aceste condeie tinere ? Despre patria noastră, despre munca creatoare, despre socialism, despre viaţă, despre fericire. Multi scriu incă stingaci, alţii cu greşeli de gramatică, alţii naiv. Dar in fiecare din aceste scrieri clocoteşte viaţa nouă". In concluzie, editorialul „Despre literatura nouă" oferă criteriii de inculpare penală tribunalelor vremii : „A lovi in tematica literaturii noi, (...) inseamnă nu numai a dispretui literatura nouă, dar a dispretui insăşi masele, insăşi construcţia socialismului" (ibid. p. 10).

In 1951, faza represiunii organizate de partidul-stat prin editoriale sau rapoarte cu putere de lege, apărute după efectuarea „măsurilor organizatorice", era considerabil lărgită : tehnica inaugurată prin Hotărirea Prezidiului Academiei R.P.R. din 28 iunie 1949 se dovedise eficientă : nu prin convocarea adunărilor proces de către C.C. al P.M.R., in incinta C.C. al P.M.R. se anunţa legalizarea măsurilor de anihilare a culturii, ci in cadrul adunărilor profesionale ale intelectualilor, prezidate de scriitori si oameni de stiinţă, ale căror foruri reprezentative se dovediseră apte să indeplinească misiunile primite, să expună rapoartele trebuincioase si să-şi asume responsabilitatea rezolutiilor de excomunicare. Nu in editorialele Scinteii, şi nu in rezolutiile C.C. al P.M.R., ci in raportul presedintelui Academiei R.P.R., in incinta Academiei se enunţa, in martie 1951 : „Nu trebuie să uitäm că avem printre noi dusmani de clasă, in slujba dusmanului de peste hotare". Sentinţa nu este prin nimic concretizată, ea e aruncată drept semn al damnării peste capetele tuturor. Nu un activist revolutionar de profesie, ci un om de stiinţă explica nemuritorilor : „Curentele idealiste se strecoară azi, atit la noi, cit si in alte părti, mai ales prin fizică si matematică". Nu un fanatic „agent al Moscovei", format la scoala emigraţiei in U.R.S.S., ci un cărturar nutrit la sinul almei mater cerea „insusirea temeinică si de fapt" a experienţei sovietice, „care inarmează pe oamenii de stiinţă mai tineri si mai in virstă, impotriva unor eventuale abateri, si-i vindecă pe cei care s-au lăsat inoculati de virusul idealismului, cosmopolitismului, formalismului. In cel mai scurt timp va trebui să se organizeze, si se vor organiza, din initiativa Academiei R.P.R., discutii asemănătoare cu cele din U.R.S.S. asupra obiectivelor de atins" (Raportul Acad. Traian Săvulescu, in Probleme ale stiinţelor sociale in dezbaterea Academiei R.P.R., sesiunea din 21–25 martie 1951, **Ed. Academiei R.P.R., 1951, pp. 11, 12, 18, 19).**

In cadrul acestei sesiuni a Academiei R.P.R., Leonte Răutu, directorul direcţiei de propagandă si agitaţie a C.C. al P.M.R. si membru in Biroul Politic, se prezenta, modest, in calitate de sef al catedrelor de stiinţe sociale din cadrul Universităţii Bucureşti, pentru a reinnoi acuzatiile impotriva poetilor scosi din circuit la sfirsitul anului 1947 : „Poetul descompunerii, Tudor Arghezi" este citat acum impreună cu Lucian Blaga si Ion Barbu, invinuiti deopotrivă de a fi publicat in trecut „orori poetice si lingvistice" : „Cit dispret pentru popor, pentru limba sa, pentru comorile culturii sale, l-a animat pe acesti scriitori...". Concluzia enunţa stadiul incheiat, legalizat, al suprimării dreptului de existenţă profesională al celor mai mari poeti români in viaţă : „Toate acestea aparţin, fireste, trecutului, si astăzi, asemenea aberatii filozofice si poetice nu ar mai putea apare in tara noastră. Sintem obligati insă, să păstrăm cea mai mare vigilenţă ideologică impotriva recidivelor si reminiscentelor literaturii decadente si cosmopolite". (Problemele stiinţelor sociale in dezbaterea Academiei R.P.R., 21–25 martie 1951, **Editura Academiei R.P.R., 1951, pp. 66–67).**

2. Intensificarea represiunii cu ajutorul „dezghetării"

Intr-un asemenea stadiu, cind „toate acestea aparţineau, fireste, trecutului", cind, după 5 ani de la 1 ianuarie 1948, nimic din "tot ceea ce fusese vărsat in hotul damnat al „literaturii decadente si cosmopolite — adică evazitotalitatea literaturii române moderne" — „nu mai putea apare", nici circula nicăieri in România, industria excomunicărilor era ameninţată de lincezeală si impas. In 1952-1953, seceta producţiei literare, cit de cit vulnerabile, era totală. Principiul in sine al „indrumării de către partid" era in pericol : nemaiavind la dispozitie ţintele către care să se poată năpusti, indrumarea de către partid nu se mai putea manifesta. Vigilenţa ideologică impotriva „recidivelor si reminiscentelor literaturii cosmopolite" nu se putea exercita in gol, ea avea nevoie de materie primă. „Combaterea schematismului si intimismului" din producţia literară a scriitorilor devotati partidului, era departe de a fi suficientă pentru a sluji drept ţintă „luptei impotriva ideologiei dusmane" — luptă devenită „sarcină permanentă" : „Combaterea pasionată a dusmanului de clasă pe plan ideologic trebuie să fie o preocupare permanentă a criticii literare" — amintea un imens editorial de linie publicat in septembrie 1951 in noua serie a Vieţii Româneşti, reapărută in 1948, după doi ani de suspendare, sub directia unui comitet numit de partid. „In această privinţă, tovarăşul Gheorghiu-Dej, in articolul publicat in Pravda **din 4 septembrie 1951, ne invaţă că „dusmanul duce o muncă de subminare nu numai in economie, dar si in domeniul ideologic, unde foloseşte metodele cele mai perfide si rafinate- (...) de unde rezultă si sarcina vigilenţei si combaterii lui inversunate si in plan ideologic."** (loc. cit., p. 193, Probleme actuale ale literaturii din R.P.R. in lumina lucrărilor lui A.A. Jdanov).

Modelul jdanovist, incepea să fie pus să macine vechile exemple : „Metoda de analiză a lui A.A. Jdanov este valabilă pentru studiul fenomenelor felurite de pe frontul literaturii. Această metodă a fost folosită in critica noastră de Sorin Toma, in legătură cu poezia lui Tudor Arghezi. (Poezia putrefacţiei sau putrefacţia poeziei), **ceea ce i-a permis criticii să realizeze un model de critică literară in spirit marxist-leninist. Analiza făcută de A.A. Jdanov greşelilor revistelor** Zvezda **şi** Leningrad **servese** (sic) **drept indreptar pentru felul in care trebuiese combătute deficientele de pe frontul nostru literar"** (loc. cit., pp. 193, 207). **Lecţia sovietică nu mai avea pe ce si impotriva cui să fie aplicată. Periodicele literare săptăminale odată desfiintate, unicul teren disponibil pentru vinătoarea „manifestărilor dusmănoase" rămăsese seria nouă a „Vieţii Românesti" : de abia reapărută, la mijlocul anului 1948, in calitate de „revistă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R.",** Viaţa Românească, **bine strinsă-n chingi, este totusi acuzată de a fi publicat „poezii gresite" si de a deveni astfel „un instrument de difuzare a mentalităţii si ideologiei dusmanului de clasă" (loc. cit. p. 206). Exemplele pescuite cu greutate pentru susţinerea rechizitoriului erau insă mult prea mărunte pentru manevrele amenintătoare executate cu un năvod atit de mare. Un timp, starea de tensiune era intretinută, prin racordarea de „cazuri" la campaniile politice impotriva „deviatorilor" din conducerea P.M.R., „descoperiţi si demascati" de Gheorghiu-Dej in iunie 1952. Inlăturarea „grupului de deviatori si fractionisti" Ana Pauker, Teohari Georgescu, Vasile Luca, marca, după arestarea lui Pătrăscanu, a doua manifestare publică a luptei pentru supremaţia puterii. Sedintele de partid inchizitoriale consacrate prelucrării documentelor si descoperirii acelor „se alăturaseră deviatorilor", interminabilele adunări-proces organizate in iunie 1953 au inregistrat momente paroxistice in toate organizatiile uniunilor de creatie si publicatiilor, şi au intrat in folclorul memorialisticii orale sub denumirea „noptile din iunie". Niel o astfel de temă nu a putut asigura insă hrana suficientă pentru industria editorialelor-mataxor, profilate pe vinătoarea influentelor cosmopolite si a ideologiei imperialiste. Anul 1951–1952 nu oferea angrenajului de carnaselare ideologice materie primă proaspătă in domeniul literaturii. Tăvălugul rapoartelor si rezolutiilor C.C. măturase in urmă cu şase ani reviste, teatre, institute, inchisese portile in faţa tuturor indezirabililor.**

(Va urma)

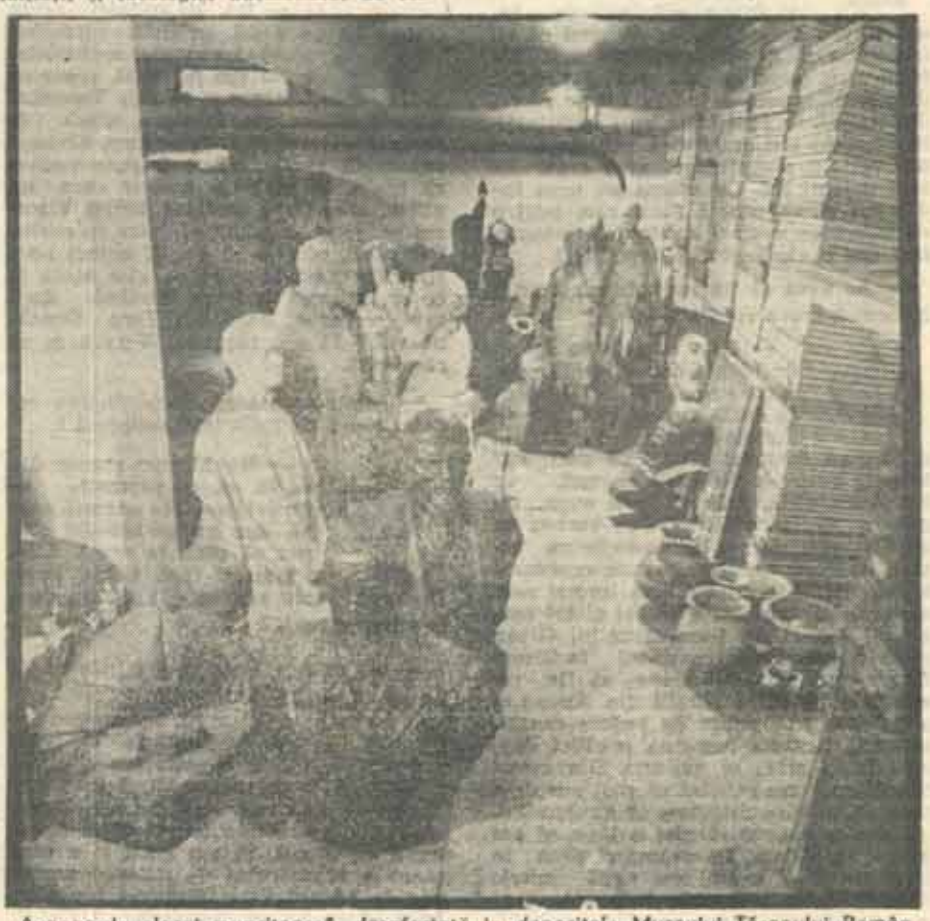

„Avangarda clasei muncitoare", dezafectată in depozitele Muzeului Ţăranului Român. Foto : M. Caraman

CENTRUL INDEPENDENT DE STUDII ŞI SONDAJE – C.I.S.

PAVEL CÂMPEANU

VIAŢA POLITICĂ A ELECTORATULUI (I)

F.S.N.: o convenţie, o sciziune, un conflict

PREAMBUL

In timp ce economia de abia îşi mai trage sufletul, viaţa noastră politică devine tot mai intempestivă. Nu orice dezechilibru creează o compensaţie : febrilitatea vieţii politice nu înlătură amorţeala economiei. Sub aspectul transparenţei, această viaţă politică se desfăşoară în trei planuri : unul, plasat între perceptibil şi ostentativ, al doilea, rezervat factorilor politici, între confidenţial şi secret, şi al treilea, destinat societăţii, care cuprinde vastul teritoriu dintre inerţie şi implicare. Despre cele ce se petrec în primul plan ne informează — atît cît şi aşa cum socotesc de cuviinţă — fie direct protagoniştii vieţii politice, fie cei ai comunicării de masă. Cît despre întîmplările ivite în cel de al doilea şi în cel de al treilea plan, ele ne rămîn necunoscute, dar din motive opuse : într-un caz pentru că eroii acelor întîmplări nu vor, iar în celălalt pentru că nu pot să le facă publice.

Rostul CIS este să risipească, pe cît cu putinţă, obscuritatea care învăluie acest din urmă plan, cel în care se desfăşoară viaţa politică a electoratului. Această viaţă politică este alcătuită mai puţin din evenimente specifice, cît din reacţii la evenimente din primul plan — cu alte cuvinte, din mişcări de opinie. În fiecare dintre ultimele şase luni, Centrul nostru a colectat din aproape toate judeţele ţării informaţii asupra modului în care electoratul reacţionează în diversele acţiuni ale factorilor politici : instituţii, partide şi formaţiuni, actori. Revenirea asupra cîtorva teme centrale ne-a permis să disociem între reacţii circumstanţiale şi reacţii tendenţiale, iar mai departe, să constatăm cum evoluează tendinţele apărute.

Stocată în memoria calculatorului, această masă de informaţie politică depăşeşte cu mult capacitatea noastră de a o publica. Ea priveşte nemijlocit principalele partide politice, reprezentate şi nereprezentate în Parlament, coaliţiile, liderii, instituţiile puterii, opoziţia ş.a.m.d. Începînd publicarea — inevitabil parţială — a acestor informaţii, CIS anticipează deschiderea oficială a mult aminatei campanii electorale, sperînd să contribuie la raţionalitatea şi modernitatea ei. Aşa cum i-am asigurat pe participanţii la simpozionul de la Sinaia în februarie a.c. — lideri politici, reprezentanţi ai instituţiilor de stat şi ai mass-media —, întreaga informaţie de care dispunem le stă la dispoziţie.

Neavînd cum să descriu parametrii acestei informaţii, voi spune că obiectul ei general îl constituie interacţiunea/non-interacţiunea dintre cele două componente vitale ale organismului politic : sistemul politic — înţeles ca ansamblu al instituţiilor, formaţiunilor, actorilor — şi electoratul. Dincolo de fluiditatea evenimentelor, tema urmărită constant este una de rezonanţă şi de dinamică : în ce raport se găsesc schimbările uneia dintre aceste componente cu schimbări concomitente sau ulterioare intervenite în cealaltă ?

Ipotezele testate au fost următoarele :

1. între electorat şi sistemul politic se manifestă o influenţă mutuală ;

2. caracteristicile acestei influenţe sînt varianta şi intermitenţa ;

3. influenţa electoratului asupra sistemului politic este mai puternică decît reciproca ;

4. diferite schimbări ale fiecăruia dintre cei doi termeni se răsfrîng în modalităţi diferite asupra conexiunii lor ;

5. nici electoratul, nici sistemul politic nu reacţionează omogen la schimbările celuilalt ;

6. propagarea schimbării de la un termen la celălalt are ca principali parametri viteza, intensitatea şi sensul.

Trebuie să subliniez că această abordare este pînă la un punct inerentă şi vulnerabilă. Este inerentă pentru că succesiunea sau simultaneitatea a două schimbări nu poate să nu suscite prezumţia interacţiunii ; şi este vulnerabilă, întrucît nu se poate demonstra dacă îndărătul convergenţei dintre două schimbări se ascunde sau nu o relaţie cauzală.

Ca întregul domeniu al ştiinţelor sociale, rămînem prin urmare pe terenul probabilităţilor. Pe acest teren se situează serialul dedicat vieţii politice a electoratului, pe care îl încep astăzi, descriind — cu totul parţial — reacţiile alegătorilor faţă de un eveniment al cărui impact asupra viitoarelor alegeri s-ar putea dovedi considerabil: scindarea FSN.

Datele pe această temă, pe care le prezint în continuare, provin dintr-un sondaj efectuat în a doua decadă a lunii aprilie a.c., pe un eşantion naţional format din 1 165 de persoane cu drept de vot, domiciliate în 25 de localităţi urbane şi 32 rurale din 34 de judeţe, plus Bucureştiul. Punctul de plecare al investigaţiei l-a constituit, firesc, evenimentul dezintegrării FSN-ului. Corespunzător ipotezelor menţionate, direcţiile explorate au fost următoarele :

1. partidul în mod formal la putere a suferit o schimbare profundă — a fost înregistrată această schimbare de electorat ?

2. a determinat schimbarea petrecută în FSN o schimbare în atitudinea electoratului faţă de FSN ?

3. dacă da, care este sensul acestei schimbări de atitudine ?

4. dezintegrarea FSN este efectul unei crize politice care s-a manifestat mai ales ca o criză de credibilitate. A determinat scindarea o creştere sau o scădere a credibilităţii faţă de FSN şi de liderii săi ?

Pentru a răspunde acestor întrebări trebuie să comparăm atitudinea electoratului faţă de Front în două momente : înainte şi după producerea sciziunii. În acest scop, în analiza care urmează, răspunsurile obţinute în aprilie sînt coroborate cu răspunsuri la întrebări similare puse în sondajul din martie, în măsura în care astfel de similitudini au existat.

CONVENŢIA

Este limpede că opinii asupra convenţiei FSN nu puteau fi solicitate decît după ce aceasta avusese loc — deci numai în aprilie. Cu privire la această reuniune, sondajul a pus două întrebări dintre care una viza interesul, iar cealaltă efectul politic. Întrebaţi dacă s-au interesat de lucrările convenţiei FSN, intervievaţii au răspuns astfel :

Foarte mult	8%
Mult	16%
Nu prea	47%
Deloc	28%

Trei sferturi din eşantion a perceput evenimentul convenţiei ca lipsit de interes. Sub acest aspect, reacţia electoratului contrastează cu cea a mass-media, inclusiv Televiziunea, care, independent de pe ce poziţii, a acordat convenţiei o atenţie susţinută.

Mergînd la obiect, a doua întrebare le cerea subiecţilor să precizeze dacă, după desfăşurarea acestei convenţii, încrederea lor în FSN a crescut sau a scăzut. Pentru a nuanţa întrucîtva rezultatele, acestea au fost prelucrate în două feluri, procentajele fiind raportate o dată la întregul eşantion şi a doua oară numai la segmentul de populaţie care a votat în alegerile locale pentru listele FSN. Iată distribuţia răspunsurilor :

	Total eşantion	Votanţi FSN
Încrederea a crescut	7%	14%
A scăzut	42%	34%
A rămas neschimbată	44%	45%
Nu ştiu	7%	7%

După doi ani de exercitare a puterii, problema nodală a Frontului nu este totuşi cea a coeziunii sale organizatorice, ci cea a credibilităţii sale politice. Din acest punct de vedere, aşa cum indică datele de mai sus, recenta convenţie, departe de a fi ameliorat situaţia, pare, dimpotrivă, să o fi deteriorat şi mai mult. Din ansamblul eşantionului, cei care declară că în urma convenţiei încrederea lor în FSN a scăzut sînt de şase ori mai numeroşi decît cei a căror încredere a crescut. Chiar din electoratul Frontului, cei cărora convenţia le-a redus încrederea în formaţiunea preferată reprezintă o treime din total, faţă de numai a şaptea parte care afirmă că încrederea lor în FSN s-a întărit. Cea mai largă grupare o formează cei la care schimbările intervenite în Front nu produc nici o schimbare de atitudine faţă de acesta. Încheierea convenţiei nu a dovedit pînă acum care dintre cele două tabere opuse a avut cîştig de cauză. Ea arată în schimb mult mai limpede că această reuniune i-a adus Frontului o nouă pierdere de credibilitate, atît în rîndurile opiniei publice cît şi ale propriului electorat.

SCIZIUNEA

Convenţia FSN nu s-a rezumat la dramaticul ei epilog — ca a mai cuprins moţiuni, dezbateri, poleniici, alegeri etc. Iată de ce întrebărilor asupra convenţiei, sondajul le-a adăugat întrebări asupra episodului specific al scindării. Acestea au fost în număr de două : una directă, solicitînd o evaluare a actului sciziunii, cealaltă indirectă, testînd şansele electorale ale celor două Fronturi. Este despărţirea Frontului în două partide folositoare, sau dăunătoare procesului de democratizare a ţării? era prima întrebare căreia persoanele consultate i-au răspuns după cum urmează :

	Total eşantion	Votanţi FSN
Folositoare	19%	18%
Dăunătoare	43%	57%
Nu contează	27%	17%
Nu ştiu	11%	10%

Nu numai majoritatea sprijinitorilor acestui partid, ci şi un număr însemnat dintre adversarii lui împărtăşesc sentimentul că, rupîndu-se în două, Frontul a făcut procesului democratic mai mult rău decît bine. S-ar putea ca pe unii să nu îi contrarieze atît scindarea FSN, cît apariţia a încă unei formaţiuni pe lista şi aşa exasperant de lungă a partidelor existente. Oricum, învinuind FSN-ul că prin decizia de a se scinda a adus daune procesului democratic, cel mai numeros grup îşi exprimă implicit îndoiala faţă de responsabilitatea cu care această formaţiune abordează interesele generale ale societăţii româneşti.

A doua întrebare, indirectă şi nespecifică, privea intenţiile de vot în eventualitatea în care alegerile generale ar avea loc imediat. Teoretic vorbind, faţă de scindarea partidului, electoratul FSN putea reacţiona fie prin propria lui scindare, fie menţinîndu-se, fie extinzîndu-se, fie împuţinîndu-se. Cum anume s-a conturat această reacţie în scurtul interval dintre martie şi aprilie ? Înaintea convenţiei, intenţia de a vota în alegerile generale pentru FSN se cifra la 33%, cam aceeaşi proporţie pe care Frontul o obţinuse efectiv în alegerile locale din februarie. În aprilie, această continuitate dispare : intenţiile de a vota pentru FSN coboară la 24% — în schimb 8% dintre intervievaţi declară că vor vota pentru noul partid (aprobat ulterior sub denumirea Frontul Democratic al Salvării). Deşi modest, acest din urmă procentaj pare să confere noului partid o pondere electorală demnă de atenţie : înainte încă de a se fi constituit legal şi de a fi avut răgazul să-şi definească identitatea politică, el se şi situa la nivelul principalelor partide din opoziţie.

Nu putem şti dacă acest succes electoral instantaneu se va dovedi statornic sau efemer : el nu reprezintă pentru moment decît o probabilitate. Cu aceeaşi probabilitate, el relevă deocamdată că scindarea Frontului provoacă scindarea electoratului său ; că, datorită acestei duble scindări, FSN pierde un sfert din electoratul care îi fusese pînă atunci fidel ; că intervenind în preajma alegerilor legislative, scindarea accelerează considerabil involuţia impactului electoral al FSN ; că, în marea lor majoritate, cei care abandonează Frontul originar nu se orientează către partidele de opoziţie sau către neparticipare, ci către Frontul alternativ care ar putea însă lărgi opoziţia faţă de FSN-Roman ; în această eventualitate, partidul fostului premier nu ar pierde numai voturile celor care îl părăsesc ei, în mod indirect, şi prin sporirea voturilor care i se împotrivesc. Conform datelor obţinute, efectul electoral al sciziunii pare să fie nu numai slăbirea Frontului, ci şi întărirea opoziţiei faţă de Front.

CREDIBILITATEA LIDERILOR

Atît prin modul cum s-a născut ca partid politic, cît şi prin felul în care a acţionat, FSN-ul nu a izbutit să dobîndească o identitate politică distinctă de cea a liderilor săi. De aceea credibilitatea partidului se confundă, în bună parte, cu credibilitatea principalilor săi conducători. După mai 1990, asemănător întrucîtva PNŢCD, Frontul a devenit, practic, un partid bicefal, avînd un şef formal în persoana d-lui Roman, şi un şef istoric, informal, d-l Iliescu. Insistenţa cu care cei dintîi s-a străduit să personifice partidul ţintea, printre altele, să pună capăt acestei ambiguităţi. Scopul nu a fost atins — ambiguitatea persistă. Dovadă, chiar şi drama sciziunii, care a reuşit să producă un partid alternativ, dar nu şi un lider alternativ : fidelii d-lui Iliescu din noul partid nu îşi fac chip cioplit.

În testarea credibilităţii actorilor reprezentativi am pornit deci de la două presupuneri : una, că indiferent de poziţiile lor oficiale, d-nii Roman şi Iliescu continuă să fie percepuţi de largi segmente ale electoratului ca principali lideri ai FSN ; a doua, că dată fiind adversitatea lor declarată, cine are încredere în unul nu va avea încredere în celălalt, mai ales după ce ruptura dintre cei doi conducători a provocat ruptura dintre cele două partide. Testarea credibilităţii liderilor a fost tratată din două unghiuri : care sînt motivaţiile conflictului dintre ei şi care dintre ei are dreptate.

Repetată în ambele sondaje, ultima întrebare a suscitat următoarele răspunsuri :

	Martie	Aprilie
Dau dreptate d-lui Iliescu	32%	24%
Dau dreptate d-lui Roman	12%	10%
Nu dau dreptate nici unuia	44%	42%
Nu ştiu	11%	12%
Nu au răspuns	1%	12%

Imaginea pe care opinia publică şi-o face sub acest aspect despre conflictul celor doi poate fi reprezentată, cu ajutorul cifrelor de mai sus, prin cîteva particularităţi. Prima : cea mai numeroasă grupare o alcătuiesc constant persoanele care îi dezaprobă pe ambii protagonişti ai conflictului. Ca şi în cazul sciziunii, aici nu cîştigă nimeni dintre cei implicaţi. A doua : în această confruntare, d-l Iliescu îşi atrage un sprijin substanţial mai amplu decît oponentul său. A treia : după consumarea sciziunii (aprilie în comparaţie cu martie), acest sprijin se reduce pentru ambele părţi, dar pierderea pe care o suferă d-l Iliescu este de patru ori mai mare decît cea a d-lui Roman. A patra : proporţia celor care, într-un fel sau altul, evită să se pronunţe asupra acestui conflict, devine după sciziune (aprilie) de două ori mai mare decît fusese înainte (martie).

Întrebaţi sub o formă dihotomică, şi numai în sondajul din martie, ce motive cred că stau la baza conflictului, subiecţii au răspuns după cum urmează :

Voinţa de a face bine ţării	10 %
Dorinţa de putere	69 %
Alte motive	2,5%
Nu ştiu	10,5%

Cel mai izbitor dintre aceste procentaje este primul. El dezvăluie că 90% din eşantion nu atribuie o motivaţie onorabilă nici conflictului în sine, nici purtătorilor lui. Marea majoritate a intervievaţilor îi bănuiesc pe cei doi recenţi adversari că nu urmăresc decît să-şi consolideze fiecare puterea pe socoteala celuilalt. Dintre cei 85% care îi alesesră în 20 mai 1990, 69% manifestă acum această suspiciune faţă de actualul preşedinte. Între această viziune a electoratului despre motivaţia conflictului şi viziunea despre credibilitatea fiecăruia (penultimul tabel) există o evidentă aruncătură logică : credibilitatea amîndor scade pentru că amîndoi urmăresc nu binele ţării, ci puterea. Conflictul pare astfel să se îndrepte spre un dublu epilog : pe de o parte el va da cîştig de cauză unuia dintre preopinenţi asupra celuilalt — dar pe de alta, va altera şi mai mult credibilitatea politică a amîndurora.

ACCESUL LA FUNCŢII PUBLICE

Încercarea de a descifra felul în care electoratul şi-l reprezintă pe cei doi actori politici are la bază considerente care depăşesc soarta FSN şi privesc întreaga societate. Ambii par să aibă atît dorinţa, cît şi unele şanse, de a păstra sau de a recupera funcţii publice de însemnătate vitală. Problema este aceea a măsurii în care aceste şanse sînt sau nu grevate de neîncrederea şi suspiciunile menţionate. Iată de ce sondajul a încercat să testeze în mod direct felul cum priveşte electoratul eventuala învestire a fiecăruia dintre cei doi cu diverse funcţii publice de mare responsabilitate. Datorită poziţiilor diferite pe care le deţine în prezent fiecare, testul a imaginat un evantai de funcţii pentru d-l Roman — lider al FSN, prim-ministru şi preşedinte — şi numai una pentru d-l Iliescu : preşedinte.

Întrebarea dacă ar fi de dorit ca d-l Roman să rămînă sau nu lider al FSN a fost pusă, firesc, numai înaintea convenţiei — în martie — iar răspunsurile s-au distribuit astfel :

Să rămînă	23%
Să fie înlocuit	26%
Mi-e totuna	42%
Nu ştiu	9%

Abia jumătate din eşantion (totalul primelor două grupări de răspunsuri) se pronunţă asupra acestei alternative. Indiferenţii formează gruparea cea mai numeroasă. Ambele constatări degajă aceeaşi sugestie : opinia publică arată un interes redus faţă de soarta Frontului, a conducerii sale, şi a liderului său din acel moment. Înlocuirea d-lui Roman în această funcţie pare ceva mai atractivă decît menţinerea lui — şi aceasta în pofida faptului că din motivele amintite, presumtivul lui înlocuitor nu cîştăţase nici nume, nici chin.

În aprilie subiecţii au fost întrebaţi dacă ar dori sau nu ca după alegerile generale liderul FSN să redevină prim-ministru. Iată răspunsurile :

Să redevină	18%
Să nu redevină	59%
Mi-e indiferent	18%
Nu ştiu	4%

Cei care ar accepta sau susţin o astfel de revenire reprezintă mai puţin decît o cincime din eşantion. Cei care o resping formează majoritatea şi sînt de peste trei ori mai numeroşi. De-a lungul jumătăţii de an scurse de cînd a fost constrîns să demisioneze, d-l Roman a depus eforturi pe cît de stăruitoare, pe atît de incoerente pentru a-şi îmbunătăţi imaginea publică, profund avariată de o prea lungă şi prea îmbrovitată guvernare. Cifrele de mai sus nu atestă eficacitatea acestor eforturi : o minoritate cu

(Continuare în pag. 13)

DESPRE REGIMUL JURIDIC AL DENUMIRII PARTIDELOR POLITICE

I. Alături de sediu, denumirea este unul dintre elementele de identificare a partidelor, în calitatea acestora de persoane juridice. În afara textelor legale generale aplicabile oricăror persoane juridice (art. 38 din Decretul nr. 31/1954; diverse dispoziții din Legea nr. 21/1924), denumirea partidelor nu este reglementată ca atare. Decretul-lege nr. 8/1990 privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice nu conține nici o referire la acest element de identificare, lăsînd, astfel, problema sub puterea dreptului comun al denumirii oricărei persoane juridice cu scop nepatrimonial înființate conform art. 38 (b) din Decretul nr. 31/1954. Cu referire la această categorie generală de persoane juridice din care fac parte și partidele, anterior anului 1989 literatura juridică de specialitate (cronologic, P. Anca, C. Stătescu, Gh. Beleiu, C. Bîrsan, M. Costin) a argumentat constant în sensul că **membrii persoanei juridice sînt aceia care au dreptul subiectiv de a-i stabili denumirea, prin statut.** Aprecierea este cu atît mai pertinentă astăzi, cînd Decretul nr. 386/1977 privind atribuirea sau schimbarea denumirilor a căzut în desuetudine, ca urmare a desființării organelor cărora le conferea competențe în materie. **II. Pot însă membrii unui partid (persoană juridică fără scop patrimonial), exercitîndu-și dreptul subiectiv menționat, să aleagă pentru acesta orice denumire? De exemplu, o denumire care, mai înainte, fusese adoptată de către un alt partid politic ori care este foarte asemănătoare acesteia? Sau o denumire reprezentată de evenimente istorice ori politice? III.** Soluționarea problemei trebuie să pornească de la constatarea că, în stadiul actual al legislației române, persoanelor juridice nu le este recunoscut un drept exclusiv (privativ) asupra denumirii lor, **ca element de identificare,** decît în măsura în care, eventual, acea denumire constituie — în egală măsură — o marcă de fabrică, de comerț ori de serviciu. Partidele nu sînt însă titulari ai dreptului la marcă. Întrucît, potrivit Legii nr. 28/1967 privind mărcile, acestea „sînt semne distinctive **folosite de întreprinderi**" (art. 2 alin. 1), iar prin termenul „întreprinderi" se înțeleg subiecte de drept **„care produc sau desfac produse, execută lucrări sau prestează servicii"** (art. 40 lit. a) — ceea ce nu este cazul partidelor. De asemenea, problema nu poate fi soluționată nici pe baza regulilor combaterii concurenței neloiale, întrucît, potrivit art. 1 din Legea nr. 11/1991, aceasta se referă la „comercianți", deci nu la partide. Așadar, pe de o parte, partidele nu sînt titulare ale unui drept exclusiv asupra denumirii pe care o au, iar, pe de altă parte, membrii partidelor sînt aceia care au dreptul subiectiv de a-i stabili denumirea, prin statut — ceea ce duce la concluzia că, de exemplu, un partid politic în curs de înființare își poate, **ÎN PRINCIPIU,** alege o denumire purtată deja de către un alt partid, fiindcă — astfel — își exercită un drept subiectiv recunoscut de lege (sau, cel puțin, neinterzis de lege; fiind de principiu că ceea ce nu este interzis este permis). **IV.** Sînt însă puține drepturile care pot fi exercitate discreționar. Iar dreptul analizat nu face parte dintre ele. De regulă, exercitarea unui drept subiectiv este supusă unor limite, fiindcă drepturile sînt mijloace tehnico-juridice prin intermediul cărora legiuitorul urmărește satisfacerea **anumitor** finalități sociale. Acest postulat este exprimat în legislația română prin art. 3 din Decretul nr. 31/1954: „(1) Drepturile civile sînt ocrotite de lege. (2) **Ele pot fi exercitate numai potrivit cu scopul lor economic și social".** Care este scopul economic și social al dreptului recunoscut de legiuitor în sensul că membrii unui partid politic sînt aceia care aleg denumirea acelei persoane juridice? Acest scop este acela **de a oferi persoanei juridice un element de identificare față de alte persoane juridice cu care ar putea fi confundată** și, de asemenea, **de a permite acesteia ca, eventual, să exprime în societate, și pe această cale, elemente aferente existenței sale.** Dacă dreptul analizat este exercitat altfel decît potrivit cu aceste scopuri, atunci el — conform art. 3 din Decretul nr. 31/1954 — nu mai este ocrotit de lege, excedînd legalității spre a pătrunde în ilegalitate. În drept, aceasta este ipoteza **abuzului de drept,** instituție unanim recunoscută și aplicată în teoria și practica juridică românească, indiferent de ramura de drept. Exercitarea abuzivă a unui drept desemnează situația utilizării dreptului fie cu rea-credință, fie chiar și cu bună-credință, **dar altfel decît în condițiile și pentru finalitatea avută în vedere de legiuitor.** De aceea, **alegerea de către un partid a oricărei denumiri constituie o exercitare a unui drept recunoscut de lege: dar exercitarea dreptului este abuzivă atunci cînd denumirea aleasă este identică sau suficient de asemănătoare (ori insuficient de diferită) cu a unui alt partid, ceea ce nu servește ca element de identificare, ci — dimpotrivă — ca un mijloc de posibilă confuzie.** Aplicarea acestei concluzii nu comportă dificultăți atunci cînd există identitate deplină între cele două denumiri. Sînt însă necesare precizări pentru situația cînd denumirile sînt asemănătoare. În această privință, trebuie să fie folosite, **fără nici o reținere,** regulile din materia mărcilor (deși, așa cum am subliniat, denumirile partidelor nu constituie mărci), fiind de principiu că, acolo unde există aceleași rațiuni, soluțiile vor fi identice (**„ubi eadem ratio, eadem solutio esse debet")** — iar aici rațiunile sînt aceleași, pentru că se are în vedere identificarea, în vederea evitării confuziei. „Posibilitatea de evitare a unei confuzii trebuie să fie singurul criteriu de apreciere a anteriorităților", a spus P. Roubier, poate cel mai cunoscut savant în domeniu. Doctrina română (de exemplu, Y. Eminescu; E. Holban, S. Marinescu; V. Ursa) este categorică în același sens. Iar practica instanțelor de pretutindeni este enormă. De bună seamă, aprecierea concretă a existenței unei posibilități de confuzie între denumirile a două partide se realizează avîndu-se în vedere împrejurările concrete ale situației, împrejurări care cuprind, în orice caz, gradul de educație și experiență politică ale electoratului la un anumit moment al evoluției istorice din țara respectivă. Și este, de asemenea, evident că trebuie să se țină seama de faptul că membrii unui partid în curs de formare au la dispoziție, în definitiv, variante practic nelimitate de alegere a unei denumiri, așa că alegerea neapărat a uneia asemănătoare cu a unui alt partid se realizează, de fapt, nu atît în dorința propriei identificări, ci, mai degrabă, cu scopul de a se sugera existența unor elemente comune — așadar nu cu scopul identificării (distinctivității) prin „denumire", ca element de identificare, ci cu acela al alăturării (confundării). Ceea ce conferă accente evidente de exercitare abuzivă a dreptului subiectiv, în înțelesul explicat anterior. În asemenea cazuri deci, este natural ca interpretarea elementelor de virtuală **confuzie să se facă** împotriva celui de al doilea partid, care **A ALES** nu neapărat identificarea, ci asemănarea. **V. Soluția expusă se întemeiază, însă, nu numai pe instituția abuzului de drept, ci și pe conținutul art. 54 (1) din Decretul nr. 31/1954:** „Persoana care a suferit **o atingere** în dreptul său la... denumire... sau în orice alt drept personal nepatrimonial va putea cere instanței judecătorești încetarea săvîrșirii faptei care aduce atingere drepturilor mai sus-arătate". Subliniem că legea folosește termenul **„atingere"**, iar nu „încălcare". Și este evident că reprezintă o atingere a dreptului personal-nepatrimonial al unui partid politic asupra denumirii sale (drept care este absolut, adică opozabil tuturor și oricui) împrejurarea că un alt partid și-a ales o denumire suficient de asemănătoare spre a determina eventuale confuzii. Mai mult decît atît, **art. 54 (2)** arată că acela „care a suferit o atingere a unor asemenea drepturi va putea cere instanței să oblige pe autorul faptei săvîrșite fără drept **să îndeplinească orice măsuri socotite necesare de către instanță, spre a ajunge la restabilirea dreptului atins".** Or, într-o asemenea situație, ce altă măsură este mai necesară pentru restabilirea dreptului la denumirea unui partid decît aceea de a nu se admite altui partid să folosească o denumire identică ori suficient de asemănătoare? În acest scop, instanța va trebui să pună în discuția celui de-al doilea partid posibilitatea modificării denumirii inițial alese (dînd, eventual, un termen pentru realizarea acestei schimbări) și numai ulterior, dacă modificarea nu s-a realizat ori ea nu este încă suficientă, să respingă cererea de înregistrare **sub această denumire. VI.** Mai rămîne de analizat **problema dacă o persoană juridică poate să își aleagă o denumire reprezentată de evenimente istorice ori politice.** Am arătat că scopul avut în vedere de legiuitor pentru recunoașterea dreptului la o denumire este, de asemenea, în plus, acela de a-i permite acesteia să exprime în societate, și pe această cale, elemente aferente existenței sale (cum este, bunăoară, cazul Asociației „21 Decembrie", care, prin statut, are ca membri numai persoane active în revolta din acea zi a anului 1989). Un eveniment istoric ori politic este, **în principiu,** apt de a constitui denumirea sau o parte a denumirii unei persoane juridice (inclusiv a unui partid), cu condiția însă ca între acea persoană juridică și respectivul eveniment să existe o conexiune suficientă care să justifice o asemenea alegere. Sigur că persoanele juridice au dreptul să opteze chiar și pentru denumiri de fantezie, cu care să nu aibă nici o legătură necesară ori reală, dar în cazul denumirilor reprezentate de evenimente istorice ori politice exigența unei conexiuni devine imperativă, cîtă vreme, așa cum arătam, o persoană juridică în curs de formare are, în definitiv, la dispoziție variante practic nelimitate de alegere a unei denumiri, de unde rezultă că opțiunea pentru o asemenea denumire **specială** s-a făcut tocmai în considerarea unei conexiuni reale. Dacă o asemenea conexiune reală nu există ori este insuficientă, trebuie din nou constatat că acea persoană juridică și-a exercitat dreptul subiectiv de a avea o denumire, dar că exercitarea s-a făcut abuziv, așadar pentru o altă finalitate decît aceea avută în vedere de către legiuitor. Mai mult decît atît, întrucît prin alegerea ca denumire (fără o suficientă conexiune reală) a unui anumit eveniment istoric ori politic se poate aduce atingere drepturilor personal-nepatrimoniale ale altor persoane juridice (existente ori posibil de a exista în viitor) ce ar putea pretinde cu mai multă **ori măcar egală îndreptățire** conexiuni cu respectivul eveniment istoric ori politic, înseamnă că și sub acest aspect funcționează pe deplin dispozițiile art. 54 din Decretul nr. 31/1954 relative la **atingerea** unor drepturi personal-nepatrimoniale. Toate aceste considerații capătă nuanțe și mai accentuate atunci cînd persoana juridică aflată într-o asemenea situație este un partid, fiindcă în acest domeniu alegerea ca denumire a unui eveniment istoric ori politic se face cu evidentă intenție de a-i servi în competiția politică, prin asigurarea unui succes care să aducă atingere celorlalți competitori. **VII.** Care este soluția legală atunci cînd se solicită înregistrarea unui partid ce și-a ales o denumire identică ori parțial asemănătoare cu aceea adoptată, mai înainte, de către o altă asemenea persoană juridică și/sau o denumire reprezentată, total ori parțial, de evenimente istorice sau politice cu care nu are (suficiente) conexiuni reale, săvîrșind astfel un abuz de drept și/sau o încadrare în ipoteza art. 54 din Decretul nr. 31/1954? Singurul text legal aplicabil este art. 4 din Decretul-lege nr. 8/1990: „Înregistrarea partidelor politice se face la Tribunalul municipiului București, care, în termen de 5 zile, se pronunță **asupra legalității constituirii".** Generalitatea formulării „legalitatea constituirii" impune instanței să aibă în vedere orice element de neîncadrare în dispozițiile legale ce, sub diferite aspecte, guvernează constituirea unui partid politic. De aceea, soluția legală este aceea de a se pune în discuția reprezentanților partidului în curs de formare posibilitatea modificării inițial alese, acordîndu-se, eventual, un termen în acest scop, iar dacă în acest interval modificarea nu s-a realizat ori ea nu este încă suficientă, să se respingă cererea de înregistrare a acelui partid politic **sub această denumire.** De bună seamă, o asemenea hotărîre judecătorească nu determină decăderea acelui partid politic în formare din dreptul său ca, ulterior, să reia procedura de înregistrare. Însă sub o altă denumire decît aceea (acelea) pentru care s-a pronunțat, cu autoritate de lucru judecat, instanța.

LUCIAN MIHAI
Lector universitar — Facultatea de Drept din București

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

împreună cu

INTERUNIVERSITY CONSORTIUM FOR POLITICAL AND SOCIAL RESEARCH MICHIGAN UNIVERSITY

oferă 5 burse de studiu în cadrul programului de vară în metode cantitative la Universitatea Michigan, Statele Unite, în perioada 29 iunie — 21 august 1992 studenților la sociologie.

Programul va cuprinde cursuri predate și seminarii în: Quantitative Methods of Program Evaluation, the Logic of Data Analysis: Measurement and Design, Basic Mathematics, Introducing to Computing, Advanced Topics in Social Research, Formal Models of Social Systems, Dynamic and Longitudinal Analysis.

În completare, studenții vor lucra în cadrul proiectelor săptămînale: Utilization of Data Resources from the 1990 Census, Logit and Log-linear Models, Item Response Theory and Measurement, Network Analysis, Secondary Analysis of Data Collections on substance Use by Youth, Management of Machine-Readable Social Science Information.

Criterii de selecție pentru candidați:
— studenți ai facultății de sociologie;
— excelentă cunoaștere a limbii engleze;
— cunoștințe temeinice de matematică;
Candidații trebuie să prezinte un dosar pentru selecție care să cuprindă:
— un curriculum vitae în limba engleză;
— adeverință de student;
— două scrisori de recomandare de la doi profesori ai studentului;
— copie a foii matricole.

■ Conform cu Statutul Fundației, candidații care au beneficiat deja de studii sau specializări în străinătate finanțate de Fundația Soros din România nu pot fi incluși în selecție.

■ Dosarele incomplete nu vor fi luate în considerare.

■ Data limită de primire a dosarelor este 22 mai 1992.

Coordonator de program: Anca Harasim, Director Regional.

Alte informații și primirea dosarelor pentru selecție, la oricare din Fundațiile Soros din țară:

BUCUREȘTI: Calea Victoriei 133, CP 22—196, cod poștal 71102, telefon: 50.63.25. sau 59.74.27, fax: 12.02.84.

TIMIȘOARA: Piața Operei 2, et. 3, cod poștal 1900 telefon/fax: 96/13.61.94.

IAȘI: Bulevardul Copou 19, CP 1356, oficiul poștal 6 telefon: 98/14.72.41., fax: 98/14.71.00.

CLUJ: Str. Galaxiei 1 A, cod poștal 3400, telefon: 95/15.01.63, fax: 95/1 71 10, 14.64.61.

BERNARD PAQUETEAU

LA CE FOLOSEȘTE SOCIOLOGIA?

La inițiativa lui Ion Aluaș, șeful catedrei de Sociologie a Universității Babeș Bolyai, între 13—15 aprilie a avut loc la Cluj un colocviu internațional având ca temă „Predarea sociologiei".

Întîlnirea — prima de acest gen în România — marca intrarea în AISLF (Asociația Internațională a Sociologilor de Limbă Franceză) a sociologilor din diverse institute și universități din țară. Prezidate de Edward A. Tiryakian de la Universitatea DUKE din Statele Unite, aceste zile au constituit pentru sociologii belgieni, canadieni, francezi și maghiari ocazia de a-și confrunta experiența cu cea a colegilor români.

Cum este predată sociologia la Universitatea liberă din Bruxelles? la cea din Quebec? la Universitatea din Iași? la Institutul Politehnic din Cluj? la Universitatea Kossuth din Debrețin? Cum se procedează în privința specialiștilor (studenți la Sociologie)? Dar a nespecialiștilor? Cum te formezi pentru cercetarea universitară? Ce devin sociologii formați în universități, după ce termină? Întrebări la care s-a răspuns prin expuneri având ca obiect diferitele modele de organizare a învățămîntului funcție de tradiții și sisteme universitare și de cercetare și funcție de adaptarea acestor sisteme la societățile cărora universitarii și cercetătorii le aparțin.

Dincolo însă de această bogată informare, interesul acordat predării sociologiei a făcut ca la multi dintre participanți să apară nu numai căutarea unor exemple, sau chiar repere normative (care sînt cele mai bune metode de predare a sociologiei?), dar și o îngrijorare în privința statutului sociologului. Această interogație a fost marcată mai ales de participanții români, care prin cel puțin două intervenții — cea a lui Ioan Drăgan de la Institutul Național de Sociologie din București — și cea a Elisabetei Stănculescu de la Universitatea din Iași — au semnalat diversitatea și nedeterminarea rolurilor și statutelor atribuite sociologilor de către societate. Sociologul este, după caz, perceput ca un misionar, ca un reformator social, ca un teoretician, ca un contabil statistician sau ca un inginer manipulant. Care este rolul său în societate? Este el perceput cu același respect ca un medic sau cu slaba considerație acordată unui tehnician subaltern? Este capabilă sociologia — proscrisă în anii '60 — să furnizeze răspunsurile așteptate de o societate aflată în mijlocul agitatei perioade pe care o traversează (unul dintre vorbitori a reamintit că în 22 decembrie 1989, în cadrul unui „apel către populație" s-a cerut ca un sociolog să se alăture comitetului revoluționar)? Ce viitor îi așteaptă pe studenții în sociologie la terminarea unei universități a cărei diplomă nu mai asigură în mod automat încadrarea?

Renaud Sainsaulieu (vicepreședintele AISLF) lămurește ceea ce ar fi putut apărea ca o neînțelegere: „Noi sociologii occidentali am venit pentru a expune problema predării sociologiei într-o țară unde se credea că această știință fusese distrusă și că, într-o oarecare măsură, ea trebuia reinventată. Or, în ciuda unei lungi perioade de înăbușire, am găsit aici sociologi formați, o istorie a sociologiei dusă mai departe. Ce putem noi, în consecință, să aducem? Rezultă că adevărata problemă care se pune aici este de a adapta sociologia la experiența tranziției și de a medita la un învățămînt adaptat acestui context".

Neliniști și interogații sînt deci mai puțin în privința statutului sociologului, cît a stării societății și a ceea ce sociologia poate spune despre acest subiect. Unii sociologi români sînt de părere că trebuie determinate problemele prioritare cărora să li se dea răspuns. Sarcină delicată, întrucît tranziția poate fi caracterizată ca o stare paradoxală, „marcată de îndepărtarea ireversibilă de o situație cunoscută către incertitudinea cea mai mare și implicînd, pentru sociologi, necesitatea de a folosi soluții inedite".

O altă remarcă: „Sociologul nu trebuie să aștepte ca societatea să-i stabilească locul și să-i garanteze statutul: statutul sociologului este rezultatul unei lupte. Locul său va fi cel cîștigat prin captarea atenției societății, oferind competențele sale, adică răspunzînd cererilor statului, dar și întreprinderilor, colectivităților teritoriale, organizațiilor sociale".

Sociologul este aici pentru a ajuta societatea să răspundă la întrebările pe care ea și le pune, dar și pentru a o ajuta să și le pună mai bine. De altfel, el însuși trebuie să vegheze pentru a detecta presupunerile proprii sale formulări.

Toate discuțiile au sfîrșit prin a reaminti responsabilitatea sociologului, care nu este în nici un caz un simplu instrument al societății, garantat de ea și funcționînd la cerere. O redescoperire a eticii responsabilității care i-a caracterizat pe marii fondatori ai sociologiei (Emile Durkheim, Max Weber). O atitudine reconsiderată în acest sfîrșit de secol marcat de rupturi profunde (cea din '68 în țările occidentale și cea din '89 în țările zise din Est) care cer o reînnoire profundă a teoriei sociologice.

Astfel a fost atins scopul acestei prime reuniuni: întîlnirea sociologilor veniți din două lumi reunite, în fine, într-un destin redevenit comun și discutarea, în acest cadru, a unor probleme ale timpurilor actuale. Discuțiile angajate se vor continua curînd, în luna iulie, la Lyon, în cadrul colocviului internațional al AISLF, la care va participa și o puternică delegație română, pe tema „Noile lumi și Europa".

Cluj, 18 aprilie 1992

Traducere de MIRCEA IONESCU

CRONICA PARLAMENTARĂ

MĂTUȘA LIBERALĂ

HORAȚIU PEPINE

Înainte de alegerile din mai 1990, țărăniștii încercaseră să strîngă la un loc Opoziția, dar după cîteva negocieri fără rezultat se convenise ca partidele istorice să meargă separat în alegeri. Între ele a existat însă un pact neamenințat de neagresiune. Să opucăm vremea ca „istoricii" să fie rivali, se spunea pe-atunci, ca o expresie a dorinței de a regăsi normalitatea într-o viață politică democratizată. Să fi venit deja momentul acela? E greu de spus, dar iată pactul de neagresiune pare să nu mai funcționeze. Că este vina celor care au părăsit o alianță ce se demonstrase a fi o doua forță politică a țării după alegerile locale sau că este vina celorlalți, care au incriminat public gestul liberalilor, nu mai contează. Important este că vechea colaborare este tot mai amenințată și că liberalii par hotărîți să adîncească ruptura și să taie punțile reconcilierii. Încă de pe cînd se discuta legea electorală la Senat aflasem de intenția P.N.L. de a formula un amendament care să nu permită unei coaliții de partide să folosească semnul electoral fără acordul tuturor partidelor participante la coaliție. Era înainte de hotărîrile Delegației permanente P.N.L., cînd se spera la refacerea coaliției fără U.D.M.R. și fără Partidul Alianței Civice. Amendamentul virtual funcționa ca un șantaj. Dacă nu veniți cu noi în forma pe care noi v-am propus-o, atunci vă luăm dreptul de a folosi simbolul Cheii. Acum însă nu mai e șantaj, ci răzbunare. La Camera Deputaților amendamentul s-a produs și într-o formă chiar mai radicală: „Coaliția de partide care a participat la alegerile anterioare sub o denumire, o poate păstra numai dacă nu și-a schimbat componența inițială. De asemenea denumirea respectivă nu poate fi utilizată de o altă coaliție". Amendamentul figurează în raportul comisiei și el a fost formulat de domnul Todoroni, deputat liberal de Hunedoara. De ce în Raport apare specificarea că este vorba de un amendament liberal poate să ne mire, deoarece indeobște amendamentele comisiei nu precizează sursa. Ele sînt prezentate nu ca opțiuni politice, ci ca recomandări ale unui colectiv de specialiști. De data aceasta însă cineva și-a propus să deconspire pe liberali și să bage zizanie între grupurile Opoziției. Degeaba a venit la tribună domnul Todoroni să-și ia asupra sa responsabilitatea inteagă a amendamentului și să disculpe pe șeful partidului. Chipurile amendamentul i-a fost inspirat de mătușa sa din provincie care a votat cu cheia, gîndindu-se la liberali, și care e hotărîtă să voteze și pe mai departe cu cheia, neatentă la faptul că liberalii au ieșit din Convenție. În definitiv mătușa domnului Todoroni poate fi un simbol pentru electoratul Opoziției, iar liberalii aceia care nu sînt în stare să-și asume toate riscurile rupturii pe care au produs-o.

F.S.N.-ul s-a amuzat deconspirîndu-i pe liberali și apoi a votat amendamentul care îi convine de minune. P.N.Ț.C.D. și U.D.M.R. au protestat părăsind sala de ședințe și urmează să vedem dacă se mai poate găsi o soluție de revenire. Oricum liberalii și-au făcut între timp cunoscute argumentele: „Este nedrept ca această alianță de partide să se folosească de un simbol electoral care o dobîndit un mare capital politic în primul rînd datorită Partidului Național Liberal. În definitiv am putea ca noi liberalii să pretindem dreptul de a folosi simbolul cheii". Este evident că toată cearta vine din faptul că nimeni nu știe la ora actuală măcar cu aproximație care îi este ponderea electorală. P.N.L. pretinde că voturile Cheii au reprezentat o simplă însumare a voturilor adresate unei grupări politice sau alteia. Și cu toate acestea recunosc implicit că simbolul Cheii reprezintă ceva mai mult decît o însumare aritmetică de partide. Altfel nu s-ar fi străduit să introducă cu perfidie amendamentul de care vorbim.

La urma urmelor, s-ar putea spune, tot ce s-a întîmplat este firesc și ține de lupta politică și electorală. Problema este însă dacă am atins nivelul acela de viață democratică, dacă marii adversari ai democrației au fost înlăturați de pe scena politică pentru ca în lupta dintre partide să putem tolera aceste obstrucții. Deocamdată însă lupta electorală are un dramatism care vine din miza imensă: recuperarea democrației și renașterea economică. Într-o societate prosperă și stabilă din punct de vedere politic succesiunea la putere a partidelor nu are aceeași semnificație și este lipsită în general de dramatism. Noi n-am atins încă această stare de normalitate și nu trebuie să ne mirăm că liberalii sînt imprecați cu vorbe grele și sînt acuzați de trădare.

U.D.M.R., care a apreciat la adevărata sa valoare gestul P.N.Ț.C.D. și P.A.C. de a păstra Convenția în forma inițială, cu toate riscurile antipropagandei naționaliste, a avut prilejul să-și manifeste loialitatea și a părăsit sala alături de țărăniști. Aceste mici gesturi de cavalerism contează și ele fac și mai evidentă eroarea liberală. Liberalii interpretează hotărîrea țărăniștilor și a celorlalți de a merge în continuare alături de U.D.M.R. exclusiv ca pe un gest de oportunitate politică prin raportare la opiniile Occidentului. După cum decizia lor de a nu mai „cauționa" anumite declarații este tot un gest de oportunitate prin raportare însă la electoratul românesc din Transilvania. Eroarea liberalilor vine din faptul că judecă exclusiv în termeni de oportunitate imediată și că se afundă în jungla calculelor politice pierzînd orizontul mai larg al obiectivelor politice mari. Soarta convietuirii în Ardeal nu se rezolvă prin excluderi, ci dimpotrivă prin integrare. Comunitatea maghiară trebuie să dobîndească sentimentul că prin organizațiile sale participă în mod firesc, și cu legitimitate în opinia publică, la viața politică românească. Altfel vom asista pe zi ce trece la adîncirea divorțului afectiv și inevitabil la accentuarea tensiunilor sociale. P.N.L. nu mai are acum argumente serioase în sprijinul poziției sale. Îi mai rămîne să-și demonstreze valoarea electorală și de abia apoi vom mai putea discuta.

SONDAJ DE OPINIE

(Urmare din pag. 11)

totul infimă a opiniei publice și-a păstrat sau recîștigat încrederea în virtuțile sale de prim-ministru.

Reacția electoratului față de o eventuală candidatură a fostului premier pentru funcția de președinte a fost testată în ambele sondaje. Într-o listă cuprinzînd numele a 12 oameni politici, prezentați ca posibili candidați la această funcție, d-l Roman se clasa în martie pe poziția a doua, cu intenții de a-l vota însumînd 11 la sută din totalul eșantionului, și pe poziția cincea în aprilie, cînd aceste intenții scădeau cu peste o treime, coborînd la 7 la sută. Convenția FSN pare să fi tulburat profund speranțele pe care și le puneau unii în prezumtivele aptitudini prezidențiale ale liderului acestui partid.

Cu un procentaj de 23%, care îl acceptă ca șef al Frontului, de 18%, ca prim-ministru și de 7% ca președinte, sprijinul obținut de d-l Roman pentru promovarea în aceste posturi poate fi reprezentat ca o pînie care se îngustează pe măsură ce sporește importanța funcției testate. În toate cele trei teste proporția simpatizatorilor d-lui Roman este mai mică, sau mult mai mică, decît proporția voturilor obținute de FSN în alegerile locale. Cea mai mare parte a acestor sprijinitori îi arată un devotament șovăielnic: dintre cei care îl acceptă ca lider al FSN, doar mai puțin de o treime l-ar vota pentru postul de președinte al țării. Din toate acestea se poate deduce că reconfirmarea sa în poziția de lider al Frontului de către convenție nu i-a consolidat prestigiul politic, ci dimpotrivă.

În cazul d-lui Iliescu, testul a vizat o singură funcție: cea de președinte, dar în trei ipostaze: candidat pentru acest post din partea FSN, apoi din partea FSN—22 Decembrie și, în sfîrșit, ca independent (această din urmă variantă introdusă în sondajul din martie și reluată în cel din aprilie). Amploarea grupării care ar accepta un nou mandat al actualului președinte a fost astfel măsurată în patru modalități. Rezultatul acestor comparații poate fi sintetizat în trei remarci. Prima: amploarea acestei grupări este constantă, diversele ipostaze și momente îi produc variații nesemnificative. A doua: această amploare constantă este suficient de redusă pentru a nu constitui decît o minoritate, dar și suficient de ridicată pentru a-i păstra d-lui Iliescu întîietatea în toate situațiile competitive. A treia: spre deosebire de a d-lui Roman, imaginea publică a d-lui Iliescu nu pare să fi fost afectată de scindarea FSN-ului.

Suspiciunea că s-au angajat într-un conflict a cărui motivație este dorința de putere îi vizează pe amîndoi, dar aduce daune politice mult mai importante celui dintîi decît celui din urmă. Această înclinație a electoratului apare cu atît mai surprinzătoare, cu cît actul care a propulsat conflictul la lumina zilei, demiterea d-lui Roman, îl culpabilizează pe președinte, și nu pe fostul premier. Explicația acestei incongruențe nu poate fi dată de cei două), care a examinat reacția electoratului față de cei doi doar sub incidența conflictului care îi opune. Se poate presupune, prin urmare, că modalitățile diferite în care îi percepe electoratul nu își au originea principală în acest conflict, ci în circumstanțe care îi depășesc.

Din ansamblul datelor prezentate se poate extrapola observația generală că profundele schimbări intervenite în existența FSN și în relațiile dintre principalii săi lideri nu au determinat schimbări de anvergură comparabilă în atitudinea electoratului față de această organizație și față de acești actori. Unele schimbări par totuși să se fi produs, ori să fie în curs de desfășurare. Sensul lor general este în defavoarea FSN-ului și a celor doi lideri, dar mai cu seamă în defavoarea fostului premier.

ÎNTRE HYBRIS ȘI CATHARSIS

TEATRUL ODEON (SALA POD) „ÎNTÎLNIRE ÎN PĂDURE" de OFELIA STRAHL

IRINA COROIU

Poate că pe modestul frontispiciu al spațiului de joc special amenajat pentru acest spectacol de psihodramă s-ar potrivi o parafrază la inscripția gravată pe poarta Infernului dantesc: „Lăsați orice patimă, voi care intrați!" Pentru că reprezentația ce urmează propune participarea la o acțiune imaginară menită să echilibreze spiritele, expresia artistică transfigurînd elementele refulate în inconștientul fiecăruia.

Monologul pe două voci închipuit de Ofelia Strahl ca fiind biografia unei femei nu întîmplător actriță — precum însăși autoarea — i-a inspirat regizoarei Cătălina Buzoianu originala viziune a unei terapii colective. Publicul, înglobat treptat în albul imaculat al universului medical — simbolic perimetru al căutării de sine și eliberării de sine —, este obligat să ia parte afectiv raportîndu-se nu numai la experiența personală a relațiilor materne, ci și la reperele livrești și cinematografice generale de acest subiect. O dublă focalizare care a solicitat la maximum talentul interpreților.

Introducerea în atmosferă și oficiile de gazdă revin unui personaj mut — Marius Stănescu —, infirmier-înger păzitor identificîndu-se cu însăși ideea de pasăre ingenioasă soluția proiectării circulare a diapozitivelor schițînd siluete de înaripate zburătoare, ecraie, ca întreaga ambianță de scenografa Mihaela Grigorescu) ce animă idealurile oricărei claustrări.

Olga Bucătaru — Filea — realizează în diapazon grav un extraordinar iur de forță, constrînsă la exorcizarea angoaselor unei însingurate actrițe avînd obsesia sinuciderii și suspectîndu-se mereu de inautenticitatea trăirii dramei proprii. Întrebarea retorică: „Voi trăi vreodată momentul cînd voi fi în stare să sugrum toate amintirile, amintirile acestei senzații de viață, senzații trăite ca și cum timpul s-ar fi oprit în loc?" — pe care și-o adresează sieși în preambul — „o dimineață" care precede seria întîlnirilor cu mama, cu trecutul, cu ea însăși — oferă posibilitatea de a interpreta tot ceea ce urmează ca fiind rodul unei dedublări — un dialog ficțiv cu imaginea din oglindă, din memorie. Nu se insistă pe această ipoteză interesantă în ordinea pirandelliană a susținerii fluxului discontinuu al conștiinței declanșat odată cu intrarea în scenă a Mamei, ipostază a nebuniei lucide, necesară rostirii atît a adevărului cotidian, cît și a celui scenic.

Cu forța-i de seducție binecunoscută, Olga Tudorache este cea care conduce jocul în contratimp al personajelor sfîșiate între atracție și repulsie, rememorare și anticipare, jocul copilărești al inversării rolurilor, jocul de-a moartea și veșnicia. Evocînd despărțiri și regăsiri, fragmentele disparate dintr-o existență îndepărtată, dar încă foarte prezentă în memoria bolnavă, nevindecată de uitare, de iertare sînt retrăite cu o extremă intensitate. Comică, dramatică, tragică: persiflarea discretă a Internaționalei, iubirea tăinuită, lagărul și, dincolo de orice, avortul provocat dintr-o aprigă intoleranță — o vină care nu se poate șterge cu nici un preț.

La același vertij al analizei și autoanalizei propriilor fapte și gînduri, analize menite să asaneze eugetul, gestul final al Filcei se apropie de anticul hybris. Asumarea responsabilității de a curma firul vieții, șirul suferințelor Mamei aflate la capătul puterilor, poate fi înțeleasă și ca dobîndirea liniștii proprii, amintind de gestul sinucigaș al soresenianului Iona într-o secvență statuară ce trimite însă la bergmanianul „Strigăte și șoapte".

După oblecl, acest nou eseu în imagini, Cătălina Buzoianu îl orchestrează cu încredere deplină în virtuțile Actorului — „neliniștită clepsidră a cunoașterii", precum Omul pe care-l reprezintă în arena spectacolului. De astă dată, Actorul la puterea a doua, protagoniștele existînd scenic într-o armonioasă și generoasă osmoză, ajutîndu-se reciproc să gliseze dintr-o lume în alta cu eleganță și inteligență, cu emoție infinită, izbutind scene zguduitoare, memorabile. Olga Tudorache și Olga Bucătaru — simțind asemeni colegei lor purtînd aceeași inițială — au găsit putere să se dăruiască acestui text de suflet, sacrificîndu-și experiența proprie a simțirii intime și invitînd spectatorii să le urmeze calea într-un sfînt act de autoinvestigare. Aceasta este rațiunea PSIHODRAMEI așa cum o teoretizează unul dintre promotorii ei, Jerzy Grotowski, care afirmă: „Simburele teatrului este întîlnirea.

Invitația la această întîlnire în pădure reprezintă nu doar inițierea într-o nouă manieră teatrală, ci și inaugurarea unui studio experimental al Teatrului Odeon, care astfel își consolidează o salutară direcție repertorială de conștientizare acută a spectatorului.

„PĂDUREA INTERZISĂ"

a naturii umane

Premiera spectacolului cu piesa ÎNTÎLNIRE ÎN PĂDURE de Ofelia Strahl, în regia Cătălinei Buzoianu, a fost prilejul cu care redacția noastră a invitat o ciliva dintre membrii trupei Teatrului Odeon la o dezbatere pe marginea spectacolului pe care l-au realizat. Din discuția care a depășit de multe ori subiectul Întîlnirii în pădure, plasîndu-se în tematica bogată a vieții teatrale românești în general, publicăm astăzi, din lipsă de spațiu, doar cîteva fragmente.

OFELIA STRAHL: În ebraică, există un vers foarte frumos care spune „numai despre mine însumi îndrăznesc să vorbesc". **Întîlnire în pădure** a fost pentru mine o incursiune în trecutul inconștient al biografiei mele. Piesa a fost scrisă în 1984 și este rezultatul unor obsesii personale. La un moment dat, am avut slăbiciunea să mă exprim pe mine însămi în scris, să pun pe pagină neliniștile, obsesiile mele. Am avut norocul ca piesa să intre pe mîna unor artiști importanți iar colaborarea cu regizoarea Cătălina Buzoianu a fost deosebită. Dînsa a creat un personaj nou, personajul masculin, o „găselniță" regizorală binevenită și asamblată perfect în structura piesei. Ce să vă spun, pentru mine premiera aceasta este un eveniment deosebit, orchestrat de minunați actori care sînt Olga Tudorache, Olga Bucătaru și Marius Stănescu, un tînăr deosebit de înzestrat, după părerea mea.

ALEXANDRU DABIJA, director general al Teatrului Odeon: Teatrul Odeon și-a propus de la bun început o diversitate cît mai mare de spectacole, de regizori, de concepții, deci, o libertate totală în alegerea repertoriului, în programarea spectacolelor, în propunerile actoricești. **Întîlnire în pădure** reprezintă pentru Odeon trei lucruri deodată: mai întîi, inaugurarea acestui spațiu nou, care este podul teatrului, pregătit anume pentru acest spectacol dar care e un spațiu generos nu doar pentru spectacol, ci și pentru întîlniri teatrale, pentru o sumedenie de alte întîmplări culturale. În al doilea rînd, acest spectacol marchează întîlnirea teatrului nostru cu un regizor foarte important — doamna Cătălina Buzoianu —, pe care am dori să o mai avem printre noi și cu alte montări, în care colectivul Teatrului Odeon să fie implicat într-o mai mare proporție; și nu în ultimul rînd — o dimensiune a politicii culturale a teatrului — opțiunea pentru un text al unei autoare din Israel, text fără un pronunțat caracter etnic, dar cu un mesaj care atacă — nepolemic — o problemă delicată și mult dezbătută astăzi, aceea a relației noastre cu celelalte spații culturale. Pregătim în continuare „Dragostea mea, Elecra" de Gyurkó László. Comentariile e bine să le facă acela care au datoria să-și spună părerea despre calitatea artistică și despre oportunitatea apariției acestor spectacole în peisajul nostru cultural. Mesajul unui spectacol de teatru este mult mai direct. Important pentru noi este, deci, alegerea acestor texte de calitate și deschiderea nu spre „toleranță" spre „reconciliere" — termeni deja uzați, aparținînd unei eseistici care nu face decît să încălzească opiniile publicului —, ci spre tratarea directă a unor adevăruri aparținînd acestor zone de o sensibilitate aparte.

Întîlnire în pădure, prin colaborarea cu această mare actriță care este Olga Tudorache, îmbogățește seria colaborărilor pe care Teatrul Odeon le-a realizat deja (mă refer la Victor Rebengiuc, Horațiu Mălăele, Mariana Mihuț). Această strategie ar merita să fie preluată și de alte teatre românești. Trebuie să repunîm la idee că o trupă de teatru e ca o echipă de fotbal, care se înfruntă cu altele, într-un campionat. Campionatul artistic e cu totul altceva, și cînd la Național se joacă o piesă foarte bună, noi sîntem mai mult decît fericiți, nu pentru că acest lucru ne-ar impune să fim mai buni decît ei, ci pentru că asta contribuie la valoarea generală a unui fenomen din care facem parte cu toții. Teatrul are toate calitățile și neajunsurile unui organism viu. Este fragil, se poate îmbolnăvi repede, poate fi ușor dărîmat. Teatrul are mare nevoie de o legătură cît mai apropiată cu toate mediile culturii. Gazetele care au cîștigat deja un public cu o altitudine intelectuală, cele care au un impact mai special în opinia publică vor trebui să prospecteze acele zone mult mai profunde decît spectacolul ca atare, căruia, de cele mai multe ori i se așteaptă succesul pentru a provoca un comentariu făcut la adresa succesului, și nu la adresa esenței, a substanței.

C.C. BURICEA-MLINARCIC, secretar literar: As dori să anunț acum, cu întîrziere, că România a fost de curînd vizitată de o delegație de oameni de teatru din Marea Britanie eveniment neconsemnat de presă. O parte a acestei delegații a fost „absorbită" de Odeon; discuțiile purtate nu s-au limitat la un nivel teoretic, ci s-au concentrat, de exemplu, asupra organizării teatrelor în noile condiții ale economiei de piață. O altă temă a discuțiilor a fost starea dramaturgiei românești contemporane, care e deplorabilă, cu toate eforturile bătrînilor de a supraviețui „dragonizînd", cum spune Al. Dabija, Teatrul Odeon, împreună cu Marcel Tohătan, un tînăr dramaturg cu multă inițiativă, a fondat un Laborator de dramaturgie. Deși termenul e „suprasolicitat", aș vrea să fac un apel. Tinerii creatori sînt rugați să ia legătura cu noi, pentru a lucra împreună, pentru început radiofonic, iar, mai apoi, în spațiile de joc de care Odeon nu duce lipsă și pe care, așa cum ați văzut, le și îmbogățește. Despre spectacol, îi las pe realizatori să vorbească.

OLGA BUCĂTARU: Existența mea lăuntrică, în ultimul timp, să spunem de doi ani și ceva (dar în mod cert, eu nu constituit un fenomen izolat), este invadată de sentimente contradictorii. În numai 24 de ore, lumea reală, cu întîmplările ei paradoxale, acelea care sînt și în care, vrînd-nevrînd, implicați sau indiferenți, existăm cu toții, îmi dăruiește dificultatea de a-mi contempla, ca într-un caleidoscop în copilărie, o diversitate coloristică de stări, fără să fie nevoie ca eu să fac vreun efort, poate doar acela al unei timide încercări de meditație asupra naturii umane.

Nu întîmplător ci determinată de acest impas existențial, s-a produs opțiunea pentru acest text al Ofeliei Strahl și pentru acest personaj, în structura căruia se amestecă vulnerabilitatea cu forța, scepticismul cu iubirea, spaima cu credința. Personajul își gîndește și își provoacă o profundă incizie în adîncurile ființei — spectacolul desfășurîndu-se ca psiho-dramă — și trăiește această descompunere a propriei construcții interioare fără disimulare, cu cruzime, pentru a dobîndi puterea de a se cunoaște pe sine.

Și parcă smulsă din „colcâiala" de afară, în fiecare seară de spectacol mă întorc în „pădure" ca să pot înțelege acea lume și ca să o pot privi și asculta încîntată, eu în persoană și eu însămi, pe Olga Tudorache dansînd step și povestindu-mi de fiecare dată ce putere de a fi liber îți oferă pădurea, cum va zbura ea în fiecare zi în altă parte a lumii, cum își va bea cafeaua la Paris și cînd și-o va lua la Liechtenstein și cum va înota goală în oceanul Pacific. Și eu o cred, și personajul interpretat de mine ar dori să poată să creadă și se amestecă dragostea personajului meu pentru personajul creat de ea, cu respectul pe care eu îl am pentru Olga Tudorache — ființă neîntinată și fermă, profesor și maestru al teatrului, care cu simplitate, ca în glumă, generos și prietenește, îmi destănuie de fiecare dată prin arta sa interpretativă misterioasa știință a scenei pe care o contemplu cu nedisimulată sfială.

Și dacă „pasărea" atît de inspirat inventată de Cătălina — personaj inefabil, creat de talentul limpede al lui Marius Stănescu — încearcă cu privire încandescentă să-mi oprească alegerea „pădurii" ca unic spațiu al libertății — eu nu vreau s-o ascult pentru că „pădurea" pentru mine este teatru, cu lumina reflectoarelor lui, care nu mă ard ca soarele, unde senzațiile nu se fărîmițează ca puful de păpădie, unde îmi pot regăsi identitatea, unde mă pot întoarce la iubire.

Dacă, cu îndejuns de mult timp în urmă, la Piatra Neamț am trăit o bucurie pe care o credeam irepetabilă, acum, Cătălina Buzoianu mi-a dat dezlegarea pentru a mă putea bucura din nou, ca atunci, în magia pe care o creează Cătălina destășoară cu grație înțelepciunea harului ei, arta ei descîntă, convertește și

vindecă prin permanenta elucidare și valoare a iubirii de adevăr.

Și pentru ca nu cumva „într-o zi, dar poate fi și într-o noapte" cineva „să atingă din greșeală cu mîinile sale murdare cutioarele mici — în care Dumnezeu a pus învelite cu grijă de propria Lui mînă o mulțime de taine micuțe, știute numai de el" — pentru ca acel ceva „să nu se încurce, să nu curgă afară, să nu se împrăștie", Alexandru Dabija a construit spațiul „pădurii".

MIRUNA RUNCAN, secretar literar : În completarea celor spuse de Al. Dabija, aș vrea să adaug că piesa este extrem de interesantă. Acesta este primul motiv pentru care oameni de teatru atît de importanți s-au unit pentru a realiza **Întîlnirea în pădure**. Nu poți aduna laolaltă pe Cătălina Buzoianu, Olga Tudorache, Mihaela Grigorescu doar pentru un gest de politică culturală. Piesa este foarte fertilă pentru actori, fertilă și din punct de vedere regizoral datorită structurii, formată din mici secvențe, aparent epice, profund dramatice în fond secvențe care nu povestesc pur și simplu, ci pun în pagină niveluriile unui conflict profund, fără ca textul să sufere de ceea ce îndeobște suferă dramaturgia noastră tînără — pe care o vrem cît mai aproape de noi —, de un anumit tip de încifrare, de codificarea stratificată a limbajului.

CĂTĂLINA BUZOIANU : Am citit **Întîlnirea în pădure** pentru prima dată în Israel, în 1985 ; textul mi s-a părut foarte bun și m-am bucurat că, după decembrie '89, s-a discutat posibilitatea punerii în scenă în București. M-am bucurat și fiindcă aveam o datorie față de singura țară în care am putut să lucrez în ultimii zece ani înainte de revoluție. Așa am cunoscut, mai întîi superficial, mai apoi tot mai profund, cultura acestui popor și în cele din urmă am simțit nevoia să exprim cîte ceva din ce am învățat. Această piesă aparține deopotrivă celor două culturi, și de aceea mi s-a părut potrivită pentru a o monta la București. Piesa este desigur mai mult decît psihanaliza personajului autoarei, care aparține unei arii largi, foarte moderne. La un colocviu intitulat „Femeia creator", o foarte cunoscută autoare de dramaturgie din Grecia a fost întrebată de ce, în piesele ei, aproape toți copiii își omoară părinții. A răspuns că ea nu face decît să continuie o tradiție legată de tragedie, pornind de la cea cu poporul pe care îl reprezenta acolo a știut să spună încă de la începutul timpurilor teatrului european. Nu vreau să spun că **Întîlnire în pădure** e o tragedie antică, dar accente de tragedie sînt prezente, poate fără voia autoarei. Am creat un personaj nou, personajul masculin, interpretat de Marius Stănescu, personaj ce e un soi de paratrăznet, un filon dramatic al scenariului — pentru că textul e mai puțin o piesă de teatru și mai mult un scenariu —, un personaj plin de candoare ce preia și filtrează încărcătura dramatică a celor două personaje feminine. Nu este un personaj de decor, este pur și simplu un fluid, iar cele două femei nu comunică direct, ci prin intermediul lui. Astfel se poate încorpora și publicul ca personaj în spectacol — public care e, de fapt, medicul în fața căruia se produce acest act psihanalitic. De aici și nevoia acestui nou spațiu de joc. Am căutat mijloacele prin care psiho-drama să ajungă direct la public ; era simplu să creez fie spațiul inițial, care ar fi putut fi o pădure, dar acesta mi s-a părut a fi primul nivel al lecturii, tot așa cum as fi putut crea spațiul unui spital, cu toate că acesta a fost reconstituit minuțios, cu aparatură de ultimă oră de la Spitalul Fundeni. Ambele niveluri fiind superficiale, am sugerat pătrunderea în „pădurea interzisă" a naturii umane ; pentru aceasta am avut nevoie de ajutorul Mihaelei Grigorescu, nu în primul rînd de ajutorul scenografului, ci în mai mare măsură de cel al pictorului.

MARIUS STĂNESCU : Pentru mine, acest spectacol a reprezentat o întîlnire fericită și o mare școală. Cu cîțiva ani în urmă, nici nu visam că voi lucra cu Cătălina Buzoianu, alături de Olga Tudorache și Olga Bucătaru. În acest spectacol mi-am descoperit o latură total necunoscută a sensibilității mele artistice. Meritul este bineînțeles al doamnei Buzoianu.

MIHAELA GRIGORESCU : Am creat spațiul scenografic al acestor „Întîlniri" în două variante — varianta de scenă și varianta pentru Sala Pod ; pentru aceasta din urmă am făcut un decor de film, foarte realist. Elementul comun pentru cele două variante este suita de tablouri, care aparțin picturiței Mihaela Grigorescu, folosite nu neapărat ca decor, ci ca un instrument al psihanalizei.

A consemnat
SORIN FAUR

ADRIAN MARINO

CRITICA SOCIOLOGISMULUI LITERAR

Imaginea caleidoscopică a secolului XX demonstrează, încă o dată, că reducționismul sociologic, n-a fost, în nici o perioadă, predominant și, mai ales, scutit de obiecții. Îndoielii fundamentale și critici severe l-au însoțit, de fapt, încă de la apariție. Multe rezerve vin chiar din interiorul „sociologiei literare" însăși. Se înregistrează cîteva obiecții-tip. Ele pot fi dispuse în ordinea distanțării progresive, pînă la negarea radicală, a determinismului sociologic-literar sub orice formă.

Astfel, încă de la începutul secolului, faimoasa formulă — moștenită din secolul trecut și încă de mare prestigiu și circulație — „literatura — expresia societății" este pusă în discuție, criticată și respinsă. Ideea de „expresie" (artistică) o înlocuiește (B. Croce, 1904). Respingerea marxismului și materialismului vulgar se constată și ea, îndeosebi în a doua jumătate a secolului. Este efectul, pe de o parte, al tendințelor „revizioniste", pe de alta al influențelor noilor metode. Structuralismul genetic, de pildă (L. Goldmann), nu mai acceptă teoria „reflectării" nici măcar în varianta Lukács. Intervine însă și verificarea istorico-literară, pe texte, care aduce și ea corecțări necesare. Se respinge, deocamdată, și teoria conform căreia societatea burgheză ar fi mai defavorabilă poeziei decît societatea claselor dominante anterioare.

În general, determinismul strict este corectat prin teza „cauzalității" literare plurale : influențe istorico-sociale, desigur, dar și spirituale, literare, lingvistice etc. Presiunea rămîne totuși enormă. În faza sa erolcă, de început, formalismul însuși nu preconiza „separatismul" de societate, ci doar „autonomia funcției estetice". Ulterior, teoria marxistă oficială sovietică admite, totuși, și existența unor „legi" literare proprii „paralele" cu cele ale dezvoltării sociale. Confirmare tardivă a unor teze care făceau în primele decenii, adevărată figură de avangardă.

Recunoașterea autonomiei relative a literaturii confirmă și nuanțează acest principiu de bază, afirmat cu putere, din direcție pur estetică, de-a lungul întregului secol. Condiționarea socială a literaturii constituie o realitate. Dar modul său de expresie, de manifestare în și prin limbă, îi asigură o „autonomie latentă". Structura autonomă a limbii înlătură orice asimilare și subordonare radicală din partea altor factori, sociali sau nu. Alt gen de observații duc la aceeași concluzie : literatura este în același timp „cauză" și „efect". Ea exprimă o stare de spirit și contribuie la transformarea acestei stări de spirit, „oglindă" și totodată „interpretare" a societății. Se observă, din nou, continuitatea unor formule clasice, tradiționale. Scriitorul „influențează" și el, opera își „creează" și ea publicul său. Astfel de amendamente sunt curente. De unde, „dublul caracter al artei" (autonom și fapt social) recunoscut și de Școala de la Frankfurt (Th. W. Adorno).

Eliberarea de condiționarea socială rigidă este tradusă, în același timp, în termenii disputei fundamentale libertate/necesitate. Se subliniază rolul inițiativei individuale, al imprevizibilului și chiar al „hazardului" literar. Rolul „hazardului obiectiv" în suprarealism este bine cunoscut. Într-o perioadă de maximă exaltare ideologico-propagandistică marxistă sau marxizată a ideii de „clasă" distanțările sunt cu atît mai notabile. Scriitorul poate să-și „trădeze" propria clasă. El se pune adesea în serviciul altei clase, depășește nu o dată exigențele unei clase sociale. Mitul societății fără clase consolidează paradoxal, aceeași autonomie.

Sunt combătute pe rînd, și din această perspectivă toate clișeele sociologizante dominante. Literatura nu „deserie", nici nu „reflectă" morfologia societății, ci doar „esența" sa. Dacă Voltaire era elegant și spiritual, nu toată societatea franceză contemporană lui era la fel. Literatura nu „influențează" societatea chiar dacă ar dori-o. Nu se constată în nici o împrejurare un efect fundamental, hotărîtor, de origine „literară", asupra societății. Acest mit tenace, moralizant la început, apoi cu conținut sociologico-ideologic manifest în perioada contemporană, nu rezistă criticii. Doar că miturile sunt mereu mai puternice — și în secolul XX — decît evidențele.

O dovadă și mai categorică a nonconcordanței dintre „literatură" și „societate" este adusă de numeroasele forme de neaderență și conflict dintre cele două realități. Se observă frecvente critici, polemici și antagonisme. Se afirmă că literatura a avut totdeauna chiar un rol „adversativ" în societate, o funcție de „contestare" socială. „Aria critică societatea prin simpla sa existență", „ruptura de realitatea socială este o calitate esențială a artei", în formulările Școlii de la Frankfurt. Se pretinde, de altfel, în același sens, că opoziția individ/cetate și — cu atît mai mult — scriitor/comunitate este permanentă. Sunt invocate, în continuare, tezele hegeliene ale refuzului și dialecticii negației. Scriitorul se simte de fapt un etern inadaptat, un Nerr „în marginea societății". El nu dorește să fie recuperat ca „funcționar", nici ca obiect de „asistență publică", un infirm asistat social. Vechi atitudini și teze romantice sunt reactualizate în felul acesta în esența lor. Stello se întîlnește cu suprarealiștii.

Sociologia „instituției literare" tinde să ratifice, de altfel, o astfel de opinie. Literatura ar fi, prin definiție, o instituție de opoziție socială, negativă, minoritară, de „refuz" și „contradicție". Rolul său nu este „sedativ" ci „iritant". Ideea de „conflict" este subliniată în repetate rînduri. Literatura relevă toate erorile, contradicțiile, dificultățile și conflictele sociale. Puse în lumină și „constientizate" ele se agravează. Literatura este un obiect parazitar al societății și în același timp unul profund turbulent. Din care cauză există și tendința, inversă, de a culpabiliza literatura, declarată un „delict imperfect". Se confruntă, în esență, două tipuri de literatură : conformistă și nonconformistă, oficială și marginală. Această polarizare devine evidentă mai ales în perioada „războiului rece", de mare intensitate propagandistică ideologică.

A proclama funcția „subversivă" a literaturii înseamnă a-i contesta de fapt capacitatea de „expresie" și „reflectare". Ereditatea hegeliano-marxistă a acestei teze este indiscutabilă. Ea se constată și la curentele avangardei literare dintre cele două războaie. Ea caracterizează mai ales „stînga" ideologico-literar europeană, mai ales după al doilea război mondial. Dar și înainte se făceau considerații pe tema conflictului dintre limbajul cultural, oficial, „autoritar" și cel „literar", care subminează o normă. Teza devine efectiv la modă în cercurile dandyst-stîngiste pariziene. Limbajul literar trebuie să fie subversiv, să conteste ceva.

Literatura nu trebuie să exprime ci să reprime, ea, societatea, s-o conteste. Este ceeea ce proclamă, în termeni retoric-agresivi, toți teoreticienii „poeticii" revoluționare, de la trotkiști la maoiști, trecînd prin grupul Tel Quel etc. Lozinciile sunt incendiare : „Orice literatură trebuie să dărîme corpul social burghez". „Orice literatură este revoluționară, ceea ce este o tautologie". Teoria „represiunii" sociale, inclusiv a instinctelor, leagă și ea în mod direct, mecanic, „rebeliunea instinctuală și rebeliunea politică". Avangarda literară și the beatniks mizează deci deopotrivă de potențialul revoluționar al refulării. În felul acesta „Marele Refuz este refuzat".

Literatura devine, așadar, nu numai un instrument revoluționar dar și de terapeutică socială radicală. Nu mai este însă vorba de a „exprima" sau „reflecta" societatea ci de a o transforma. Astfel de funcții și activități excesive sunt recunoscute din plin literaturii în această sferă, mai ales în a doua jumătate a secolului XX. Prăbușirea activismului (practic dar și teoretic) marxist-comunist în ultima sa decadă înseamnă și stingerea probabil definitivă a acestei flăcări „revoluționare", de pură exaltare rece, ideologică. Exemplu tipic de „grandoare" și „decadență" a unei semnificații sociale a literaturii, într-un context istoric strict limitat și definit.

Negarea determinismului social al literaturii constituie o adevărată constantă a reflexiei literare a secolului XX. Ea parcurge toate tipurile de analiză și negație, de la polemica documentat-academică la enunțarea de teze pur ideologice, unele de un dogmatism invers. Se contestă, în mod radical, principiile de bază ale sociologismului literar. De abia acum principiul autonomiei literaturii primește o deplină confirmare, din direcție diametral opusă. Trebuie reținut și faptul că astfel de obiecții sunt consecințele sincronice chiar și momentelor celor mai dogmatice ale sociologismului. Statistic vorbind, ele sunt sau ar fi în minoritate. Dar continuitatea istorică și coerența lor structurală este indiscutabilă.

Astfel critica universitară se întreabă (în deceniul trei), din perspectivă istorico-literară și comparată, dacă „literatura este expresia societății", cu ecouri critice imediate, favorabile și de prestigiu (B. Croce). Se contestă mai ales principiul „repercusiunii mecanice". Se admite, chiar din direcție marxistă, că literatura este „expresia cea mai înaltă a societății". Dar că accentul cade, în această formulă, pe „expresie" și nu pe „societate". Esența socială ar fi de altfel de neregăsit dacă ar fi lipsită de o formă literară. Elementul ireductibil : creația individuală, originală, opera, „capodopera" se opun, la fel, oricărei explicații mecaniciste. Chiar și partizanii sociologismului recunosc (G. Lanson, 1901) realitatea : opera literară „este un act individual, dar un act social al individului". Astfel de formule de sinteză, între „expresia individuală și expresia socială în artă", loc geometric al etnicul și specificul național, se întîlnesc și în estetica românească a epocii (M. Ralea). Se subliniază mai ales faptul că apariția „capodoperelor" nu poate fi „explicată" sociologic.

Într-o perioadă de adevărată mistică a „clasei sociale", întreținută activ între cele două războaie de propaganda Internaționalei a III-a, reluată și intensificată după război de întreaga stîngă ideologică europeană, voci lucide nu lipsesc. Se respinge, de pildă, accepția pejorativă a „literaturii burgheze" și se afirmă că „literatura transcende aceste probleme de clasă, deși le include". Dar orice „bună literatură" depășește momentul istoric. Tendința de a înlocui ideea de „clasă" prin „grup social" (în consens cu „microsociologia" grupurilor sociale a lui J. L. Moreno) este și ea prezentă. Iar aceasta are foarte vie conștiința de grup autonom. El poate chiar contesta, dezavua, critica etc. valorile propriei clase. Elita literară (care scrie și citește) nu se confundă, nici ea, cu elita socială. Avangarda cultivă ideea unei literaturi „care nu ajunge pînă la masa vorace".

Secolul XX cunoaște, în felul acesta, și o respingere radicală a tezelor sociologiste. Concluzia ultimă răstoarnă complet principiul de bază : literatura nu confirmă și nici nu se conformează societății, ci i se opune în mod direct. Iar dacă păstrăm în continuare definiția figurată a acestei situații, se poate spune că literatura oferă nu numai imaginea ei plin, dar și ei creux a societății. Același lucru se afirmă și despre „raportul dintre literatură și viață". Adevărata „viață" este literatura. După Proust, ideea se transformă într-un clișeu eseistic. Arta și deci și literatura este declarată inferioară „vieții" și de către existențialismul epocii.

Concluzia întregului proces critic pe care secolul XX îl face sociologiei literare, din perspectivă specifico-autonomistă, este că tezele sale constitutive, de fapt, anularea însăși a ideii de specific literar. Punctul de plecare este o „eroare", o adevărată fallacy, în terminologie anglo-saxonă. Nu se poate vorbi de nici o „egalizare", de nici o reducție sociologică. Din perspectivă deterministă contestată, o „literatură asocială" este pe deplin posibilă.

(Fragment din **Biografia ideii de literatură**, vol. III [sec. XX], în pregătire)

ILEANA VRANCEA

MOMENTUL 1949-1954

(Urmare din numărul trecut)

Editorialele și rapoartele elitate, secondate de „luări de poziție" ale unor intelectuali de prestigiu, de Hotăriri ale Prezidiului Academiei, sînt urmate de eliminarea spectaculoasă a primilor tovarăși de drum, deveniți indezirabili în posturile-cheie pe care le dețineau în domeniul educației publice. Printre cei înlăturați fără ezitare, în primele rînduri, se află G. Călinescu. Activitatea lui este supusă unei ferme dihotomii : opera se anatemizează și se aruncă, partidul nu are nevoie de ea : Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent. Principii de estetică — reprezintă deopotrivă „o categorică negare a spiritului de partid în teoria literaturii, o manifestare caracteristică a obiectivismului burghez" ; activitatea gazetărească recentă se înregistrează drept utilă, și se păstrează. (Cu două săptămîni înainte de a fi dat afară de la catedră, și cu o lună înainte de a i se desființa și ultima publicație unde fusese nevoie de direcția lui, Națiunea, Călinescu pledase în paginile ziarului său „pentru o nouă metodă de lucru în Universitate", în spiritul leninist al partidului, (Națiunea, 19 ianuarie 1949). Se decide, așadar, că „Acad. G. Călinescu, ca teoretician al literaturii, vine în contradicție cu propriile sale concepții de militant pe tărîmul progresului social" (Leonte Răutu, Împotriva cosmopolitismului și obiectivismului burghez în științele sociale, 1949, pp. 56—57).

După primul val de epurări și de acuzații inchizitoriale împotriva „vechii intelectualități", procesele de intenție și rechizitoriile partidului au fost revărsate asupra acelora care, în numele „noii intelectualități", ajutaseră la aprinderea rugului. Criticul care lansase în 1947 acuzația „Bacovia servește mai departe clasa posedantă" (vezi Ov. S. Crohmălniceanu, în Contemporanul, 7 noiembrie 1947) devine la rîndul lui, în 1949, acuzat de a fi produs „cea mai primejdioasă manifestare a ideologiei dușmane în critica noastră" (Să luptăm pentru o critică de artă principială, pătrunsă de spirit de partid, p. 10). **Acuzatul pledase „pentru calitate în nuvelistica noastră" (acesta era și titlul articolului său apărut în** Contemporanul, **nr. 140—141, din 1949). Conform criteriilor preluate din editorialul** Pravdei **împotriva „grupului de critici antipatrioți", erezia cea mai primejdioasă o reprezenta atunci, ca și în „epoca de aur", invocarea criteriului estetic în apărarea calității literaturii : „argumentul «calității» este și a fost întotdeauna argumentul cosmopoliților fără patrie, masca sub care acești «esteți» au încercat să lovească în ceea ce abia se naște, pentru a apăra ceea ce și-a trăit traiul și moare". „Obsesia calității" este atribuită exclusiv acelora în care „mai persistă încă vechea mentalitate de castă închisă a criticii burgheze, a așa zișilor «specialiști»" (ibid., p. 15).**

Ca și în „epoca de aur" acțiunea programată de anihilare a profesionismului și a spiritului critic în rîndul „noilor cadre", de discreditare a competenței deveniă țintă deciziunii — se asocia cu

(Continuare în pag. 10)

HESPER S.A.

HESPER S.A.

UN NOU FURNIZOR LA DISPOZIȚIA DUMNEAVOASTRĂ !

Iată oferta noastră în domeniul pieselor de schimb pentru autoturisme și vehicole grele :

* autoturisme DACIA 1300, 1310 (Renault 12)
– pompe de apă
– pompe de ulei
– pivoți
– set motor
– diafragme pentru ambreiaj
* autovehicole ARO
– pompe cu palete pentru sistemul de direcție
* autovehicole grele
– aparate de servodirecție

HESPER S.A. vă mai oferă :
– sisteme de tractare autovehicole
– cricuri hidraulice

Contactați-ne la : HESPER S.A.
Str. Dr. C. Istrati Nr. 1
Sector 4, București
Tel. : 41 23 52
Telex : 11633 ; Fax : 23 87 76

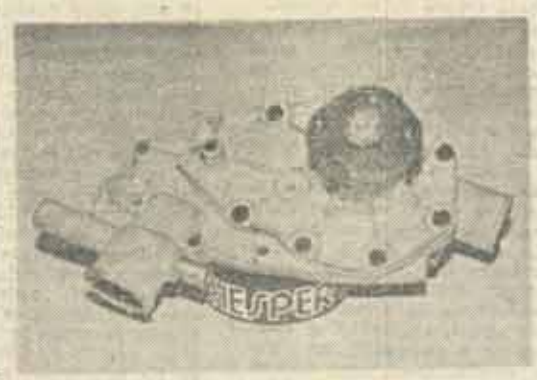

A NEW PURVEYOR AT YOUR DISPOSAL !

This is our tender in the field of spare parts for motor cars and heavy vehicles :

* DACIA 1300, 1310 (Renault 12) motor cars
– water pumps
– oil pumps
– pins
– engine sets
– clutch diaphragms
* ARO vehicles
– vane pumps for the steering system
* heavy vehicles
– servosteering apparatus

HESPER S.A. offers you also :
– towing systems for vehicles
– hydraulic winches

Please contact us at „HESPER" S.A.
1, Dr. C. Istrati Street
Sector 4, Bucharest
Phone : 41 23 52
Telex : 11633 ; Fax : 23 87 76

BUSCH

vă oferă prin reprezentantul său autorizat în România, „HESPER" S.A., o gamă largă de produse din tehnica vidului pentru industria alimentară, chimică, electronică, farmaceutică, a hîrtiei, a surselor de lumină etc.

● POMPE DE VID ROTATIVE CU PALETE
● POMPE CU PISTOANE ROTATIVE TIP PANDA
● SUFLANTE PENTRU CANAL LATERAL TIP SAMOS
● GRUPURI DE POMPARE ȘI SISTEME CENTRALIZATE TIP COMBI

BUSCH

offers you, through the agency of it's authorized representative in Romania, „HESPER" S.A., a large range of vacuum technique products for food, chemical, electronical, paper, light sources and pharmacy industries :

● ROTATIVE VANE VACUUM PUMPS
● ROTATIVE PISTON PUMPS TYPE PANDA
● BLOWERS FOR LATERAL CHANEL TYPE SAMOS
● PUMPING UNITS AND CENTRALIZED SYSTEMS TYPE COMBI

NOUVELLES FRONTIERES

SIMPA TURISM

BUCUREȘTI 78217,
Bd. 1 Mai, sector 1,
Tel.: 66 60 09, FAX: 65 71 29,
Telex: 11 550 simpa R.

Redacția „22" : Gabriela Adameșteanu (redactor-șef). Rodica Palade, Dan Pavel (redactori-șefi adjuncți). Ileana Mălăncioiu (publicist comentator). Andreea Pora (șef secție social). Gabriel Andreescu, Horațiu Pepine (redactori). Anton Burtea (tehnoredactor). Ana Mihail (șef compartiment economic). Mariana Dinu, Radu Dobândă (corectură). Bogdan Penescu (difuzare). Georgeta Marin (secretariat). Didina Marc, Manuela Gheorghiu (dactilografie). Colaboratori : Leonard Oprea (manager). Teodor Sugăr (consultant). Dan Perjovschi (grafică). Emanuel Pârvu (foto). Sorin Faur (secretar general de redacție). Responsabil de număr : Dan Pavel.

Redacția și administrația : București, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, 14 15 25 Tiparul executat la Imprimeria „Coresi", București, Piața Presei Libere 1.